

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
VÕRDLEVA ÕIGUSTEADUSE ÕPPETOOL

Ulvi Rahe

KINNIPEETAVATE INIM- JA PÕHIÕIGUSED EESTI RIIGIKOHTU LAHENDITES

Magistritöö

Juhendaja

Lektor Silvia Kaugia

Tartu

2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Inim- ja põhiõiguste kaitse ning nende õiguste piiramine kinnipeetavate suhtes	10
1.1. Inim- ja põhiõiguste kaitse tähendustest	10
1.2. Inim- ja põhiõiguste piiramisest	11
1.3. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise alused ja ulatus	16
1.3.1. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise alused	16
1.3.2. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise ulatus	19
1.3.2.1. Kinnipeetavate valimisõiguse piiramine ja piiramise ulatus	23
2. Kinnipeetavate põhiõiguste kataloog ja kinnipeetavate eriõigused	29
2.1. Kinnipeetavate põhiõiguste kataloog	29
2.2. Kinnipeetavate eriõigused	33
2.2.1. Diskrimineerimise keeld	33
2.2.2. Õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks	37
2.2.3. Kaebeõigus	45
3. Inim- ja põhiõiguste kokkupuude RK praktikas ning Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtade võimalik mõju RK otsustele	49
3.1. RK lahendite analüüsi eesmärk ja kaebuste jagunemine valdkonniti	49
3.2. Enam esinenud põhiõiguste riiveid käsitlevate kaebuste lahendid RK praktikas	50
3.2.1. Piinamise, julma või väärrikust alandava kohtlemise ja karistamise keeld	50
3.2.2. Ohjeldusmeetmete kasutamine	58
3.2.3. Kinnipeetavate distsiplinaarkorras karistamine	64
3.2.4. Valimisõigus	69

3.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtade võimalik mõju RK otsustele	73
Kokkuvõte	77
SUMMARY	85
Kasutatud lühendid	94
Kasutatud kirjandus	95
Muu kirjandus.....	96
Kasutatud normatiivaktid	100
Kasutatud kohtulahendid	102
Riigikohtu praktika	102
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	104
Kanada Riigikohtu otsus.....	105

Sissejuhatus

„Õeldes, et inimesed on võrdsed, peame silmas, et nad on võrdsed inimväärikuses, mis on igaühele antud ja mida pole kellelgi õigust alandada. /---/ Inimestel on valikuvabadus ja nad vastutavad selle eest, mida teevad – head või kurja –, ja see võimalus vabalt valida, mitte aga moodus, kuidas nad seda vabadust kasutavad, teeb nad võrdseks inimväärikuses. /---/ Eelnevast lähtudes ei või ka kõige halvemate inimestega, keda nende kuritegude eest tuleb karistada või vangi mõista, käituda viisil, mis alandaks inimväärikust.”¹

Eesti Vabariigi põhiseaduses² (edaspidi PS) loetletud kõigi ja igaühe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikele kui ka Eestis viibivatele välisriigi kodanikele ja kodakondsuseta isikutele (PS-i § 9).

Euroopa Inimõiguste konventsiooniga ühinedes kohustus Eesti Vabariik tagama igaühele, kes on tema jurisdiktsiooni all .. konventsiooniga .. määratletud õigused ja vabadused ning täitma Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuseid igas asjas, milles on ta pooleks.³

Riigikohus on rõhutanud, et inimväärikus on põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta. Õigus inimväärikale kohtlemisele laieneb igaühele, sh kinnipeetavatele.⁴

Siinkohal peab autor vajalikuks juhtida tähelepanu asjaolule, et käesolevas töös eristatakse kinnipeetava, vahistatu, arestialuse ja süüdimõistetu mõistet. Kinnipeetav vangistusseaduse⁵ (edaspidi VangS) tähenduses on vanglas vangistust kandev süüdimõistetu (VangS-i § 2) ning vahistatu on isik, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas (VangS-i § 4). Kriminaalmenetluse seadustiku⁶ § 35 lg 3 järgi on süüdimõistetu süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. VangS-i § 12 lg 1 p 3 kohaselt hoitakse vanglas vangistust kandvaid süüdimõistetuid ehk kinnipeetavaid ja eelvangistust kandvaid isikuid ehk vahistatuid eraldi

---

¹ L. Kolakowski. Miniloengud maksiprobleemidest. – Laiuse: Hendrik Lindepuu Kirjastus 2007, lk 26–27.

² Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349...RT I, 27.04.2011, 1.

³ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 76.

⁴ RKO 3-3-1-2-06.

⁵ Vangistusseadus. – RT I 2000, 58, 376...RT I, 05.07.2013, 22.

⁶ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166...RT I, 26.02.2014, 8.

teineteisest eraldatud osakondades ja kambrites.⁷ VangS-i järgi on vahistatul võrreldes süüdimõistetutega mõningaid eeliseid (nt võib vahistatu saada VangS-i § 98 lg 1 kohaselt pakke, kinnipeetaval on tulenevalt vangla sisekorraeeskirja⁸ § 57 lg-st 1 lubatud omada ainult vanglasse saabumisel kaasa võetud asju ja vangla vahendusel soetatud isiklikke asju), kuid vahistatute kinnipidamisrežiim on olulisemate põhiõiguste osas süüdimõistetu omast rangem.⁹ Vangistusseaduse tähenduses on arestialune arestimajas aresti kandev isik (VangS-i § 3). Vahistatu ja kinnipeetava kinnipidamise üldtingimuste erinevusest järeldeb, et isiku kinnipidamine eelvangistuse tingimustes pärast süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist võib rikkuda tema õigusi.

Riigikohus on asunud seisukohale, et kinnipeetava pidamine vahistatule ettenähtud tingimustes rikub kinnipeetavate võrdse kohtlemise põhimõtet.¹⁰

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt liikmesriikidele välja antud soovitus Rec(2006)2 Euroopa vanglareeglistiku kohta¹¹ (*Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules*, edaspidi vanglareeglistik) p-de 3 ja 5 kohaselt peaksid vanglas viibivatele isikutele kehtestatud piirangud olema minimaalsed ning proportsionaalsed õiguspärase eesmärgiga ning vanglaelu peab olema viidud võimalikult lähedaseks ühiskonna positiivsele elumudelile. Vanglareeglistiku p 102.2 rõhutab, et vabadusekaotuse tõttu on vangistus juba iseenesest karistus ning seetõttu ei tohi kinnipeetavatele kehtestatud režiim olla selline, mis raskendab vabadusekaotusega juba niigi kaasnevaid kannatusi. VangS-i § 4¹ lg 1 näeb samuti ette, et kinnipeetavat, arestialust või vahistatut koheldaks viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine või vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega.¹²

---

⁷ RKHKo 3-3-1-91-06, p 4.

⁸ Vangla sisekorraeeskiri. – RTL 2000, 134, 2139...RT I, 12.02.2014, 18.

⁹ RKHKo 3-3-1-91-06, p 12

¹⁰ RKHKo 3-3-1-91-06, p 12.

¹¹ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele Rec(2006)2 „Euroopa vanglareeglistiku kohta.“ – Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747> (24.02.2013).

¹² Vangistusseadus. – RT I 2000, 58, 376...RT I, 05.07.2013, 22.

PS-i § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Kõigepealt on § 14 kohaselt kohustatud tagama põhiõigusi seadusandlik võim, eelkõige kui riigikogu võtab vastu seadusi. Teiseks on § 14 järgi kohustatud põhiõigusi tagama täidesaatev võim, sh Justiitsministeeriumi haldusala asutused maa- ja ringkonnakohtud, prokuratuur, vanglad.¹³

Sotsioloogias määratletakse vanglaid kui totalitaarseid institutsioone, kus erinevate inimlike vajaduste rahuldamise eest vastutab riigivõim. See tekitab omaette, ühesuguse eluga miniühiskonna, kus piiratakse ülejäänud ühiskonnast eemaldatud isikute õigusi ja vabadusi.¹⁴

PS-i § 15 tagab igäühe, sh kinnipeetavate õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Siiski on oluline siinkohal märkida, et vanglas viibimisega kaasnevad paratamatult teatud piirangud, millega kinnipeetavad peavad arvestama.

Suurema osa halduskohtumenetluse asjadest on läbi aastate moodustanud vangide kaebused. Kuigi enamjaolt ei ole nende kaebuste puhul tegu õiguste intensiivse riivega, on siiski oluline tagada kinnipeetavate kaebuste kvaliteetne kohtulik kontroll.¹⁵

Endine Riigikohtu esimees, hr Märt Rask on nimetanud kinnipeetavate kaebusi massnähtuseks, millele kulub ebaproportsionaalselt palju halduskohtupidamise ressursi.¹⁶

2011. a lahendati halduskohtutes kokku 3163 asja. Esimese astme kohtus moodustasid kinnipeetavate kaebused kõigist halduskohtusse esitatud kaebustest rohkem kui kolmandiku, s.o 37,2% kõigist haldusasjadest. Riigikohtu halduskolleegium tegi 2011. aastal vanglate ja kinnipeetavate kaebuste alusel kokku 24 lahendit, mis moodustab 22,2% halduskolleegiumi aastasest töömahust.¹⁷ Lahendatud asjadest 39,7% moodustasid vanglatega seotud kaebused, neist ligikaudu pooled tagastati, kas puuduste kõrvaldamata jätmise tõttu või kuna kaebus ei

---

¹³ Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi haldusala. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/haldusala> (23.02.2014).

¹⁴ B. B. Hess, E.W. Markson, P. Stein. Sotsioloogia. Tallinn: Külim 2000, lk 210–211.

¹⁵ P. Talv. Uus halduskohtumenetluse kord kiirendab kohtupidamist. Justiitsministeerium. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56067> (23.02.2014).

¹⁶ K. Kangro. Rask: Vangide kaebustele kuulub liiga palju kohturessurssi. Postimees, 07.06.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/868612/rask-vangide-kaebustele-kulub-liiga-palju-kohturessurssi> (23.02.2014).

¹⁷ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2012. aasta kevadistungjärgul 07.06.2012. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1354/Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20parlamendile_07%2006.pdf (24.02.2014).

läbinud kohtueelset menetlust.¹⁸ 2012. a vähenes justiitshaldusasjade arv 22,0% võrra, kuid siiski moodustab nende asjade osakaal jätkuvalt suure osa (32,6%) haldusasjadest. Eriti kõrge, (55,2 %) on justiitshaldusasjade osakaal haldusasjades Tartu Halduskohtus.¹⁹

Kinnipeetavate õigustega seotud küsimused on olnud viimastel aastatel aktuaalseks probleemiks. Tegemist ei ole ainult õigusliku probleemistikuga, vaid vaidlustega põhiväärtuste üle, millistele Eesti rajab oma vangistusõigust kui Riigikogu menetluses olevat riigivastutuse seaduse (edaspidi RVastS)²⁰ eelnõu (nr 7 SE I)²¹. Oluliselt on uuendatud vangistust puudutavaid õigusakte, 01.01.2012. a jõustunud halduskohtumenetluse seadustiku²² kohaselt peaks lihtmenetlus lihtsustuma ja kiirendama kinnipeetavate kaebuste menetlemist.

Nii kohtueelse vaidemenetluse kehtestamine kui ka kohtus lihtmenetluse võimaldamine on suunatud kaebuste lahendamise protseduuri lihtsustamisele ning tõhusamaks muutmisele, kuid need abinõud ei kõrvalda probleemide tegelikke põhjuseid, millest vaidlused tekivad. Aastaga on selles valdkonnas toimunud positiivseid muutusi. Tuginedes Tartu Halduskohtu esimehe, hr Tanel Saare ettekandele, mille ta esitas kohtute haldamise nõukojas 23. mail 2013. a²³, on kinnipeetavate kaebuste osakaal langenud 50%-ni halduskohtusse jõudvate kaebuste üldarvust. Kinnipeetavate kaebused koormasid liigselt kohtupidamist, moodustasid varem ligi 2/3 Tartu Halduskohtu tööst.²⁴

---

¹⁸ Justiitsministeerium I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2011. a kokkuvõte. Tallinn 2012. – Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika.2011.a_kokkuvf5te.pdf, lk 8 (24.02.2014).

¹⁹ Justiitsministeerium. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2012. a kokkuvõte. Tallinn 2013. – Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika.2012.a.pdf>, lk 9 (24.02.2014).

²⁰ Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260... RT I, 13.09.2011, 11.

²¹ Riigivastutuse seaduse eelnõu. 7SE I. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/Dokumendiosakond/menetluses.pdf> (24.02.2014).

²² Halduskohtumenetluse seadus. – RT I, 23.02.2011, 3... RT I, 23.12.2013, 38.

²³ T. Saar. Tartu Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta Tartu Halduskohtus 2012. a. Eesti kohtud. Kohtute haldamise nõukoda. Istungite protokollid. Kohtute haldamise nõukoja seitsmekümenda istungi protokoll. – Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/70_protokoll_23_-24_05_2013.pdf (01.03.2014).

²⁴ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduse ühetaolise kohaldamise kohta. Riigikohtu esimehe ettekanne Riigikogu 2013. a kevadistungjärgul, 06.06.2013. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1507/Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20Riigikogus_2013.pdf (25.02.2014).

Käesolevale tööle lisavad aktuaalsust Riigikohtus ja Euroopa Inimõiguste Kohtus (edaspidi EIK) tehtud lahendid, mis viitavad nt ohjeldusmeetmete puudujääkidele²⁵ ja vajadusele muuta seadust vangide valimisõiguse osas. Kuna uurimusega seondub hulganisti kinnipeetavate õigusi, keskendub magistritöö piiratud mahu tõttu kinnipeetavate õiguste analüüsile RK lahendites 2009. aastast 2014. aasta alguseni.

Töö eesmärk on RK praktika analüüsimise abil leida vastus järgmistele küsimustele, kas on tagatud kinnipeetavate õigused ja milline on kaitsvate õiguste sisu. Veel uuritakse, millised peaksid olema kinnipeetavate õiguste tagamise viisid, kas piisab sellest, et muuta seadusi, investeerida kinnipidamiskohtadesse, või pigem on vaja muuta nii tegelikke olusid kui ka üldist suhtumist kinnipidamisasutustesse.

Uurides viimaste aastate RK ja EIK kinnipeetavate õigusi käsitlevaid otsuseid, võib väita, et kinnipeetavate inim- ja põhiõigused on pigem kaitstud ning ei pea piirama kinnipeetavate kaebamise õigust. Kuid on vajakajäämisi õigusaktides ja vanglate halduskorralduses.

Magistritöö põhineb hüpoteesil, et kinnipeetavate inim- ja põhiõigused on piisavalt tagatud ja Eesti õiguskorras ei ole vaja piirata kinnipeetavate kaebamise õigust.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse kinnipeetavate inim- ja põhiõigusi vangistuse täideviimisel, suhestades seda kinnipeetavate õiguste piiramise ja selleulatusiga (täitevvõimu ülesannete ja funktsioonidega). Teises peatükis analüüsitakse kinnipeetavate põhiõiguste menetluslikke aspekte, millised on Eesti kohtu praktikast tulenevad põhimõtted, suhestades eeltoodut Eesti vangistusõiguse regulatsiooniga ja kõrvutades viimatinimetatut EIK praktikast tulenevate põhimõtetega. Kolmandas peatükis analüüsitakse valdkonniti enim esinenud põhiõiguste riiveid käsitlevate kaebuste lahendeid RK praktikas ning EIK seisukohtade võimalikku mõju RK otsustele.

Uurimismeetodina on kasutatud nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset meetodit; sotsioloogilise uurimismeetodina dokumentide analüüsi. Kohtupraktika analüüsi toetamiseks on käsitlemist leidnud nii asjakohane õiguskirjandus (nt Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne^{26,27}, vangistusseaduse kommenteeritud väljaanne²⁸, M. Oleski

---

²⁵ 13. veebruaril 2014 tegi EIK otsuse kohtuasjas Tali vs. Eesti (kaebus nr 66393/10), milles kaebaja kaebas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 3 (piinamise keeld) alusel, et tema suhtes Viru Vanglas 3. ja 4. juulil 2009 füüsilise jõu, erivahendite ja ohjeldusmeetmete kasutamine oli vastuolus konventsiooniga.

²⁶ E.-J. Truuväli jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 2 . vlj. Tallinn: Juura 2008.

²⁷ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3.vlj. Tallinn: Juura 2012.

„Inim- ja põhiõigused vanglas”, Euroopa vangistusõiguse põhimõtted²⁹, karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne³⁰; U. Lõhmuse koostatud „Inimõigused ja nende kaitse Euroopas”³¹ ning R. Maruste „Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse”³² jt), normatiivaktid, õigusajakirjas Juridica avaldatud artiklid kui ka õiguskantsleri soovitused ja ettepanekud ning muud teemakohased materjalid. Kohtupraktika valikul on lähtutud eelkõige 2009.–2013. a tehtud lahenditest, kuid probleemide illustreerimiseks on kasutatud ka RK ja EIK varasemaid ja hilisemaid lahendeid – kokku on vaadeldud RK lahendeid 112 ja EIK lahendeid 46.

---

²⁸ L. Madise; P. Pikamäe; J. Sootak. Vangistusseadus. Komm. vlj. Kirjastus: Juura 2009.

²⁹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas. Euroopa vangistusõiguse põhimõtted. Vanglaamatniku baasõppe õpik III osa. Justiitsministeerium 2010. Tallinna Raamatutrükikoda.

³⁰ J. Sootak, P. Pikamäe (koost). Karistusseadustik. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2004.

³¹ U. Lõhmus (koost). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu: SA Juridicum 2003.

³² R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse.

1. Inim- ja põhiõiguste kaitse ning nende õiguste piiramine kinnipeetavate suhtes

1.1. Inim- ja põhiõiguste kaitse tähendustest

Inim- ja põhiõiguste olemus tugineb rahvusvahelisele ja siseriiklikule õigusele ning inimeste teadlikkusele oma õigustest ja nende kaitsest. Rahvusvaheliste inimõiguslepingutega ühinemisel võttis Eesti riik endale kohustuse tagada oma territooriumil igatüüpi lepingute kohased õigused ja vabadused.³³ Kusjuures rahvusvahelisi õigusi ehk õigusi, mida tagatakse rahvusvaheliste normidega, käsitatakse tihti inimõiguste sünonüümina,³⁴ millest olulisemad on nimetatud ka käesolevas töös.³⁵

Inimõigustena mõistetakse neid õigusi, mis kuuluvad igale üksikisikule sõltumata õigusaktides sätestatust, pelgalt tänu inimeseks olemisele.

Sünnipärased põhiõigused ja vabadused eksisteerivad seega sõltumatult üksiku inimese või inimrühma tahtest ning neid ei saa omandada ega omistada inimtegevuse vahendusel. Inimesed võivad neid küll mitte tunnistada või järgida, kuid nad on neil ikkagi olemas.³⁶

Robert Alexy järgi on inimõigused universaalsed, moraalselt kehtivad, fundamentaalsed, prioriteetsed ja abstraktsed õigused. Need on võõrandamatud õigused sõltumata ajast ja ruumist.³⁷

Rahvusvahelised põhiõigused on õigused, mis on sätestatud rahvusvahelistes paktides ja konventsioonides. Need kujutavad endast katset kaasata inimõigused positiivsesse õigusesse. Tegemist on rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega ning need on vastavalt PS-i § 3 lg 1 teisele lausele Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa,³⁸ mistõttu on need kaudselt aluseks ka vangistusõigusele.

---

³³ Uks e-riiki. Inimõiguste kaitse. Eesti. ee – Arvutivõrgus:
https://www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/inimoiguste_kaitse/inimoiguste_kaitse_alused (21.03.2014).

³⁴ T. Annus. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006, lk 221.

³⁵ *Supra.*, p 1.2.

³⁶ R. Hanski, M. Suksi (toimet). Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Sissejuhatav käsiraamat. Turku 2001, lk 14.

³⁷ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001 eriväljaanne, lk 5–96.

³⁸ M. Borowski, M. Ernits. Ad rem ja ad acta – Põhiõigused ja inimõigused. – Juridica, 2001/I, lk 3.

Ka kõige üldisemalt formuleeritud põhiõigused on kõik PS teises peatükis sisalduvad õigused, s.o üksikisikute subjektiivsed õigused, millel on oma ulatuse piirid ning mille adressaadiks on avaliku võimu kandja.³⁹ Põhiõiguste peamine traditsiooniline funktsioon on tagada igäühe kaitse riigi tegevuse eest.⁴⁰

Inim- ja põhiõigused on teineteisega vahetult seotud, kuigi olenemata sellest, et põhiõigused tulenevad otseselt põhiseadusest, on nende aluseks inimõigused. Inimõigused sisaldavad alati põhiõigusi.⁴¹ Igäühel, sh kinnipeetaval, on õigus nõuda, et riik ei sekkuks tema põhiõigustesse.

Käesolevas töös lähtub autor mõistekasutusele, et inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonist (edaspidi EIÕK)⁴² tulenevad õigused on inimõigused ja PS-ist tulenevad õigused on põhiõigused.

1.2. Inim- ja põhiõiguste piiramisest

M. Borowski teooria järgi on inimõigused moraalsed õigused. Esiteks on need võõrandamatud õigused sõltumata ajast ja ruumist ning kehtivad üksnes nende sisulise õigsuse tõttu. Teiseks iseloomustab inimõigusi nende fundamentaalsus. Inimõiguste esemeteks on fundamentaalsete huvide ja vajaduste kaitse ning rahuldamine. Seetõttu moodustavad need õiglusteooriate tuuma. Inimõigused kehtivad universaalselt, need on kõigil inimestel, nii kandjatele kui ka adressaatidele, igal pool maailmas ühtviisi. Positiivse õiguse suhtes on neil prioriteet selles mõttes, et need on positiivse õiguse legitiimsuse mõõdupuuks. Veel on inimõiguste iseloomulikuks tunnuseks nende abstraktsus.⁴³

Moraalselt põhjendatavad õigused selle käsitluse järgi on:

1) liberaalse traditsiooni tõrjeõigused, kaitsevad elu ja vabadust;

---

³⁹ M. Ernits. Põhiõiguste mõiste ja tähendus õigussüsteemis. – Juridica 1996, nr 9, lk 463.

⁴⁰ T. Annus. Riigiõigus, lk 222.

⁴¹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 21.

⁴² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2000, 11, 57... RT II 2010, 14, 5.

⁴³ M. Borowski, M. Ernits (tõlk). Ad rem ja ad acta (viide 1): R. Alexy. Die Institutionalisierung der Menschenrechte im demokratischen Verfassungsstaat, teoses: S. Gosepath/G. Lohmann (väljaandjad). Philosophie der Menschenrechte. Frankfurt am Main 1998, lk 244 jj.

- 2) kaitseõigused, mis seavad riigile kohustuse kaitsta isikut kolmandate isikute rünnete eest positiivselt tegutsedes;
- 3) poliitilised õigused, mis annavad võimaluse ühiskonna liikmetel osaleda poliitilise tahte kujundamise protsessis;
- 4) sotsiaalsed õigused, mis tagavad eksistentsiiniimumi;
- 5) menetlusõigused, mis tagavad eelnevat nimetatud õiguste realiseerimise.⁴⁴

Niisiis on inimõigusi tavapäraselt liigitatud kahte põhirühma:

1. Kodaniku- ja poliitilised õigused:⁴⁵ õigus elule, piinamise keeld, õigus õiglasele kohtumenetlusele, usuvabadus ja valimisõigused. Kodaniku- ja poliitilisi õigusi on loetud inimõiguste tuumaks.
2. Majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused:⁴⁶ tööga seotud õigused, õigused tervishoiuteenustele, õigus sotsiaal- ja töötuskindlustusele, enesemääramise õigus, õigus majanduslikule ja sotsiaalsele arengule, õigus tervislikule keskkonnale, õigus loodusvaradele, õigus suhelda ja õigus kultuuripärandile.

Inimõigused on inimeste õigus riigi vastu – inimesed on need, kel on õigused ja kes on õigustatud nõudma, ning riik on see, kes on kohustatud täitma ning looma sellised tingimused, et inimeste õigused oleks järgitud.⁴⁷

Põhiseadus on leping, mis on loodud inimese ja võimu suhte reguleerimiseks ja inimese kaitseks avaliku võimu võimaliku omavoli eest. Jurisprudentsi üks alusmaksime ütleb, et lepingut tuleb täita (*pacta sunt servanda*).⁴⁸ PS-is sätestatud põhiõigused eeldavad, et õigusele vastab kellegi kohustus ning iga konkreetse põhiõiguse juures tuleb eristada: õigustatud subjekti, kohustatud subjekti ja objekti. Kohustatud subjektid (põhiõiguste adressaadid) on need subjektid, kes peavad põhiõigustest juhinduma ja kelle tegevuse või tegevusetuse vastu saab õigustatud isik (põhiõiguste kandja) oma õigusi kaitsta. Vangistusõiguse seisukohalt on põhiõiguste kandjaks kinnipidamisasutuses viibiv isik (kinnipeetav). Õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus

---

⁴⁴ PõhiSK (viide 26), 2 ptk/ 2.1.

⁴⁵ R. Maruste. Inimõigused ja ausa õigusmõistmise põhimõtted. Õigusteabe AS. Tallinn: Juura 1993, lk 12.

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*, lk 11.

⁴⁸ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse, lk 147.

(PS-i § 14). VangS-i § 105¹ kohaselt on vanglateenistuse (täitevvõimu) ülesanne vangistuse ja eelvangistuse täideviimine ning kriminaalhoolduse ja karistusjärgse käitumiskontrolli korraldamine. Kinnipeetaval, kelle õigusi on rikutud, on õigus PS-i § 15 alusel pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning kinnipeetav võib oma kohtuasja läbivaatamisel nõuda mis tahes asjassepuutuva seaduse, muu õigusakti või toimingu põhiseaduse vastaseks tunnistamist. PS-i § 25 annab kinnipeetavale õiguse talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Järelevalvet seadusandliku (PS-i § 59 kohaselt kuulub seadusandlik võim Riigikogule) ja täidesaatva riigivõimu õigustloovate aktide põhiseadusele ja seadustele vastavuse üle teostab õiguskantsler (PS-i § 139). Järelikult on vabadusekaotusega karistatud isiku õiguste realiseerimine riigi kättes, kes peab tagama kinnipeetavale seaduses tähendatud õigused ja vabadused ning jälgima, et ta oma kohustusi täidaks. EIÕKi art 13 rõhutab, et igal inimesel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.

Vangistusõiguses kujuneb õigussuhte esemeks ehk objektiks konkreetse sisuga õigus (nt kinnipeetava õigus esitada avaldusi ja kaebusi). Põhiõiguse kaitseala määrab kindlaks põhiõigusliku kaitse eseme ja õigustatud subjekti. Kaitseala jaguneb omakorda esemeliseks, milleks on põhiõiguste kandja tegevus, omandus või seisund, mida põhiõigussäte hõlmab, ning isikuliseks kaitsealaks, mis tähistab isikute ringi, keda vastav põhiõigus kaitseb.⁴⁹

Endise Riigikohtu esimehe Märt Raski sõnul peame me hindama, kuidas me kaitseme inimõigusi ja meie põhiseadusest tulenevaid põhiõigusi, mis on rahvusvaheline standard ning millest edasi tuleb meie oma identiteet, oma arusaamine. Riigikohtul ja seadusandjal pole keelatud, vaid pigem tuleb tugevdada inimeste õiguste kaitset.⁵⁰

Winston Churchill on öelnud: „Näidake mulle oma vanglaid ja ma ütlen, millises ühiskonnas te elate.”⁵¹ Sajandite jooksul on vangla karmist reaalsusest välja kujunenud isikule eraldiseisev keerukas kohustuste, keeldude ja tema õiguste piiramise süsteem. Vangla suletud süsteemist tulenevate iseärasustega on isik ja tema õiguste teostamine jäetud põhimõtteliselt riigi kompetentsi.

⁴⁹ O. Kask, M. Ernits jt. PõhiSK (viide 27) 2 ptk/ 6 ja 6.1.

⁵⁰ S. Kõiv. Intervjuu Riigikohtu esimehe Märt Raskiga. Õigus on headuse kunst. Postimees 23.01.2010. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/?id=215401> (25.04.2014).

⁵¹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 15.

Selline riigi sundsekkumine ja vanglasüsteemi eraldatus võivad tekitada selles süsteemis viibivate isikute, kellelt on võetud vabadus, õiguste üleliigse rikkumise riski.⁵²

Kinnipeetavatele inimõiguste tagamine ja korrektne suhtumine neisse iseloomustab eelkõige meid, nii meie demokraatliku õigusriigi karistusõiguse kui ka kogu ühiskonna arengut.⁵³

Kinnipidamisasutuste teenistujatele tähendab inim- ja põhiõigustest lähtumine igapäevatöö loomulikku osa. Vanglateenistuja kohustub käituma vanglateenistuja eetikakoodeksit⁵⁴ ja järgima vangistust korraldavaid õigusakte olenemata sellest, kas see tähendab kinnipeetavatele teatud õiguste andmist, õiguste realiseerimiseks tingimuste loomist või teatud õiguste äravõtmist.⁵⁵

Kuna inimõiguste põhimõtted on küllaltki laialivalguva abstraktse iseloomuga, tekitab see komplitseeritust mõista konkreetselt mingi õiguse sisu. Nii nagu EIÕKi art 3 sätestab PS-i § 18 esimene lause, et kedagi ei tohi piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. Näiteks kinnipeetav on vaidlustanud kõikides kohtuastmetes selle, et talle pandi vanglas hommikusöögi jagamisel riisipudru sisse keedist, väitega, et nii rikkus riik tema õigusi ja alandas inimväärikust. Tekib küsimus, millist teguviisi kvalifitseerida väärkohtlemisena. Kohtud tuvastasid, et kaebaja õigusi ei ole rikutud ega tema inimväärikust alandatud, kui toidujagaja asetask ühte kaussi menüüs ettenähtud riisipudru koos keedisega.⁵⁶ EIK on asunud seisukohale, et teguviisi väärkohtlemisena kvalifitseerimiseks konventsiooni rikkumise mõttes peab rikkumine saavutama teatud minimaalse raskusastme.⁵⁷ Kõnealuse kaasuse puhul on ilmselge, et tegemist ei ole kinnipeetava alandava kohtlemisega. Kuigi nii piinamise kui ka ebainimliku ja alandava käitumise kohta puudub ühtne definitsioon,⁵⁸ siis EIK praktika kohaselt loetakse ebainimliku ja alandava kohtlemisena nt nii kinnipeetava

---

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ JM 13.11.2008. a käskkiri nr 176, muudetud ja täiendatud 30. märtsi 2011. a käskkirjaga nr 38. Vanglateenistuja eetikakoodeks. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41403> (23.03.2014).

⁵⁵ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 16.

⁵⁶ TrtHK 30.11.2007, 3-07-1426.

⁵⁷ EIKSo 26.10.2000, 30210/96, Kudla vs. Poola.

⁵⁸ R. Maruste. Väärkohtlemise käsitlus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. – Juridica 2003/II, lk 123.

sundtoitmist, kui selleks puudub meditsiiniline vajadus⁵⁹, kui ka vaimuhaige isiku distsiplinaarkorras karistamist.⁶⁰

Peale komplitseerituse panevad inimõigused riigile kaasa kahte liiki kohustusi, esiteks negatiivse kohustuse hoiduda mingil viisil käitumast, ja teiseks positiivse kohustuse,⁶¹ teatud juhtudel ka kohustus omaalgatuslikult võtta tarvitusele meetmed selleks, et kinnipeetavate inim- ja põhiõigused oleksid tagatud.⁶² Riigi negatiivsete ja positiivsete kohustuste äratundmine on vajalik, eriti seoses õigusega elule (EIÕK art 2, PS-i § 16) ja piinamise keeluga (EIÕK art 3; PS-i § 18), kuna tihti sõltub riigi tegevusetusest või tegevusest isiku inimväärikus, tervis või ka elu.⁶³

Probleeme tekitavad olukorrad, milles ei saa lähtuda sellest, et tuleb kaitsta konkreetset inimõigust, vaid teatud juhtudel on tarvis teha valik, millist vastanduvatest õigustest konkreetset juhul esiplaanile seada.⁶⁴ Näiteks kinnipeetavad osalevad näljastreigis⁶⁵ – siin on ühelt poolt kinnipeetavate õigus enesemääramisele ja kehalisele puutumatusel. Teiselt poolt on riigil kohustus tagada kinnipeetavate tervise säilimine ning vajadusel ravimine. Sundtoitmine on aga välistatud seni, kuni see pole meditsiiniliselt näidustatud.⁶⁶

Olukord muutub keerulisemaks, kui eri isikute, nt vanglateenistujate ja kinnipeetavate inim- ja põhiõigused satuvad omavahel vastuollu kus on vaja selgitada, milliseid ja kelle õigusi tuleb konkreetset juhul esiplaanile seada. Näiteks kinnipeetav kritiseerib vanglateenistujat ja teeb tema suunas solvavaid märkusi, mis küll ei riiva inimväärikust.⁶⁷ Ühest küljest on vanglateenistuja õigused ja teisest küljest kinnipeetava kaitstud sõnavabadus, mis küll ei ole piiramatul.⁶⁸

---

⁵⁹ EIKo 5.04.2005, 54825/00, Nevmerzhijsky vs. Ukraina.

⁶⁰ EIKo 10.10.2008, 5608/05, Renolde vs. Prantsusmaa.

⁶¹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 18.

⁶² R. Maruste. Väärkohtlemise käsitlus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas, lk 124.

⁶³ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 18.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ A. Muuk. Tartu vangid alustavad oma õiguste nimel näljastreiki. Seitsmesed uudised 18.03.2014. – Arvutivõrgus: <http://www.seitsmesed.ee/eesti/uudis/2014/03/18/tartu-vangid-alustavad-oma-õiguste-nimel-naljastreiki/> (23.03.2014).

⁶⁶ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas.

⁶⁷ EIKo 11.03.2004, 39084/97, Yankov vs. Bulgaaria.

⁶⁸ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 19.

Teatuid inim- ja põhiõigused võivad olla absoluutsed, kuid üldjuhul enamik inim- ja põhiõigusi allub mingisugustele piirangutele. Nende piirangute lubatava piiri ja intensiivsuse äratundmine on aga üks kesksemaid ja keerulisemaid küsimusi.⁶⁹ Vangistusega kaasnevad paratamatult erinevad põhi- ja inimõiguse piiranguid, nt kinnipeetava füüsilise liikumisvabaduse piiramisega riivatakse hulka tema muid põhiõigusi (nt õigus valida elukohta PS-i § 34, ettevõtlusvabadus PS-i § 31 jpt).

Riigikohus on nentunud, et kui isik kannab karistust kuriteo toimepanemise eest ja sellega seoses on tema suhtes seaduse alusel kohaldatud põhiõiguste ja vabaduste piiranguid, ei anna see siiski õigust sekkuda isiku põhiõigustesse enam, kui tuleneb otse seadusest.⁷⁰

Eespool selgus, et inim- ja põhiõigustel on palju ühist. Vangistusõiguse seisukohalt on oluline nende põhimõtete äratundmine ja tunnetamine, sest see võimaldab saada informatsiooni, millisel viisil ja ulatuses on riigil õigus sekkuda üksikisiku õigustesse,⁷¹ aitab tagada kinnipeetavate õigusi ja vabadusi ning kaitseb riiki sel viisil, et vanglateenistuja ei sekkuks kinnipeetavate õigustesse määral, mille eest võiks ta ise ja riik saada karistada.⁷²

Autor on veendumusel, et koos ühiskonna arenguga on arenenud ka vanglasüsteem, kuid inimeste õiguste kaitset on vaja veelgi tugevdada ning kinnipeetavate õigusi võiks laiendada seal, kus see on õigustatud ja eesmärgipärane.

1.3. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise alused ja ulatus

1.3.1. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise alused

Demokraatlikus õigusriigis ei ole põhiõigused ja -vabadused üldjuhul piiramatud. Isegi õigust elule saab piirata, st inimest õiguspäraselt haavata või surmata, kui see toimub äärmuslikel asjaoludel, nt põgeneva kurjategija peatamisel. Esineb siiski ka absoluutseid õigusi, mida ei tohi piirata mis tahes asjaoludel, sh sõja- ja eriolukorras (EIÕK art 15 lg 2). Nende õiguste hulka kuuluvad kodaniku poliitilised õigused ehk klassikalised negatiivsed õigused, mille puhul lasub riigil kohustus mitte sekkuda vastavate õiguste teostamisse (klassikalised

⁶⁹ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 18.

⁷⁰ RKHKo 3-3-1-2-06, p 10.

⁷¹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 16.

⁷² *Ibid.*, lk 19-20.

vabadusõigused). EIÕK sisaldab nii absoluutseid õigusi (art 3, art 4 lg 1, protokoll nr 7 art 4 lg 1⁷³) kui ka piiravaid õigusi, mille võimalused ja tingimused võivad olla vastavas sättes välja toodud (nt art 4 lg-d 2 ja 3, art-d 8–11, protokoll nr 1 art 1, protokoll nr 4 art 2, protokoll nr 7 art 1⁷⁴).⁷⁵ Inimväärikus on üks neist õigustest, kui kõigi inimõiguste ja põhiväärtuste alustala (PS-i § 10), mida tohiks põhiõiguste konfliktiolukorras kõige vähem piirata.⁷⁶

Õigusi või vabadusi võib piirata järgmiste tingimuste samaaegsel esinemisel: piirangud peavad olema kooskõlas seadusega (nn seadusliku aluse põhimõte); piirangud peavad olema vajalikud demokraatlikus ühiskonnas; piirangutel peab olema õigustus (nn legitiimse eesmärgi põhimõte – sõltuvalt artiklist on selleks näiteks riigi julgeolek või territoriaalne terviklikkus, ühiskondlik turvalisus, riigi majanduslik heaolu, avaliku korra kaitse, korratuste või kuritegude ärahoidmine, tervise või kõlbluse kaitse, kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitse, õigusemõistmise autoriteedi ja erapooletuse säilitamine jne).⁷⁷

Kui piirang ei vasta kas või ühele tingimusele, tuleb seda pidada konventsiooni või põhiseaduse rikkumiseks.⁷⁸ PS-is on põhiõiguste piiramise aluseid vähem ja need on mõnevõrra teistsugused kui konventsioonis.

R. Alexy on märkinud, et põhiõiguste dogmaatikas esineb suuremaid ja väiksemaid probleeme. Neist üks suurimaid on põhiõiguste piiratavuse probleem. Selle lahendamisest sõltub, mis on tegelikult põhiõigustega kaitstud, st efektiivne ehk definitiivne põhiõiguslik kaitse.⁷⁹

PS-i § 11 kohaselt tohib õigusi ja vabadusi piirata kooskõlas põhiseadusega, kusjuures piirang peab olema ühiskonnas vajalik ega tohi moonutada piiravate õiguste ja vabaduste olemust. EIÕK lähtub sarnasest nõudest ning lubab õigusi piirata vaid seaduse alusel, kuid lubab põhiõigusi piirata ka täidesaatva võimu poolt delegatsiooninormi alusel vastu võetud

---

⁷³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2000, 11, 57.

⁷⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollid. – RT II 2010, 14, 55.

⁷⁵ H. Vallikivi. Põhiõiguste ja -vabaduste piiramise alused seadusliku aluse põhimõttest. – *Juridica* 1997/V, lk 241–253.

⁷⁶ RKKKo 3-1-1-80-97, p 1.

⁷⁷ U. Lõhmus (koostaja). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk 183.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses.

määrustega, samuti kohtupretsedentide alusel. Seega on põhiseadus EIÕK-ga võrreldes kehtestanud rangemad reeglid.

Kas piirang on demokraatlikus ühiskonnas proportsionaalne, hindab RK järgnevate kriteeriumite järgi:

- 1) piiranguga taotletava eesmärgi lubatavus;
- 2) vahendite (piirangu) sobivus taotletava eesmärgi saavutamiseks;
- 3) vahendite (piirangu) vajalikkus taotletava eesmärgi saavutamiseks;
- 4) vahendite mõõdukus taotletava eesmärgi saavutamisel.⁸⁰

Kohus kontrollib põhiõigustesse sekkumise korral riive sisulist õigustatust nimetatud 2–4 küsimuse kaudu. Eelnevalt teeb kohus muidugi kindlaks, kas mõni põhiõiguse riive on üldse aset leidnud ja milline on selle eesmärk ning kontrollib riive seadusliku alust. Nimetatud PS-i § 11 skeem vastab üldjoontes inimõiguste kohtu tuvastusskeemile.⁸¹

Kinnipeetava, arestialuse või vahistatu vabadus allutatakse seaduses toodud piirangutele. Kui seadus ei sätesta konkreetset piirangut, võib vangla, Justiitsministeerium või arestimaja kohaldada vaid selliseid piiranguid, mis on vajalikud vangla või arestimaja julgeoleku kaalutlustel. Piirangud peavad vastama täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele ega tohi moonutada seaduses sätestatud teiste õiguste ja vabaduste olemust (VangS-i § 4¹ lg 2).

Kinnipeetava eluolu seostatakse vanglaga, tema vabadust on piiratud vastavalt VangS-i 2. ja 3. peatükist tulenevatele piirangutele, mis on proportsionaalsed vangistuse kui karistuse täideviimiseks.

EIÕK-i preambulas ja PS-is toodud seaduslikkuse põhimõte on õigusriigi alusprintsipiiks, mille eesmärk on pakkuda isikutele kaitset riigivõimuorganite omavoli eest ja tagada isikute õiguskindlus. EIK eeldab, et siseriiklik õigus on kooskõlas õigusriigi põhimõtetega (*rule of law*) ja kaitseb isikuid õiguste meelevaldse piiramise eest. Õigusliku aluse nõude võib jaotada neljaks:

- 1) piirang peab olema identifitseeritav;

---

⁸⁰ RKPJKo 3-4-1-6-00.

⁸¹ U. Lõhmus (koostaja). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk 205.

- 2) piirav õigusnorm peab olema kättesaadav;
- 3) piirav õigusnorm peab olema ettenähtav;
- 4) piirava normi või selle rakendamise õiguspärasus peab olema kontrollitav.⁸²

Põhiõigused sisaldavad mitmesuguseid piiranguteks võimalusi andvaid sätteid, mida nimetatakse seaduse reservatsiooniks,⁸³ mis tuleneb PS-i § 3 lg 1 teisest lausest.

Tõsiasi, et kõik põhikohustused piiravad põhiõigusi, näitab, et kõik põhikohustused alluvad seadusreservatsioonile.⁸⁴

PS-i § 19 lg 2 sätestab, et igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel ning kohustuste täitmisel austama ja arvestama teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning järgima seadust. Sellest sättest tuleneb, et igaüks on põhiõigussuhtes mitte üksnes õigustatud, vaid ka kohustatud subjekt, vastasel juhul ei saaks eri isikute põhiõigusi üksteisega lepitada.

Riigikohus on sellega seoses märkinud, et ühiskonnas ei saa olla absoluutseid, piiramatuid põhiõigusi ning mis tahes põhiõiguse realiseerimise võimalused saavad piiramatult kesta vaid seni, kuni seejuures ei takistata mingi teise põhiõiguse realiseerimist. Põhiõiguste konkurentsi olukorras tekib paratamatult põhiõiguste piiramise vajadus. Probleemile, milline peaks sellises põhiõiguste konkurentsi olukorras olema ühe või teise põhiõiguse piiramise ulatus, puudub õigusteoorias ühene lahendus.⁸⁵

1.3.2. Kinnipeetavate inim- ja põhiõiguste piiramise ulatus

On teatuid tegusid, mida kunagi ei tohiks teha, on teatuid õigusi, millest ei tohi kedagi ilma jätta ja rikkuda, midagi, mis on lihtsalt nii püha.⁸⁶

Nagu eespool selgus, võivad teatud inim- ja põhiõigused olla absoluutsed. Enamik õigustest näevad siiski ette võimaluse, et riigid kehtestavad piirangud oma õigusaktidega. Piirangu lubatud ulatus sõltub siiski konkreetsest inim- ja põhiõigusest, mida piirang puudutab.⁸⁷

---

⁸² U. Lõhmus (koostaja). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk 184.

⁸³ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 28.

⁸⁴ R. Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses.

⁸⁵ RKKKo 3-1-1-80-97.

⁸⁶ H. O. Agarwal. International law and human rights. Central law publications, 2005, lk 695.

⁸⁷ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 25.

Põhiõiguse ja vabaduse piirangu võimalused ja ulatus on sõltuvuses sellest, millise seaduse reservatsiooni hulka see õigus või vabadus kuulub. Lähtudes seaduse reservatsioonist, võib põhiõigused jaotada kolmeks:

1) lihtsa seaduse reservatsiooniga – PS-i § 3 lg 1 lause 1 järgi tohib riigivõimu teostada üksnes PS-i ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Täitevvõimu piirang peab olema lõppastmes taandatav seaduslikule volitusele ning piirang peab olema mõistlik.

Näiteks PS-i § 37 lg 1, mille kohaselt on igaühel õigus haridusele. Õigus haridusele on põhiõigus, mis on äramärkimist leidnud inimõiguste ülddeklaratsiooni⁸⁸ art-s 26. Seadus sätestab selle õigusega seoses põhjalikumad reeglid.⁸⁹ Kinnipeetava hariduse omandamisega seonduv on reguleeritud VangS-i § 34. Tegemist on eriseadusega, mille eesmärgiks on kindlustada ja suunata kinnipeetav piisavate teadmiste, oskuste ja eetiliste tõekspidamistega õiguskauale tee (VangS-i § 34 lg 1). Vangla kontekstis on hariduse omandamine taasühiskonnastamismeede;

2) kvalifitseeritud seaduse reservatsiooniga põhiõigused – neid tohib piirata, ainult et piiramisel peab arvestama reservatsioonis sisalduvat põhjust ning formaalõiguslikke ja materiaalõiguslikke lisaeldusi. Enamik lisaeldustest on materiaalsed. Formaalne lisaeldus sisaldub nt PS-i § 43 lauses 2, mis seab posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladuse piirangu muude eelduste kõrval sõltuvusse kohtu loast (nt kuriteo tõkestamiseks, kriminaalmenetluses tõe väljaselgitamiseks).⁹⁰ Kinnipeetava kirjavehetust reguleerivad vanglas VangS-i § 28–29 ja vahistatu puhul § 96–98. Seejuures on arvestatud, et isiku sõnumisaladusse tohib sekkuda vaid kohtu loal ning jälitustegevuse seaduses ettenähtud alusel ja korras.⁹¹ EIÕK-i art 8 alusel saaks ka sõnumisaladust piirata.

Kui siseriiklik õigus annab kinnipeetavale vähem õigusi kui EIÕK, siis on siseriiklik õigus vastuolus EIÕK-ga. Sellisel juhul, kui ei saa tugineda EIK ja Riigikohtu praktikale, tuleb vanglateenistujal või kinnipeetaval lähtuda siseriiklikust õigusest.⁹²

Kvalifitseeritud seaduse reservatsioon sisaldub ka PS-i §-s 58, mille kohaselt lubatakse piirata nende kodanike osavõttu hääletamisest, kes on süüdimõistetud ja kannavad karistust

---

⁸⁸ ÜRO Peaassamblee 10.12.1948. a resolutsioon A/RES/217 inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=est> (25.04.2014).

⁸⁹ T. Annus, (viide 27). PõhiSK § 37/1.

⁹⁰ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiis komisjoni lõpparuanne. Justiitsministeerium. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/10731> (27.03.2014).

⁹¹ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 28.

⁹² *Ibid.*, lk 59.

kinnipidamiskohtades. Selle seaduse reservatsiooni mõte on seada põhiõiguse piirang sõltuvusse kindlaks määratud kitsendavatest lisaeeldustest. Paraku esineb reservatsioonide sõnastuses küllaltki suur ebaühtlus ning reservatsioonid ei ole ammendavad loetelud. Nt PS-i § 20 lg-s 2 esitatud loetelu on küllaltki detailselt formuleeritud, siis lubab PS-i § 26 lause 2 põhiõiguse adressaatidel sekkuda perekonna- ja eraellu tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Raske on leida mõistlikku seletust regulatsioonile, mis võimaldab tungida üksikisiku perekonnaellu kõlbluse kaitseks;⁹³

3) ilma seaduse reservatsioonita põhiõigused – piiranguvõimalus pole *expressis verbis* ette nähtud, kuid piiramine ei ole välistatud. Põhiseaduse piirang peab tulenema mõne teise põhiseaduse normi alusel ja selle kaitsmise vajadusest.

Näiteks PS-i § 40 on sarnane EIÕK art 9 p-ga 1, mis kehtestab õiguse südametunnistuse, mõtte- ja usuvabadusele. PS-i § 40 lg 3 alusel on igaühel vabadus nii üksinda kui ka koos teistega, avalikult ja eraviisiliselt täita usutalitusi, kui see ei kahjusta avalikku korda, tervist ega kõlblust. PS-i § 12 lg 1, mis keelab diskrimineerimise muuhulgas usutunnistuse või veendumuste tõttu, kaitseb täiendavalt PS-i §-s 40 sätestatud põhiõigust. Kinnipidamisasutuses käsitleb religioosset tegevust VangS-i § 62. Kinnipeetaval on küll õigus järgida usundit, mida soovib, aga selle väljendusviisidel lasuvad paratamatult piirangud (nt riietus, erinõuded toitlustamisele jms). Piirangute eesmärgiks on avaliku õiguskorra kaitse, mis on hõlmatud PS-is käsitletud sisemise rahu kaitsega. Kinnipeetava õigusi tohib piirata vaid niivõrd, kui see on vajalik vangistuse täideviimiseks ning vanglas peab olema tagatud usuliste vajaduste rahuldamine.⁹⁴

Vangistusega iseenesest ei kaasne automaatselt isiku õigustele piiranguid ning kõik seatud piirangud peavad olema ka põhjendatud.⁹⁵ Eraldiseisvate piirangute kontekstis on Riigikohus võtnud kasutusele mõiste „piirangu eesmärgipärasus”, mis tähendab vangistuse seisukohast, et piirang on eesmärgipärane, kui see hõlmab VangS-i § 6 lg-s 1 nimetatud vangistuse täideviimise kas või ühte eesmärki.⁹⁶

---

⁹³ Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiiskomisjoni lõpparuanne.

⁹⁴ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 29.

⁹⁵ C. Ovey, R. White. Jabobs and White: The European Convention on Human Rights. 4 th edition. Oxford University Press, 2006, lk 219.

⁹⁶ RKÜKo 3-3-1-5-09, p 32.

Vangistust reguleeritakse eelkõige vangistusseadusega. VangS-i § 4¹ lg 2 esimese lause järgi allutatakse kinnipeetava vabadus seaduses toodud piirangutele. VangS-i § 69 lg 1 näeb ette võimaluse kohaldada kinnipeetavale, kes mh kahjustab oma tervist või on suitsiidikalduvusega või ohtlik teistele isikutele või vangla julgeolekule, täiendavaid julgeolekuabinõusid. Selleks võib VangS-i § 69 lg 2 p 1 järgi mh piirata kinnipeetava vanglasisest liikumis- ja suhtlemisvabadust, p 4 järgi paigutada ta eraldatud lukustatud kambris ja p 5 kohaselt kasutada ka ohjeldusmeetmeid. Ohjeldusmeetmetena nimetab VangS-i § 70¹ lg 1 p 1 mh käe- ja jalaraudasid, sidumisvahendeid, rahustussärki, -tooli ja -voodit. Ohjeldusmeetme kasutamine ei tohi VangS-i § 70 lg 2 järgi kesta üle 12 tunni. Täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldab VangS-i § 69 lg 4 järgi vanglateenistus, edasilükkamatul juhul võib seda teha ka kõrgem kohalviibiv vanglateenistuse ametnik. Sellest nähtub, et vangistuses viibiva isiku suhtes võib ka kohtumenetluseta rakendada võrdlemisi ulatuslikult tema vabadust veelgi rohkem piiravaid abinõusid.

Vabadusest ilma jäetud isikutele kehtestatud piirangud peavad olema võimalikult minimaalsed ning proportsionaalsed õiguspärase eesmärgiga (vanglareeglistiku p 3).

Kooskõlas PS-i § 3 lg-ga 1 ja §-ga 11 moodustab VangS olulise kinnipeetavate põhiõiguste piirangute kogumi. PS-i ja teiste seadustega igaühele antud õigusi tohib kinnipeetava puhul piirata vaid niivõrd, kuivõrd annavad selleks volituse VangS või muu seaduse normid (nt RVS⁹⁷-i § 4 lg 3 jt). Kui teatud õiguse piiramist lubav säte puudub, siis laienevad igaühele antud õigused ka kinnipeetavale.⁹⁸

VangS sisaldab küll üksikasjades kõiki karistuse täideviimiseks vajalikke põhiõiguste piiranguid, kuid ei nimeta, milliste konkreetsete põhiõiguste teostamist nende kaudu takistatakse.⁹⁹ Kinnipeetava üksikute õiguste piiramise aluste kataloogi koostamine ei oleks seaduse tasandil võimalik ning oleks samal ajal ka tarbetu. Ei ole võimalik ette näha kõiki kinnipidamiskohas probleeme tekitavaid julgeolekualaseid ohusituatsioone, mille lahendamine võib eeldada kinnipeetava õiguste piiramist.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Riigivara seadus. – RT I 2009, 57, 381... RT I, 21.03.2014, 30.

⁹⁸ VangS § 4¹/3.1.

⁹⁹ *Ibid.*, p 3.2.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p 4.1.

1.3.2.1. Kinnipeetavate valimisõiguse piiramine ja piiramise ulatus

EIÕK I lisaprotokolli art 3¹⁰¹ kohaselt kohustuvad liikmesriigid mõistlike ajavahemike järel korraldama salajase hääletamisega vabu valimisi tingimustel, mis tagavad rahva vaba tahteavalduse seadusandja valimisel. Artikkel paneb samal ajal riikidele kohustuse korraldada valimisi ja kätkeb endas õigust osaleda valimistel hääleandjana.¹⁰²

PS-i § 57 lg 1 sätestab kesket tähendust omava põhiõiguse – kodaniku hääleõiguse.¹⁰³ Hääleõiguslik on Eesti kodanik, kes on saanud kaheksateist aastat vanaks. Hääleõigusega kaasneb nii valimisõigus kui ka rahvahääletamisel osalemise õigus. Valimisõigus sisaldab hääletamisõigust ja kandideerimisõigust.

Kinnipeetavate hääleõiguse piiramisel tuleb arvestada ka ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art-ga 25¹⁰⁴ ning EIK rakenduspraktikaga.

Vanglakaristust kandvad isikud kaotavad ühe olulisema põhiõiguse – õiguse vabadusele, ning vangistus toob kaasa ka teiste põhiõiguste piiramise, seda legitiimsel eesmärgil ja järgides proportsionaalsuse põhimõtet.

PS-i § 58 alusel on piiratud nende Eesti kodanike osavõtt hääletamisest, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades, nii rahvahääletusel¹⁰⁵ kui ka Riigikogu¹⁰⁶, kohaliku omavalitsuse volikogu¹⁰⁷ ja Euroopa Parlamendi¹⁰⁸ valimistel. Piirang kehtib kõigi kinnipeetavate suhtes olenemata vangistuse aluseks olevast kuriteo laadist ja karistuse kestusest. Lisaks ei kanta valijate registrisse isikuid, kes on karistusregistri järgi kuriteos süüdi mõistetud. Võrreldes kinnipeetavatega ei kehti nimetatud piirang vahistatute kohta.

---

¹⁰¹ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollid. – RT II 2010, 14, 55.

¹⁰² M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 242.

¹⁰³ H. Kalmo, O. Kask (viide 27). PõhiSK (viide 27) § 57/1.

¹⁰⁴ ÜRO Peaassamblee 16.11.1966. a ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakt. – RT II 1994, 10, 11.

¹⁰⁵ Rahvahääletuse seadus § 3 lg 3 p 2. – RT I 2002, 30, 176... RT I, 01.11.2012, 8.

¹⁰⁶ Riigikogu valimise seadus § 4 lg 3. – RT I 2002, 57, 355... RT I, 05.02.2014, 4.

¹⁰⁷ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus § 5 lg 4. – RT I 2002, 36, 220... RT I, 01.11.2012, 7.

¹⁰⁸ Euroopa Parlamendi valimise seadus § 4 lg 3 p 2. – RT I 2003, 4, 22... RT I, 10.01.2014, 5.

Piirang on sisaldunud nii 1920. aasta kui ka 1937. aasta põhiseaduses. Piirangu kehtestamise vajadus tulenes praktilistest kaalutustest, sest PS-i väljatöötamise ajal ei oleks kinnipidamiskohtades valimiste korraldamine olnud ilma vaidluste ja probleemideta võimalik. Piirangu teiseks eesmärgiks on karistada isikut ühiskonnaelu mõjutamise võimaluse vähendamisega.¹⁰⁹

Kui Eestis ja Suurbritannias ei ole kinnipeetavatel hääleõigust, siis on riike, kus vangide valimisõigust kas ei ole üldse piiratud või siis on tehtud mõningaid piiranguid. Euroopas kehtib kinnipeetavate valimistel osalemise keeld veel Bulgaarias, Liechtensteinis, Venemaal ja Ungaris¹¹⁰. Näiteks USA-s võib mõnes osariigis kaotada valimisõiguse alaliselt.¹¹¹

EIK on kinnipeetavate hääletamisõiguse piiramise kohta teinud mitmeid otsuseid. Olulisim neist asjas *Hirst vs. Ühendkuningriik* nr 2¹¹², milles kinnipeetavad vaidlustasid Ühendkuningriikide õigusaktid, leides, et keelul, mis ei võimalda neil osaleda hääleandjana, ei ole legitiimset eesmärki ja on seetõttu vastuolus EIK-ga. Kaebajad viitasid ka, et siseriiklikult on Suurbritannia parlament valimisõiguse küsimust pidanud mittevajalikuks ja lihtsalt eiranud. EIK möönis, et hääleõigus ei ole absoluutne ja lepinguosalistel on selles valdkonnas laialdane otsustusõigus. Kohus rõhutas, et kui isikult on võetud vabadus, siis see ei tähenda automaatselt, et ta kaotab EIÕK-ga sätestatud teiste põhiõiguste kaitse. Lahendis jõudis kohus järeldusele, et kinnipeetavate valimisõiguse täielik piiramine on ebaproportsionaalne ega ole kooskõlas EIÕK lisaprotokolli nr 1 art-ga 3. Kohus ei välistanud piirangute kehtestamist iseenesest, vaid märkis, et piiranguil peab olema legitiimne eesmärk ja nad peavad olema proportsionaalsed. Üldisest seadusest tulenevat kõigi karistatud kinnipeetavate valimisõiguse piiramist pidas kohus ebaproportsionaalseks.¹¹³ EIK märkis, et piirang puudutab suurt hulka isikuid (48 000 kinnipeetavat), kes kannavad alates ühe päeva pikkust kuni eluaegset karistust erinevate tähtsusega rikkumiste eest. Samas on piirangu rakendumine juhuslik, sõltudes sellest, millisel perioodil isik oma karistust kandma satub, st kas vangisoleku ajale langevad

---

¹⁰⁹ H. Kalmo. O. Kask (viide 27). PõhiSK § 58/2.

¹¹⁰ K. Turbo. Vangide valimisõigusest. Riigikogu Toimetised, 2013/ 28. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14443> (11.04.2014).

¹¹¹ The PEW Charitable Trust Stateline. – Arvutivõrgus: <http://www.pewstates.org/projects/stateline/headlines/groups-push-to-expand-ex-felon-voting-85899387074> (11.04.2014).

¹¹² EIKSo 06.10.2005, 74025/01, *Hirst vs. Ühendkuningriik* (nr 2).

¹¹³ *Hirst vs. Ühendkuningriik* (nr 2).

valimised või mitte. Valimisõiguse piirangud rakendusid aga ka neile isikuile, kes olid küll oma karistuse ära kandnud, kuid keda peeti karistusjärgselt kinni ohtlikkuse pärast ühiskonnale. Kuna piirang ei olnud seotud karistusega, siis ei olnud kohtu arvates karistusjärgse kinnipidamise puhul valimisõiguse piiramine õiguspärane.

Kohtulahend andis Suurbritannias põhjust paljudeks aruteludeks. Arvamusi oli erinevaid, oli neid, kes toetasid vangidele täieliku valimisõiguse andmist ning neid, kes olid vastu EIK sekkumisele Suurbritannia siseasjadesse. Suurbritannias ei ole kinnipeetavate valimisõiguse piiramine täielik, valimisõiguse säilitavad need vangid, kes on eelvangistuses või vangis trahvide maksmata jätmise eest.

Pärast *Hirst vs. Ühendkuningriik* lahendit on EIK poolt tehtud mitmed otsused, milles ei ole EIK oma seisukohti muutnud. EIK on lahendites viidanud proportsionaalsete piirangute lubatavusele, kuid jäänud selgete piiride seadmisel suhteliselt ebamääraseks.

Kuna lahendi tegemisest oli möödunud aastaid, et viia sisse vajalikud muudatused õigusaktidesse, siis määras EIK piloototsuses *Greens & MT vs. Ühendkuningriik*¹¹⁴ tähtaja – riigi regulatsioon peab olema konventsiooniga viidud vastavusse 2011. a augustiks. Muudatused on siiani tegemata. Valitsus otsustas täita kohtu nõudmise anda valimisõigus neile kinnipeetavaile, kes on vangi mõistetud vähem kui neljaks aastaks.¹¹⁵

Kohtuasjas *Frodl vs. Austria*¹¹⁶ mõõnis EIK, et valimisõiguse äravõtmine või piiramine eeldab individuaalset lähenemist, mida ei ole võimalik seadusandlike vahenditega saavutada. Järelikult kinnitas kohus lahendi *Hirst vs. Ühendkuningriigid* kolmeastmelisust: valimisõigust võib piirata ainult kohus, tehes seda konkreetsete faktide alusel, kui on olemas põhjuslik seos tema toimepandud teo ning valimiste ja demokraatlike institutsioonidega. Kuna eri riikides on erinevad demokraatlikud traditsioonid, siis ei pakkunud kohus piirangu lõplikku varianti.

Vanglareeglistiku p 24.11 soovib EIK praktikale tuginedes riikidel võimaldada vangidel osa võtta valimistest, referendumist ja ühiskonnaelu teistest tegevustest, juhul kui see ei ole piiratud siseriikliku õigusega. Seega ei ole praegu eesmärgiks valimisõiguse piirangu kaotamine.

---

¹¹⁴ EIKo 11.04.2011, 60041/08 ja 60054/08, *Greens & MT vs. Ühendkuningriik*.

¹¹⁵ K. Turbo. Vangide valimisõigusest.

¹¹⁶ EIKo 04.10.2010, 20201/04, *Frodl vs. Austria*.

Kandideerimisõiguse üldist piirangut kinnipeetavatele on pidanud ebaproportsionaalseks ka Euroopa Nõukogu Veneetsia Komisjon (CDL-AD(2006)018 p 78).¹¹⁷

Pärast *Hirst vs. Ühendkuningriigi* (nr 2) lahendit juhtis Eesti regulatsiooni problemaatilisusele tähelepanu endine õiguskantsler Allar Jõks. Endine õiguskantsler tõi juba 2006. a välja, et põhiseaduse vastuvõtmisel võis olla kinnipeetavate hääletamisest osavõtu piirang igati õigustatud julgeolekukaalutlusel ning tehniliste takistuste tõttu. Praeguseks on riigil väljaarenenud vanglasüsteem ning valimiskorraldus koos seda kindlustavate õiguslike ja tehniliste meetmetega. Ka on riigil olemas toimiv elukoha registreerimise süsteem (rahvastikuregister) ja karistusandmete säilitamine (karistusregister), mis tagavad avalikule võimule valimiste korraldamiseks vajalike andmete olemasolu. Õiguskantsler võttis seisukoha, et Riigikogu valimise seadus (edaspidi RKVS)¹¹⁸, kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus (edaspidi KOVSS)¹¹⁹, Euroopa Parlamendi valimise seadus (edaspidi EPVS)¹²⁰ ja rahvahääletuse seadus (edaspidi RaHS)¹²¹ on osas, milles välistavad kõigi kohtu poolt süüdi mõistetud ja kinnipidamiskohas karistust kandvate isikute õiguse hääletada, vastuolus PS-i §-ga 58, § 156 l-ga 2 ja §-ga 11 nende koostoimes. Vabariigi Valimiskomisjon (edaspidi VVK) kinnitas, et kuna valimisi tuleb vanglas korraldada ka praegusel ajal ja nii hääleõiguslikele kohtualustele kui ka vahistatutele, kes vanglas viibivad, siis ei näe VVK ette korralduslikke probleeme ega võimalikke ohtusid, kui otsustatakse laiendada kinnipidamiskohtades viibivate isikute õigust osaleda valimistel.¹²²

Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon OSCE on soovitanud juba pärast 4. märtsil 2007. a toimunud Riigikogu valimisi viia meie valimisseadusesse sisse muudatused kooskõlas Euroopa standarditega ning OSCE suhtes võetud kohustustega.¹²³ OSCE leiab, et samamoodi nagu Suurbritannias on Eestis piirangute leevendamisest räägitud, kuid on probleemi lahendamist pikalt edasi lükatud, mida lõputult teha ei saa.

---

¹¹⁷ Euroopa Nõukogu Veneetsia Komisjon (CDL-AD(2006)018. – Arvutivõrgus: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2006\)018.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2006)018.aspx) (11.04.2014).

¹¹⁸ Riigikogu valimise seadus. – RT I 2002, 57, 355... RT I, 05.02.2014, 4.

¹¹⁹ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – RT I 2002, 36, 220... RT I, 01.11.2012, 7.

¹²⁰ Euroopa Parlamendi valimise seadus. – RT I 2003, 4, 22... RT I, 10.01.2014, 5.

¹²¹ Rahvahääletuse seadus. – RT I 2002, 30, 176... RT I, 01.11.2012, 8.

¹²² A. Jõks. Õiguskantsleri 2006. a tegevuse ülevaade. Õiguskantsler. – Arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/õiguskantsleri_2006._aasta_tegevuse_ulevaade.pdf (11.04.2014), lk 42.

¹²³ K. Turbo. Vangide valimisõigusest.

Katre Tubro¹²⁴ on toonud välja, et mõnikord on põhjendatud vangide valimisõigusest ilmajätmist vangistatud isikute moraaliga, leitakse, et valimisõigus peaks olema reserveeritud kodanikele, kes on hääleõiguse jaoks piisavalt moraalsed, mille mõõdupuuks on karistusõigusega paika pandud nõuded. Jättes kinnipeetavad valimistest kõrvale, kaitstakse väidetavalt valimiskasti puhtust.

Kui valijate moraali mõõdupuu on valitud kriminaalmenetluse kaudu, tekkis autoril sarnane küsimus nagu eespool nimetatud K. Turbol: miks on jäetud valimisõigus lepingurikkujatele, väärtegade eest karistatutele ja tingimisi karistatutele? Käesoleval juhul on valimisõiguse piiriks pandud kinnipeetava staatuse omamine. Ei saa välistada, et valimas käivad ebamoraalsed, ent väljaspool vanglat viibivad isikud. Leitakse, et vanglas viibivad isikud ei ole piisavalt kompetentsed, haritud ja teadlikud. Autor leiab, et tänapäeva kehtiva õiguskorra ja kinnipidamisasutuste seisukorra järgi on kinnipeetavatele antud piisavalt võimalusi enese arendamiseks ja informatsiooni saamiseks. Paljud kinnipeetavatest on ka massimeedia innukad tarbijad¹²⁵, juba seetõttu, et sisustada kinnipidamisasutuses enda aega. Näiteks VangS-i § 30 lg 1 alusel tagatakse kinnipeetavatele võimalus vanglas lugeda üleriigilisi päevalehti ja ajakirju. VangS-i § 31 tagab võimaluse jälgida raadio- ja televisoonisaateid ning VangS-i § 31¹ kohaselt on kinnipeetavatel lubatud kasutada internetti vangla poolt selleks kohandatud arvutites, mille kaudu on vangla järelevalve all võimaldatud juurdepääs ametlike õigusaktide andmebaasidele ja kohtulahendite registritele. Paljud valijad elavad hajaasutuses või väga viletsates tingimustes ja neil ei ole kas majanduslikel või muudel põhjustel üldse televisiooni võimalust, ei käi ajalehed, internetiühendus puudub, arvutite omamises rääkimata.

K. Turbo¹²⁶ on märkinud, et vangide hulgas valimiste korraldamist on peetud keerukaks administratiivse külje pärast. Autor leiab, et kuna kinnipidamisasutustes toimub pidev kontroll, siis peaks olema ka hääletamistingimusi lihtsam kontrollida kui mujal, kus valimistega tegeletakse.

Arvestades olukorda, kus valimiste ajal korraldatakse kinnipidamisasutustes nagunii valimisi vahistatutele ja kohtualustele, ei tohiks tehnilised ega julgeolekuga seotud võimalikel probleemidel olla enam tähtsust.

---

¹²⁴ K. Turbo. Vangide valimisõigusest.

¹²⁵ *Sauve v Canada (Attorney General)*, 27.05.1993. 2 SCR 438. – Arvutivõrgus: <http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1009/index.do> (11.04.2014).

¹²⁶ K. Turbo. Vangide valimisõigusest.

Välisminister Urmas Paet on juhtinud korduvalt tähelepanu, et kiiremas korras on vaja muuta vangide valimisõigusega seotud seadust, lähtudes EIK praktikast, mille kohaselt ei ole vangide valimisõiguse absoluutne keeld vastavuses EIÕK-ga.¹²⁷

---

¹²⁷ K. Alliksaar (toim). U. Paet. Vangide valimisõiguse osas tuleb viivitamatult seadust muuta. Delfi.ee, 15.01.2014. – Arvutivõrgus: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/urmas-paet-vangide-valimisoiguse-osas-tuleb-viivitamatult-seadust-muuta.d?id=67609316> (11.04.2014).

2. Kinnipeetavate põhiõiguste kataloog ja kinnipeetavate eriõigused

2.1. Kinnipeetavate põhiõiguste kataloog

Inimõiguste ülddeklaratsiooni art 2 sätestab, et igal inimesel peavad olema kõik käesoleva deklaratsiooniga välja kuulutatud õigused ja vabadused olenemata rassist, nahavärvusest, soost, usulisest, poliitilisest või muudest veendumustest, rahvuslikust või sotsiaalsest päritolust, varanduslikust, seisuslikust või muust seisundist. Sünnipärased põhiõigused ja vabadused¹²⁸ aga eksisteerivad pelgalt tänu inimeseks olemisele ning neid ei saa omandada ega omistada inimtegevuse vahendusel. PS-is loetletud kõigi ja igaühe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel (PS-i § 9), arvestades mõningaid erandeid. PS-i § 12 kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

Põhiseaduse teises peatükis loetletud õigused, vabadused ja kohustused ei välista muid õigusi, vabadusi ega kohustusi, mis tulenevad põhiseaduse mõttest või on sellega kooskõlas ja vastavad inimväärikuse ning sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigi põhimõtetele (PS-i § 10). Järelikult ei ole põhiõigused midagi tardunut ega suletut, vaid need arenevad ja on avatud.¹²⁹

Nii nagu ei ole võimalik ette näha eeldatavalt kõiki kinnipeetava õiguste piiramist vajavaid olusituatsioone, ei oleks inim- ja põhiõiguste põhimõtetega kooskõlas ammendava õiguste ja vabaduste kataloogi loomine, kuna sellega võib tekitada olukorra, kus mingi oluline valdkond jääb üldse kaitseta¹³⁰.

Õigused, millest ei tohi mitte mingil juhul taganeda ka kinnipeetavate puhul, tulenevad kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti¹³¹ art 4 punktist 2:

- 1) õigus elule (art 6);

---

¹²⁸ *Supra.*, lk 9.

¹²⁹ M. Ernits jt. PõhiSK § 10/1. – Arvutivõrgus: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-10/> (29.03.2014).

¹³⁰ K. Reiman. Kognitiivne privaatsus. Magistritöö. Tallinn 2009, lk 10. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48200/Kognitiivne+privaatsus.pdf> (29.03.2014).

¹³¹ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.

- 2) õigus mitte olla piinatud, julmalt ning inimväärikust alandavalt koheldud ja karistatud (art 7);
- 3) õigus mitte olla orjastatud (art 8 p 1 ja 2);
- 4) õigus tagasiulatuvat jõudu mitteomavale kriminaalseadusele (art 15);
- 5) õigus õigussubjektsusele (art 16);
- 6) õigus mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadusele (art 18);
- 7) õigus mitte olla vangistatud lepinguliste kohustuste mittetäitmise eest (art 11);
- 8) õigus mitte olla diskrimineeritud rassi, rahvuse, nahavärvi, soo, keele, usutunnistuse või sotsiaalse päritolu põhjal (art 4.1).¹³²

EIÕK on Eesti õiguskorra lahutamatu osa ning selles sisalduvate õiguste ja vabaduste tagamine om PS-i § 14 kohaselt ka kohtuvõimu kohustus.¹³³ Konventsiooni kaitsealasse kuuluvad enamasti kodaniku- ja poliitilisi õigused, mitte niivõrd majanduslikud või sotsiaalseid õigused. Kinnipidamisasutustes on kodaniku- ja poliitilistel õigustel suurem roll.¹³⁴

Poliitilisteks õigusteks on õigus elule; õigus vabadusele, võrdsusele ja isikupuutumatusel; õigus oma õigussubjektsuse tunnustamisele; õigus kaitsele julma, alandava, ebainimliku kohtlemise ja karistamise eest; õigus kaitsele rassilise, rahvusvahelise, soolise või usulise diskrimineerimise eest; õigus mõtte-, südametunnistuse, usuvabadusele, sõnavabadus, ühinemisvabadus, õigus eraelu kaitsele jmt.¹³⁵

Õigustest ja vabadustest on EIÕK-is ja selle lisaprotokollides kinnipeetavate kontekstis määratlevamad järgnevad sätted:

- 1) õigus elule (art 2);
- 2) piinamise keelamine (art 3);
- 3) orjuse ja sunniviisilise töötamise keelamine (art 4);
- 4) õigus isikuvabadusele ja turvalisusele (art 5);
- 5) õigus õiglasele kohtulikule arutamisele (art 6);
- 6) õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu (art 8);
- 7) õigus mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadusele (art 9);

¹³² R. Maruste. Inimõiguse ja ausa õigusmõistmise põhimõtted. Õigusteabe AS. Tallinn: Juura 1993, lk 34.

¹³³ RKPSJKo 3-1-3-13-03.

¹³⁴ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 31.

¹³⁵ M. Kiviorg, K. Land, K. Miil, H. Vallikivi. Rahvusvaheline õigus. Tallinn: Juura 2004, lk 140.

- 8) sõnavabadus (art 10);
- 9) kogunemiste ja ühingute moodustamise vabadus (art 11);
- 10) õigus abielluda (art 12);
- 11) õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks (art 13);
- 12) diskrimineerimise keeld (art 14);
- 13) I lisaprotokolli¹³⁶ art 2: õigus haridusele;
- 14) I lisaprotokolli art 3: õigus valimistele.

PS-i § 10 kohaselt peaks olema kaitstud eelkõige just see, mida kaitsevad ka inimõigused.

Kui inimõigused on kõigil inimestel, siis kodanikuõigused eeldavad kodanikuks olemist. Kuna kodanikuks olemise üle otsustab riik, siis kõigil ei ole kodanikuõigusi. Olulisemateks kodanikuõigusteks kinnipidamisasutustes on õigus mõtte- südametunnistuse ja usuvabadusele; õigus isiklikule arvamusele ja veendumusele ja nende vabale väljendamiselle. Peale eespoolnimetatud õiguste on veel õiguslikud õigused, nagu õigus kohtulikule kaitsele oma põhiõiguste rikkumise korral, õigus süütuse presumptsioonile; õigus ausale, erapooletule ja avalikule õigusmõistmisele, õigus võrdsusele seaduse ees, õigus tagasiulatuvat jõudu mitteomavatele seadustele; õigus kaitsele meelevaldse arreteerimise, kinnipidamise või pagendamise eest; õigus privaatsusele, kodu puutumatusele ning kaitsele meelevaldse sekkumise eest perekonna- ja eraellu.¹³⁷ Samuti positiivsed õigused ehk majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused, mille eesmärk on kindlustada sotsiaalset õiglust, kaitset puuduse eest ja osavõttu elu sotsiaalsetest, kultuurilistest ja majanduslikest aspektidest. Nende õiguste kaitse sõltub suurel määral riigi ressurssidest. Need õigused (nt õigus toidule, õigus inimväärsele tervist ja heaolu tagavale eluasemele, õigus tööle, puhkusele, vabale ajale, sotsiaalkindlustusele, õigus haridusele ja osalusele ühiskonna kultuurielus, õigus vara omamisele ja kaitsele selle meelevaldse võõrandamise eest, õigus perekonnale) on riigi alatine kohustus, mille täitmata jätmist võib käsitleda rahvusvahelise süüteona, isegi kuriteona.¹³⁸

Eesti Vabariigi põhiseaduse II peatükk: põhiõigused, vabadused ja kohustused hõlmavad 48 paragrahvi. Niivõrd põhjalik sätestamine annab tunnistust kindlast sihist tagada EV-s võimalikult ulatuslik üksikisiku õiguste kaitse.¹³⁹ Neist põhiõigustest piiratakse PS-i § 19

---

¹³⁶ Inimõiguste- ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollid. – RT II 2010, 14, 55.

¹³⁷ R. Maruste. Inimõiguse ja ausa õigusmõistmise põhimõtte, lk 13.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ O. Kask, M. Ernits jt (viide 27). PõhiSK II ptk/1.

tuletatava liikumisvabaduse takistamise kaudu ühel või teisel viisil kinnipeetava järgnevate põhiõiguste teostamist: õigus abielulisele kooselule ja laste kasvatamisele (PS-i § 27); õigus valida elukohta (PS-i § 34); ettevõtlusvabadus (PS-i § 31); teaduse ja kunsti vabadus (PS-i § 38); kogunemisvabadus (PS-i § 47); ühinemisvabadus (PS-i § 48 lg 1).¹⁴⁰

Samas jäävad nii õiguslikult kui ka faktiliselt piiramata järgmised kinnipeetavate põhiõigused:

- 1) õigus Eesti kodakondsusele ja selle taastamisele (PS-i § 8);
- 2) inimväärikus (PS-i § 10);
- 3) võrdsusõigus (PS-i § 12);
- 4) õigus elule (PS-i § 16);
- 5) menetlusõigused (PS-i § 21-24);
- 6) õigus õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisele (PS-i § 25);
- 7) abiellumisõigus ja vanemaõigused (PS-i § 27);
- 8) õigus tervise kaitsesele (PS-i 28 lg 1);
- 9) omandi ja pärimisõigus (PS-i § 32);
- 10) õigus kodu puutumatussele (PS-i § 33), v.a kinnipeetava kamber VangS-i tähenduses;
- 11) Eesti kodaniku väljasaatmise ja väljaandmise keeld (PS-i § 36);
- 12) autoriõigused (PS-i § 39);
- 13) mõtte-, südametunnistuse ja usuvabadus (PS-i § 40 lg 1);
- 14) õigus jääda truuks oma arvamusele ja veendumustele (PS-i § 41);
- 15) petitsiooniõigus (PS-i § 46);
- 16) ühinemisvabadus (PS-i § 48 lg 1), v.a liikmeksolekuõiguste aktiivne teostamine;
- 17) õigus rahvaskuuluvusele (PS-i § 49);
- 18) õigus ametlikule suhtlusele eesti keeles (PS-i § 51 lg 1).¹⁴¹

Muudest õigustest on kinnipeetavatele tagatud kõik vabaduses viibiva isiku õigused, kui VangS-ist ei tulene teisiti¹⁴², sh:

- 1) õigus riigi ja seaduse kaitsesele (PS-i § 13);
- 2) õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumisel korral kohtusse. Nõuda mis tahes asjassepuutuva seaduse, muu õigusakti või toimingu põhiseadusevastaseks tunnistamist (PS-i § 15);
- 3) piinamise, julmalt või vääriskust alandavalt kohtlemise ja karistamise keeld (PS-i § 18);

---

¹⁴⁰ VangSK § 4¹/3.2

¹⁴¹ VangSK § 4¹/3.3

¹⁴² *Ibid.*, § 4¹/3.5.

- 4) õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele (PS-i § 26);
- 5) õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta (PS-i § 29);
- 7) õigus tema poolt või temale posti, telegraafi, telefoni või muul üldkasutataval teel edastatavate sõnumite saladusele (PS-i § 43);
- 8) õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni (PS-i § 44).

Lähtudes eelnevast, võib järeldada, et kõik inim- ja põhiõigused ning vabadused säilivad vangistuses viibivatele kinnipeetavatele, seega kuuluvad nende põhiõiguste kataloogi, arvestades vangistuse kui karistuse täideviimiseks vajalikke piiranguid.

2.2. Kinnipeetavate eriõigused

2.2.1. Diskrimineerimise keeld

EIÕK-is sätestatud õiguste ja vabaduste kasutamine tagatakse ilma mingi diskrimineerimiseta selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund (art 14). Nimetatud artikkel kaitseb isikuid ebavõrdsuse eest.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta (edaspidi Harta)¹⁴³ art 20 rõhutab kõigi võrdsust seaduse ees ning art-ga 21 on keelatud igasugune diskrimineerimine, milles peale EIÕKi art-s 14 sätestatud diskrimineerimise keelu tunnuste alusena tuuakse välja geneetilised omadused, poliitilised ja muud arvamused, puue, vanus või seksuaalsed sättumused. Harta art 23 alusel tuleb tagada naiste ja meeste võrdõiguslikkus kõigis valdkondades, k.a tööhõive, töö ja palk.

Näiteks, 07.07.2011 tegi EIK otsuse asjas *Stummer vs. Austria*¹⁴⁴, et lepinguosalisel riigil puudub kohustus arvestada vanglas töötatud aega vanaduspensioni arvestamise aluseks oleva ajaperioodi sisse. Antud asjas kaebas kinnipeetav, et konventsiooniga (art 14 riive koosmõjus 1. protokolli art-ga 1 ning art 4 riive) on vastuolus, et tema 26-aastast tööstaaži vanglas ei võetud arvesse vanaduspensioni arvutamisel. Samal ajal arvestati töö tasustamisel tema palgast maksudena maha 75%. Kinnipeetav pidas seda diskrimineerivaks kohtlemiseks. EIK ülevaates lepinguosaliste riikide seadustest selgus, et 22 riigis loetakse vangistuses viibitud

¹⁴³ Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon 14.12.2007. a (2007/C303/01). ELT. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1396517282253&uri=CELEX:12007P> (03.04.2014).

¹⁴⁴ EIKo 07.07.2011, 37452/02, *Stummer vs. Austria*.

aastaid vanaduspensioni arvestuse aluseks olevate aastate hulka, sh Leedus, Lätis ja Soomes. 12 riigis aga mitte, sh Eestis. Kuivõrd lepinguosalistes riikides selles küsimuses konsensust ei ole, siis leidis EIK, et avaldajal puudub esitatud õiguskäsitluseks põhjendatud alus ning konventsiooni nimetatud artiklite riivet ei tuvastatud.

Seega, kinnipeetavad ei kaota EIÕK-st sätestatud õiguste kaitset, kuid kuidas need õigused realiseeruvad, sõltub juba konkreetsest kaebuse esemest.

Vanglareeglistiku p 13¹⁴⁵ tuleb rakendada erapooletult, ilma et sellega kaasneks mis tahes diskrimineerimist rassilise või soolise kuuluvuse, nahavärvi, keele, usu, poliitiliste vaadete, rahvusliku või ühiskondliku päritolu, sünni, majandusliku või muu seisundi tõttu.

EIÕK-st tuleneb põhimõte, mille järgi on sarnastes oludes olevate isikute erinev kohtlemine diskrimineeriv, kui sellel puudub legitiimne eesmärk, ei ole objektiivset või mõistlikku põhjendust ja see ei ole proportsionaalne eesmärgi suhtes, mida soovitakse saavutada¹⁴⁶

Eestis on diskrimineerimine keelatud põhiseadusega. PS-i § 12 kohaselt ei tohi kedagi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamine on seadusega keelatud ja karistatav. Samuti on seadusega keelatud ja karistatav õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel. Norm tagab üldise võrdsusõiguse. Eesmärgiga kaitsta vähemusi, kaitseb võrdsusõigus võrdseid ebavõrdse ning ebavõrdseid võrdse kohtlemise eest. Avalikule võimule on pandud kohustus mitte diskrimineerida üksikisikuid.¹⁴⁷ Kuid mitte igasugune ebavõrdne kohtlemine ei ole diskrimineerimine.

Põhiseadusevastane on ainult selline ebavõrdne kohtlemine, mis ei ole kooskõlas PS-i sätte ja mõttega, millel puuduvad objektiivsed ja mõistlikud-õigustatud põhjustused ning mis on ebaproportsionaalne.¹⁴⁸ Diskrimineerimise tuvastamiseks tuleb kõigepealt kontrollida, kas on

---

¹⁴⁵ Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele Rec(2006)2 „Euroopa vanglareeglistiku kohta“.

¹⁴⁶ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 239.

¹⁴⁷ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse, lk 281.

¹⁴⁸ *Ibid.*, lk 280.

aset leidnud sarnases olukorras olevate isikute ebavõrdne kohtlemine¹⁴⁹, seejärel, kas on olemas objektiivsed ja mõistlikud õigustused diferentseeritud kohtlemiseks¹⁵⁰. Vangistusõigus diskrimineerimise kohta täpsemat regulatsiooni ei kehtesta.

Riigikohus on leidnud, et seadusest ei tulene vangla kohustust tagada kõigile kinnipeetavatele täiesti ühesugused kinnipidamistingimused. Kindlasti aga peab vangla tagama kõigi kinnipeetavate subjektiivsete õiguste kaitse võrdses mahus. Iseenesest ei saa pidada võrdse kohtlemise põhimõtet rikkuvaks ning õigusvastaseks asjaolu, et kinnipeetavaid hoitakse vangla erinevate osade eluhoonetes, kui neile on tagatud ühesugused õigused.¹⁵¹

Riigikohus leidis 07.12.2009 haldusasjas nr 3-3-1-5-09¹⁵², et võrdsuspõhiõiguse puhul ei ole võrreldavateks gruppideks kinnipeetavad ja vabaduses viibivad isikud. Kinnipeetavate olukord erineb vabaduses viibiva isiku olukorrast, kuna kinnipeetav kannab vanglas karistust ja peab järgima vangla ranget režiimi (p 28). Kaasuse asjaoludel esitas kinnipeetav kaebuse taotlusega tunnistada õigusvastaseks Tartu Vangla toiming, millega keelduti temale ligipääsu võimaldamisest interneti lehekülgedele www.coe.ee, www.oiguskantsler.ee ja www.riigikogu.ee, ning kohustada vanglat tagama kaebajale juurdepääs neile internetilehekülgedele. Tartu Vangla on selgitanud, et vangla arvuti on seadistatud juurdepääsuks elektroonilisele Riigi Teataja andmebaasile, kohtulahendite registrile, EIK koduleheküljele ning RK leheküljele. Juurdepääs nimetatud avaliku teabe allikatele on kinnipidamiskoha tingimuste kohta piisav ning puudub õigusaktidest või kõrgemalseisva organi korraldusest tulenev kohustus laiendada ligipääsu avalikule teabele. Kaebaja leidis, et kuivõrd seadusandja ei ole sätestanud kinnipeetavaile piirangut üldiseks kasutamiseks levitatava informatsiooni saamisele, peab see neile olema tagatud samavõrra vabaduses viibivate isikutega (p 1). Üldkogu hinnangul võib kaebaja poolt nimetatud veebilehekülgedele juurdepääsu tagamine luua lisavõimaluse keelatud suhtlemiseks. Laiema juurdepääsu võimaldamisel on vaja rohkem kontrollida kinnipeetava internetikasutamist, mistõttu kontrollimine nõuaks lisakulutusi ning mille tegemata jätmisel võib kujuneda olukord, mis ei taga tegelikku kontrolli kinnipeetavate tegevuse üle (p 39). Kohtunikud Tõnu Anton, Indrek Koolmeister, Jüri Põld ja Harri Salmann jäid Riigikohtu üldkogu otsuses nimetatud haldusasjas eriarvamusele, milles nad ei jaga aga üldkogu enamuse seisukohta, et

¹⁴⁹ T. Annus. Riigiõigus, lk 421.

¹⁵⁰ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse, lk 280.

¹⁵¹ RKHKo 3-3-1-20-08, p 24.

¹⁵² RKÜKo 3-3-1-5-09 koos kohtunike T. Antoni, I. Koolmeisteri, J. Põllu ja H. Salmanni eriarvamusega.

eelnimetatud riive on eespool kaebuses nimetatud veebisaitide osas proportsionaalne ja põhiseaduspärane. Üldkogu pole suutnud seda seisukohta põhjendada. Otsuses on põhjendatud hoopiski teist ja eriarvamusele jäänud kohtunike arvates ka õiget seisukohta, et interneti vaba kasutamise keeld kinnipeetavatele on mõistlik ja põhiseaduspärane (p 3). Kinnipeetavatel on juba luba kasutada piiratult internetti selleks kohandatud arvutites, mille kaudu on vangla järelevalve all võimaldatud juurdepääs ametlikele õigusaktide andmebaasidele ja kohtulahendite registrile. Samuti tulnuks arvesse võtta õiguskantsleri seisukohta¹⁵³, mille järgi Euroopa Nõukogu Infobüroo, Riigikogu ja õiguskantsleri veebilehtede kasutamine kinnipeetavate poolt ei kujuta endast ohtu ühiskondlikule turvalisusele ning on vastavuses vangistuse täideviimise eesmärkidega (p 3). Otsuses konstateeritakse põhjendatult, et interneti kasutamise keelamise eesmärgipärasus sõltub sellest, kas see piirang on hõlmatav vangistuse eesmärgiga (vt p 32). Üldkogu on tähelepanuta jätnud aga vajaduse hinnata just vaidlusalustele konkreetsetele veebilehtedele juurdepääsu keelu eesmärki.

Samuti ei saa nõustuda üldkogu enamusega, et VangS-i §-s 31¹ sätestatud piirang kujutab endast vähe intensiivset riivet (p 40 4. lõik). Riive toimub isikute olulises valdkonnas ja on tugevatoimeline – tegemist on absoluutse keeluga. Otsuses rõhutatakse, et kinnipeetaval on nimetatud lehekülgedelt teabe saamiseks võimalik esitada teabenõue otse teabevaldajale, täpsustades, millist teavet soovitakse. Kuid teabenõude menetlemine võtab paratamatult aega, mistõttu võib mööduda vaide või kohtukaebuse esitamise tähtaeg ning kinnipeetav on sunnitud taotlema vaide või kaebuse esitamise tähtaja ennistamist. Lisaks selleks, et esitada teabenõue, saamaks õiguskantsleri veebilehtedel avaldatud informatsiooni, tuleb teada, millist teavet need lehed sisaldavad. Ei saa järeldada, et tagatud on ka juurdepääs veebisaidis www.coe.ee sisalduvale EIK lahendite mitteametlikele tõlgetele eesti keelde ega saa eeldada, et kinnipeetav valdab piisaval määral inglise või prantsuse keelt. Eriarvamuse esitajad leidsid, et kaebaja kassatsioonkaebus tulnuks rahuldada ning võimaldada kinnipeetavale (ja seega ka teistele kinnipeetavatele) ligipääs vaidlusalustele veebisaitidele kindlaksmääratavate veebilehtede osas.

VangS-i § 31¹ on nende veebilehtede osas põhiseadusevastane, sest selles ulatuses on piirang eesmärgipäratu ja sobimatu.¹⁵⁴

---

¹⁵³ *Ibid.*, vt otsuse p 15 alap-d 6 ja 7.

¹⁵⁴ RKHKm 3-3-1-5-09.

Käesoleva töö autor jagab eriarvamuse esitajate seisukohti ning nõustub et üldkogu pole suutnud otsuses tõendada seisukohta, et eelnimetatud riive veebisaitide osas on proportsionaalne ja põhiseaduspärane. Autor leiab, et kehtivas VangS-i §-s 31¹ sätestatud piirang seab isikule olulises valdkonnas absoluutse keelu ning vajab seaduseandja poolt muutmis, kooskõlas PS-i § 44 lg-ga 1 ja lg-ga 2.

Eesti seadusandlus kaitseb kinnipeetavaid diskrimineerimise eest. Kuid hoolimata sellest on võrdse kohtlemise küsimused Eestis tihti kinnipeetavate kaebuste esemeks. Erilise riskirühma moodustavad välismaalastest kinnipeetavad, kuna neil on juba lingvistilistel või religioossetel põhjustel piiratud osalus taasühiskonnastavas tegevuses.¹⁵⁵

Kuid on ka selge, et mingite ühtsete põhimõtete rakendamine ühtselt ja võrdväärselt kõigile kinnipeetavatele pole võimalik, kuna kinnipeetavad ei ole ise ka võrreldavad – nad erinevad nii vanuse, soo, professionaalsete oskuste, karistuse pikkuse, potentsiaalse ohu ja selle poolest, millises karistuse kandmise kohas nad viibivad.

Võimaliku diskrimineerimise aluste loend on samamoodi nagu põhiõiguste kataloog lahtine. Seega on sätte loendis toodud esile olulisem ning on võimalikud ka muud alused. Ühiskond, arusaamad ja väärtusotsused arenevad edasi, millega võib muutuda diskrimineerimise käsitlus ja selle keelu üldine rakendusala.

2.2.2. Õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks

EIÕK art 13 kohaselt on igaühel, kelle käesolevas konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.

EIÕK art-s 6 sätestatud põhiõigus – õigus õiglasele kohtulikule arutamisele –, puudutab juurdepääsu nii kohtumenetlusele kui ka kohtumenetluse lõpuleviimist mõistliku aja jooksul.¹⁵⁶

EIK seisukohast on art 13 sisuks nõuda riikidelt tõhusa õiguskaitsevahendi olemasolu, mis menetleks konventsiooni alusel tehtud argumenteerivaid väiteid ja näeks vajadusel ette

---

¹⁵⁵ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 240.

¹⁵⁶ E. Lumiste. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Inimõigused Eestis 2011. Eesti Inimõiguste Keskuse aastaruanne. Ecoprint : SA Eesti Inimõiguste Keskus, 2012, lk 41.

sobivad hüvitismehhanismid. Õiguskaitsevahendi tõhusus ei tähenda seda, et kaebaja kaebused peaksid saama igal juhul rahuldatud¹⁵⁷ ja et isikule tuleks alati välja mõista rahaline hüvitis, küll aga on rahaline kahjuhüvitis nõutav selliste rikkumiste puhul, mis seonduvad art-tega 2 ja 3.¹⁵⁸

Näiteks asjas *Kochetkov vs. Eesti*¹⁵⁹ asus kohus seisukohale, et Eesti on rikkunud konkreetse kinnipeetava puhul art-t 13, kuna isikul puudus võimalus saada kaitset oma rikutud õigustele. Kaebaja esitas pädevatele halduskohtutele kaebuse nõudega summas 250 000 Eesti krooni (16 000 eurot) mittevaralise kahju eest, mis tekitati talle tema alandavates tingimustes kinnipidamisega ning tema tervisele tekitatud kahju eest. EIK leidis, et riigisisised kohtud asusid käesolevas kohtuasjas seadust tõlgendades ja kohaldades sellisele seisukohale, mis ei võimaldanud neil kaebajale tõhusat õiguskaitsevahendit pakkuda. Siseriiklikud kohtud leidsid, et kuna asjaomastel ametnikel puudus igasugune süü või tahtlus kaebajat alandada, siis ei ole kaebajale võimalik hüvitist välja mõista. EIK arvates on selline lähenemine liiga piirav (p 58). Lisaks mõõnis EIK, et võtab arvesse riigisiseseid kohtuasju, milles halduskohtud mõistsid kaebajaga sarnastes olukordades kinnipeetavatele mittevaralise kahju eest rahalise hüvitise. Kohus rõhutas, et käesoleval juhul kohtupraktika asjaolu ei muuda, hüvitist on võimalik mõista ainult siis, kui asjaomase isiku alandamises on tuvastatud kellegi süü. (p 59). Selles näites leiti rikkumine konkreetse olemasoleva õiguskaitsevahendi tõhusetuse alusel.

EIK on teatud kaasustes leidnud¹⁶⁰, et riigid ei ole järginud oma uurimiskohustust, mis tähendab, et kui vanglas peakski näiteks kinnipeetav suutma sooritada enesetapu, on riikidel kohustus selgitada välja juhtumi täpsed asjaolud.

PS-i § 13 lg 1 lause 1 sätestab igaühe õiguse riigi ja seaduse kaitsele. Norm kujutab endast üldist kaitseõigust, mis pole suunatud riigipoolsete riivete vastu, vaid riigipoolsele kaitsele teiste eraisikute riivete eest. PS-i § 14 kohustab seadusandlikku, täidesaatvat ja kohtuvõimu ning kohalikke omavalitsusi tagama õigusi ja vabadusi.

Põhiõiguste kataloogi põhiõiguste korraldus- ja menetlusõiguslik dimensioon ilmneb mitte ainult PS-i § 14 puhul. PS-i §-des 20–24 sisaldub menetluspõhiõiguste üksikasjalik sätestus.

---

¹⁵⁷ Kudla vs. Poola (viide 57).

¹⁵⁸ EIKo 29.07.2003, 50390/99, *McGlinchey jt vs. Ühendkuningriik*.

¹⁵⁹ EIKo 02.07.2009, 41653/05, *Kochetkov vs. Eesti*.

¹⁶⁰ EIKo 5.07.2005, 49790/99, *Trubnikov vs. Venemaa*.

Samuti on protseduuriline funktsioon ka PS-i § 44 lg-tes 2 ja 3 sätestatud õigustel saada informatsiooni ametiasutuse tegevuse kohta ja tutvuda enda kohta käivate andmetega. PS-i §-s 46 sätestatud igatühe õigus pöörduda märgukirjade ja avaldustega riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja nende ametiisikute poole on samuti menetlussäte.¹⁶¹

Õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse annab PS-i § 15. Kohtud kontrollivad täidesaatva võimu tegevust kooskõlas põhiseaduste ja seadustega.

Koostoimes PS-i §-s 14 sätestatud kohtuvõimu kohustusega tagada õigusi ja vabadusi nõuab see põhiõigus lisaks, et oleks tagatud õiguste ja vabaduste tõhus kohtulik kaitse ja õiglane õigusemõistmine.¹⁶² PS-i § 14 järgi on riigil kohustus luua põhiõiguste kaitseks kohased ning õiglased menetlused. Kusjuures õiguste ja vabaduste tagamine ei tähenda üksnes, et riik hoidub põhiõigustesse sekkumast, vaid et riik peab kehtestama menetluse, mis tagaks isiku õiguste tõhusa kaitse.¹⁶³

Samamoodi nagu PS-i § 15 lõike 1 esimeses lauses sätestatud õigusega tuleb ka teises lauses antud õiguse puhul asuda seisukohale, et koostoimes PS-i §-ga 14 nõuab see, et tõhus kohtulik kaitse ja õiglane menetlus oleksid tagatud ka õigusakti põhiseadusvastaseks tunnistamise nõude lahendamisel. PS-i § 149 lg 3 kohaselt on põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuks Riigikohus.

Eestis on põhiseaduslikkuse kohtulik järelevalve korraldatud nõnda, et ainus viis, kuidas isikud saavad end vahetult omal algatusel kaitsta üldaktidega toimuva põhiõiguste ja vabaduste rikkumise eest, on kohtus oma kohtuasja läbivaatamisel. Kohus peab põhiseaduspärasuse järele valvama nii menetlusosalise nõudmisel kui ka omal algatusel.¹⁶⁴

Isik peab saama kaitset tema suhtes kohaldatavate õigusaktidega toimuvate rikkumiste eest esimesel võimalusel oma kohtuasja lahendamise käigus, mitte muus menetluses muus

---

¹⁶¹ R. Alexy. Põhiõigused Eesti Põhiseaduses.

¹⁶² RKTKo 3-2-1-67-11, p 21.

¹⁶³ RK 3-4-1-4-03, p 16.

¹⁶⁴ T. Kolk. Tõhus ja õiglane menetlus õigusakti põhiseadusvastase nõude lahendamisel. – Juridica 2012/X, lk 740.

kohtus.¹⁶⁵ Tõhus kohtulik kaitse ja eelkõige õiglane menetlus tähendab muuseas õigust sellele, et kohus annaks isikule tema esitatud pöördumise kohta põhistatud seisukoha.

Riigikohus on põhiseaduslikkuse järelevalveasjades tehtud lahendites rõhutanud, et kohtusüsteemi ja kohtute menetluslik tõhusus on oluline nii kohtusüsteemi üldiseks funktsioneerimiseks kui ka igale kohtuasja menetlemisele mõistliku aja jooksul lahendi tagamiseks.¹⁶⁶

Tuginedes PS-i §-dele 13, 14 ja 15 ning EIÕK kohaldamispraktikale, on RK üldkogu leidnud, et RK saab jätta isiku kaebuse menetlemata üksnes siis, kui isikul on muul tõhusal viisil võimalik kasutada talle PS-i §-ga 15 tagatud õigust kohtulikule kaitsele.¹⁶⁷ Seega, peab subjektiivseid õigusi olema võimalik kaitsta kohtus tõhusa ja ausa menetluses teel ning mõistliku aja jooksul.¹⁶⁸

Riigikohtu esimees Priit Pikamäe sõnul hinnatakse erinevate kohtumenetluste edumeelsust üha enam nende tõhususe ehk efektiivsuse põhjal, kohtusüsteem tervikuna peab olema esmajoonel tõhus, milleks peab kohtusüsteem suutma sellesse suunatud avaliku ressursi arvelt lahendada arvuliselt üha enam kohtuasju ja seda võimalikult lühikese menetlusajaga. Järelikult kinnitab kohtuasjade suur arv, et PS-i §-s 15 sätestatud kohtusse pöördumise põhiõigus ei ole mitte ainult üks olulisemaid põhiõigusi teoreetiliselt, vaid ka igapäevaelu praktikas.¹⁶⁹

Liikmesriigid on võtnud endale EIÕK art 6 lõikega 1 kohustuse pakkuda kohtusüsteemi poolt õiguskaitset mõistliku aja jooksul. EIÕK art 13 tagab tõhusa õiguskaitse riigivõimu organite ees art 6 lg-s 1 sätestatud asja mõistliku aja jooksul arutamise nõude rikkumise korral. Näiteks tegi EIK asjas *Rumpf vs. Saksamaa*¹⁷⁰ otsuse, milles kohustas Saksamaa valitsust mitte hiljem kui ühe aasta jooksul alates sellesama kohtu otsuse jõustumisest kehtestama riigisisese tõhusa õiguskaitsevahendi ebamõistliku menetlusaja vastu. EIK hinnangul peab selline

---

¹⁶⁵ RKHKm 3-3-1-38-00, p 15.

¹⁶⁶ RKPJK 3-4-1-20-07, p 19.

¹⁶⁷ RKÜKo 3-1-3-10-02.

¹⁶⁸ O. Kask, M. Ernits jt. (viide 27) PõhiSK § 15/1.2.

¹⁶⁹ P. Pikamäe. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Ettekanne kohtunike täiskogul 14.02.2014. a. Tartus. Riigikohus. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1664/Lisa_nr_3_Priit%20Pikamae.pdf, lk 3–4 (06.04.2014).

¹⁷⁰ EIKo 02.09.2010, 46344/06, *Rumpf vs. Saksamaa*.

õiguskaitsevahend võimaldama riigisisese menetluse kiirendamist või pakkuma isikule kohast hüvitist.

Tõhusa õiguskaitse üks olulisemaid tunnuseid on ka kiirus, kuna pikk kohtumenetlus koormab menetlusosalisi nii majanduslikult kui ka psühholoogiliselt.

EIK praktikas on Eestis ette heidetud mõistliku menetlusaja nõude rikkumiste arvu. Kuni käesoleva ajani on EIK Eesti kohtumenetluste ebamõistliku kestuse tuvastanud kokku nelja sisulise otsusega¹⁷¹.¹⁷² EIK on juba varem leidnud, et Eestis puudub tõhus riigisisene õiguskaitsevahend ebamõistlikult pika menetluse eest hüvitise saamiseks (otsus Saarekallas OÜ vs. Eesti, otsus Missenjov vs. Eesti, otsus asjas Raudsepp vs. Eesti¹⁷³).

Sama küsimust analüüsis EIK ka 7. mai 2013 otsuses asjas Mets vs. Eesti¹⁷⁴. Metsa asjas leidis EIK aga, et kuna kaebaja oli tema suhtes toimunud kriminaalmenetluse ebamõistliku kestuse (7 aastat ja 3 kuud) eest saanud mõistliku hüvitise halduskohtust, siis on kaebus EIK-le vastuvõetamatu, kuna kaebaja on kaotanud ohvri staatuse. Samas märgib EIK, et kui Eesti kohtud on loonud praktika menetluse pikkuse nõuetega halduskohtusse pöördumiseks, siis konkreetse seadusliku aluse loomine aitaks kaasa õiguskindluse loomisele. Treiali vs. Eesti¹⁷⁵ asjas jõudis EIK järeldusele, et olemasolev kohtupraktika on siiski piisav, et kohustada kaebajad esmalt pöörduma halduskohtusse. EIK märkis, et kuigi kõik valitsuse esitatud halduskohtu praktika näited puudutasid kriminaalmenetluse ebamõistlikku kestust, siis saab asuda seisukohale, et menetluse pikkuse eest kahju hüvitamise nõudega halduskohtusse pöördumine on võimalik ka tsiviilkohtumenetluse ebamõistliku kestuse korral. Osmjorkini kohtuasi¹⁷⁶, mille järel halduskohtusse pöördumise praktika tekkis, toetus Riigikohus PS-i §-le 25 ja õiguspõhimõtetele, st üldistele sätetele, mis ei olnud seotud kriminaalmenetlusega.

Järelikult kohaldub sama õiguskaitsevahend – kahjunõudega halduskohtusse pöördumise õigus – ka tsiviilkohtumenetluse pikkusele. EIK märkis veel, et olenemata sellest, et valitsusel ei olnud esitada kohtupraktika näited, mille kohaselt oleks halduskohtud mõistnud välja

---

¹⁷¹ EIKo 02.12.2003, 32897/12 Treial vs. Eesti; 18.02.2007, 35062/03, Shchiglitsov vs. Eesti; 8.11.2007, 11548/04 Saarekallas vs. Eesti; 29.01.2009, 43276/06, Missenjov vs. Eesti.

¹⁷² P. Pikamäe. Õigus- ja kohtusüsteemi areng, lk 4.

¹⁷³ EIKo 08.11.2011, 54191/07, Raudsepp vs. Eesti.

¹⁷⁴ EIKo 07.05.2013, 38967/10, Mets vs. Eesti.

¹⁷⁵ EIKo 02.12.2003, 32897/12, Treial vs. Eesti.

¹⁷⁶ RKÜKo 3-3-1-85-09.

hüvitisi tsiviilkohtumenetluse ebamõistliku kestuse eest, ei ole teada ka vastupidist praktikat selle kohta, et halduskohtud selliseid kaebusi ei lahendaks.

Seega, riigisisese praktika vähesusest hoolimata peaksid isikud proovima esmalt uut riigisisest õiguskaitsevahendit – st halduskohtusse pöördumist. See on ainuke võimalus kujundada välja siseriiklik praktika.¹⁷⁷

Kolleegium rõhutab, et igal juhul, kelle õigusi ja vabadusi on avaliku võimu poolt rikutud, on tagatud õigus pöörduda halduskohtusse.¹⁷⁸ EIÕK praktika kohaselt saab halduskohtumenetlust pidada tõhusaks. Tulenevalt EIK otsustest *Mets vs. Eesti* asjas on vaja viia riigivastutuse¹⁷⁹ seaduse alused kooskõlla RK praktikaga.¹⁸⁰

Halduskohtumenetluse seadustiku¹⁸¹ (edaspidi HKMS) § 2 lg 2 kohaselt peab haldusasja lahendama sõltumatu ja erapooletu kohus õigesti, ausalt, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Haldusmenetluse seaduse (edaspidi HMS)¹⁸² § 1 järgi tagatakse haldusmenetluses isikute õiguste kaitse isiku osaluse ja kohtuliku kontrolli võimaldamise teel. Haldusmenetluse tõhusus väljendub veel hea halduse põhimõttes. Haldusorgan peab oma tegevuses järgima seaduses ette nähtud vorminõudeid ja arvestama seaduse üldiseid põhimõtteid, milleks haldusmenetluse puhul on menetluse eesmärgipärasus, tõhusus, lihtsus, kiirus ja säästlikkus ning isikule ülemääraste ebameeldivuste tekitamisest hoidumine (HMS-i § 5 lg 2). Hea halduse põhimõtet kordab ka HMS-i § 5 lg 4, mille järgi tuleb menetlustoimingud teha võimalikult kiiresti. Kindlasti tagab menetluse tõhususe haldusmenetluse uurimispõhimõte, mille kohaselt on haldusorgan kohustatud välja selgitama menetletavas asjas olulise tähendusega asjaolud ja vajaduse korral koguma selleks tõendeid omal algatusel (HMS § 6).

Haldusmenetluses õiguse tõhususe üheks aluseks on vaidemenetlus. HMS-i § 71 lg 1 kohaselt võib isik, kes leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi, esitada vaide. Vaie lahendatakse 30 päeva jooksul, arvates vaide edastamisest haldusorganile (VangS § 1¹ lg 7). VangS-i § 1¹ lg 1 sätestab, et VangS-iga

¹⁷⁷ Kaebajad peavad menetluse pikkusega seotud kahjunõudega pöörduma esmalt Eesti halduskohtutesse: *Treial vs. Eesti*. – Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/9240 (26.04.2014).

¹⁷⁸ RKHKm 3-3-1-68-03, p 15.

¹⁷⁹ RKÜKo 3-3-1-85-09, millega tunnistati riigivastutuse seadus osas, milles ei nähta ette õigust kahju hüvitamiseks kriminaalasja ebamõistlikult pika uurimisega tekitatud kahju eest, osaliselt põhiseadusvastaseks.

¹⁸⁰ M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 236.

¹⁸¹ Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3...RT I, 23.12.2013, 38.

¹⁸² Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354...RT I, 23.02.2011, 8.

ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse (HMS) sätteid, arvestades VangS-i erisusi.

Kinnipeetavate õiguskaitsevahendina peab neil olema informatsioon nende aktide kohta, millest tulenevad nende õigused ja kohustused¹⁸³ ning peab olema võimalus tutvuda oma toimiku materjalidega.

Näiteks 20. veebruari 2014 asjas *Ovsjannikov vs. Eesti*¹⁸⁴ leidis EIK EIÕK art 5 lg 4 rikkumise. EIK rõhutas esmalt üldpõhimõtet, et kohtumenetluse õiglus EIÕK art 5 lg 4 mõttes tähendab, et pooltel peavad olema võrdsed õigused. Võrdsusõigust ei olnud käesoleval juhul tagatud, kuna kinnipeetav või tema kaitsja ei saanud tutvuda toimiku materjalidega, mis on sisuliselt oluline tõhusaks vaidlustamiseks. Piirangud peavad olema vajalikud tulenevalt avalikust huvist ning isikule peavad olema tagatud tasakaalustavad meetmed enda õiguste kaitseks. Kohtud aga leidsid, et kehtiva seaduse kohaselt ei saa kaebajale ega kaitsjale sellist õigust anda. EIK hinnangul puudus kaebajal eelkõige info, mille alusel leiti, et ta võib kahjustada käimasolevat kohtueelset menetlust. EIK rõhutas, et kriminaaltoimiku täielik salastamine ei tohi toimuda kaebaja õiguste arvelt. Käesoleva otsuse kohaselt mõistis EIK kaebajale 4900 eurot mittevaralise kahju eest, kui pooled ei taotle asja üleandmist suurkojale.¹⁸⁵

Isik võib nõuda kahju hüvitamist riigilt, kohaliku omavalitsuse üksuselt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või muult avalikke ülesandeid avalik-õiguslikul alusel väljaspool alluvussuhet teostavalt isikult (RVastS-i § 2 lg 1). Isik, kelle õigusi on avaliku võimu kandja õigusvastase tegevusega avalik-õiguslikus suhtes rikkunud, võib nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist (RVastS-i § 7 lg 1). Isik võib nõuda mittevaralise kahju rahalist hüvitamist süüliselt väärikuse alandamise, tervise kahjustamise, vabaduse võtmise, kodu või eraelu puutumatusse või sõnumi saladuse rikkumise, au või hea nime teotamise korral (RVastS-i § 9 lg 1) ning varalise kahju (RVastS-i § 8 lg 1) ning kehavigastuse tekitamisel või tervise kahjustamisel võib kannatanu nõuda sellega tekitatud kulutuste hüvitamist (RVastS-i § 8 lg 2).

---

¹⁸³ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 232.

¹⁸⁴ EIKo 20.02.2014, 1346/12, *Ovsjannikov vs. Eesti*.

¹⁸⁵ Kaebaja 6 kuud vahi all pidamine oli põhjendatud, ent isik oleks pidanud saama tutvuda vahistamise aluseks olnud dokumentidega: Ovsjannikov vs. Eesti. – Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/9241 (26.04.2014).

Käesoleval ajal reguleerib süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamist ainult üks õigusnorm, nimelt riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus¹⁸⁶ mis hõlmab üksnes vabaduse võtmisega tekitatud kahju. RK on teinud selles mitu olulist otsust¹⁸⁷ ning täheldanud süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamises olulisi puudujääke, mille tulemusena on tekkinud põhiseadusvastane olukord. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamine on riigivastutuse üks eriliik, milles kõrvuti RVastS-iga sätestub tervikliku süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise regulatsioon. Kuna õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamise regulatsioon on sätestatud RVastS-is, siis tuleb kohtulahendiga tekitatud kahju vajaduse korral reguleerida täiendavalt RVastS-is.¹⁸⁸

EIÕK art-te 6 ja 13 ning nende kohaldamise praktika kohaselt kuuluvad tõhusa kohtuliku kaitse ja õiglase menetluse õiguse alla näiteks: õigus pöörduda kohtusse, õigus asja arutamise sõltumatusele ja erapooletusele ning õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise organis, õigus asja avalikule arutamisele, õigus otsuse avalikule kuulutamisele, õigus kindlatele tagatistele kriminaalkohtumenetluses, õigus poolte võrdsusele, õigus viibida asja arutamise juures võistlevas menetluses ja õigus esitada tõendeid.¹⁸⁹

Autor nõustub, et üldise põhiõiguse tõhusa õiguskaitse ja ausa õigusemõistmise esemeline kaitseala on väga mitmetahuline ning oluliselt mõjutatud EIÕK art-te 6 ja 13 kaitsealadest ja neile EIK poolt antud tõlgendustest. Selle osa garantiideks võib pidada õigust pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse ehk üldist kohtutee garantiid, õigust ausale kohtueelsele haldusmenetlusele, õigust kohtu sõltumatusele ja erapooletusele, õigust asja arutamisele mõistliku aja jooksul ja õigust hüvitisele selle nõude eiramise korral ning õigust ausale kohtumenetlusele.

---

¹⁸⁶ Riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus. – RT I 1997, 48, 775...RT I, 10.06.2011, 4.

¹⁸⁷ RKÜKo 3-3-1-69-09; RKÜKo 3-3-1-85-09; RKÜKo 3-3-1-15-10; RKÜKo 3-3-1-35-10.

¹⁸⁸ Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduse eelnõu. 635 SE. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/index.php?page=en_vaade&op=ems&enr=635SE&koosseis=12 (07.04.2014).

¹⁸⁹ T. Kolk. Tõhus ja õiglane menetlus õigusakti põhiseadusvastasuse nõude lahendamisel. – Juridica, 2012/X, lk 740 (viide 8).

2.2.3. Kaabeõigus

Põhiseaduse §-dega 13, 14 ja 15 ettenähtud õigus kohtulikule kaitsele hõlmab ühtlasi isiku õigust esitada õiguste ja vabaduste rikkumise korral kaebus kohtule – riigi kohustus on luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse.¹⁹⁰

Riigikohus on PS-i §-dele 13, 14 ja 15 ning EIÕK kohaldamispraktikale tuginedes korduvalt täheldanud, et RK võib jätta isiku kaebuse menetlemata üksnes siis, kui isikul on muul tõhusal viisil võimalik kasutada talle PS-i §-ga 15 tagatud õigust kohtulikule kaitsele.¹⁹¹

Kohus peab kaebuse menetlusse võtmisel alati tuvastama kaabeõiguse olemasolu, st igakülselt kontrollima isiku õiguste rikkumist, põhjendatud huvi olemasolu ning seda, kas kaebuses on esitatud eesmärgi saavutamiseks kõik vajalikud ja asjakohased taotlused.¹⁹²

VangS-i § 1¹ lg 5 sätestab kinnipeetava ja vahistatu poolt vangla haldusakti või toimingu peale halduskohtusse pöördumise eeltingimuseks vaidemenetluse läbimise. Kohustusliku kohtueelse menetluse eesmärgiks on halduskohtute koormuse vähendamine. Eesmärgi täitmiseks on vaja lahendada võimalikult palju kinnipeetavate jt vanglas viibivate isikute vaidlusi vanglatega kohtumenetlusest odavamas, lihtsamal ja kiiremas vaidemenetluses.¹⁹³

Vaide võib esitada HMS-i § 71 lg 1 kohaselt isik, kes leiab, et haldusaktiga või haldusmenetluse käigus on rikutud tema õigusi või piiratud tema vabadusi. HMS-ist tulenevad vaidele ka kindlad vormireeglid (HMS-i § 76), millest olulisemaks on vaites selgelt väljendatud esitaja taotlus. Vaie haldusaktile või toimingule tuleb esitada 30 päeva jooksul arvates päevast, millal isik vaidlustatavast haldusaktist või toimingust teada sai või oleks pidanud teada saama (HMS-i § 75).

Vanglareeglistiku p 70.1 kohaselt peavad kinnipeetavad saama esitada taotlusi või kaebusi nii individuaalselt kui ka grupina vangla direktorile või muule pädevale isikule. Kui lepitus näib

¹⁹⁰ RKPJK 3-4-1-12-08, p 19.

¹⁹¹ *Ibid.*, p 18.

¹⁹² A. Pilv. Õigusmõistmine milliste eesmärkide nimel. – *Juridica*, 2011/IV, lk 243–248.

¹⁹³ VangSK §1¹/6.1.

asjakohane, tuleb seda rakendada esimeses järjekorras (p 70.2). Kusjuures vaide saab esitada kinnipeetav vaid oma õiguste kaitseks.

Vanglareeglistiku järgi ei tohi kinnipeetavaid taotluse või kaebuse esitamise eest karistada (p 70.4). Ühtlasi peab pädev isik arvestama kinnipeetava sugulaste kirjalike kaebustega, kui neil on alust arvata, et vangi õigusi on rikutud (p 70.5). Kui kinnipeetav ei ole andnud nõusolekut, siis ei tohi kinnipeetava heaolu eest seisev seaduslik esindaja ega organisatsioon kaebust esitada (p 70.6). Kinnipidamisasutused peavad tagama piisavad vahendid kinnipeetavate õigusabile (p 23.1) ning kinnipeetavatel on õigus taotleda õigusnõustamist seoses kaebuste ja apellatsioonimenetlusega (p 70.7). Vanglaasutused peavad vange teavitama tunnustatud tasuta õigusabi võimalustest (p 23.3).

Vaie esitatakse haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani kaudu haldusorganile, kes teostab haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani üle teenistuslikku järelevalvet (HMS-i 73 lg 1). Vaidealluvuse määrab kindlaks VangS-i § 1¹ lg 5.

Kellele vaie esitada, sõltub sellest, kas otsuse tegi või toimingut sooritas vangla direktor või madalama ametiastme vanglateenistuja. Esimesel juhul esitab kinnipeetav vaide justiitsministeeriumile, teisel juhul vangla direktorile.¹⁹⁴ Vangla direktori aktide ja toimingute üle teostab teenistuslikku järelevalvet justiitsminister.¹⁹⁵ Seega on vaidemenetluse puhul tegemist menetlusosalise poolt haldusorgani akti või toimingut suhtes algatatud vaidluse kohtuvälise lahendamisega halduse (vangla või justiitsministri) enda poolt.¹⁹⁶

RVastS-i § 17 lg 1 kohaselt on isikul õigus valida, kas pöörduda kahju hüvitamise nõudega halduskohtusse või esitada eelnevalt kahju hüvitamise taotlus kahju tekitanud haldusorganile.

VangS-i § 1¹ lg 8 sätestab kohustusliku kohtueelse menetluse, mille järgi on kinnipeetaval ja vahistatul õigus vangla poolt tekitatud kahju hüvitamise nõudega halduskohtu poole pöörduda üksnes tingimusel¹⁹⁷, et nad on eelnevalt esitanud RVastS-i sätestatud korras kahju hüvitamise taotluse vanglale ning vangla on taotluse tagastanud või rahuldamata või õigeaks tähtjaks läbivaatamata jätnud. VangS-i § 1¹ lg 7 kohaselt tuleb vaie lahendada 30 päeva jooksul

¹⁹⁴ Vangide kaebused ja võimalused. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/49628> (10.04.2014).

¹⁹⁵ Vabariigi Valitsuse seadus § 95. – RT I 1995, 94, 1628...RT I, 27.12.2013, 33.

¹⁹⁶ VangSK §1¹/5.

¹⁹⁷ VangSK § 1¹/13.1.

arvates vaide edastamisest vaiet läbivaatavale haldusorganile. RVastS-i § 18 lg-st 2 tulenevalt on vahistatul ja kinnipeetaval õigus pöörduda kohtusse, kui ta ei nõustu vangla pakutud hüvitise suuruse või viisiga.

Kahju hüvitamine taotluse lahendamine ei ole vaidemenetlusega seotud, kuna VangS-i §1¹ lg-ga 8 on seadusandja kehtestanud kahjunõudele erikorra. Kahju hüvitamise taotluse lahendab vangla ja alles seejärel, kui vangla on taotluse tagastanud või rahuldamata või tähtaegselt läbivaatamata jätnud, on kinnipeetaval või vahistatul õigus pöörduda kahjunõudega kohtusse. Seega on peale vaidemenetluse kehtestatud erikord ka kahjunõude esitamisele, mida järgimata ei ole kaebajal võimalik esitada kahjunõuet halduskohtule.¹⁹⁸ Halduskohtus saab kaebust menetleda vaid selles osas, milles on kaebaja läbinud kohustusliku kohtueelse menetluse.¹⁹⁹

Seejuures peab märkima, et kohustuslik kohtueelne vaidemenetlus ei riku kohtusse pöördumise garantiid, kui see menetlus ei kesta ülemäära kaua ning vaideotsuse vaidlustamine kohtus on tagatud.²⁰⁰

PS-i § 24 lg 5 kohaselt on tagatud kõigi otsuste suhtes õigus otsus kõrgemalseisvale kohtule edasi kaevata. Kooskõlas PS-i § 3 lg 1 teise lausega hõlmab see ka võimalust pöörduda EIK-sse. EIÕK art 35 lg 1 järgi tuleb esitada kaebused kuue kuu jooksul riigisisese lõpliku otsuse tegemisest. 1. jaanuarist 2014. a muutis EIK oma kohtureeglite reeglit 47²⁰¹, mille säte reguleerib individuaalkaebuse sisu ja lisatavaid dokumente. Peamine muudatus seisneb selles, et kaebaja peab esitama oma kaebuste ja nõuete kohta EIK-le korraga kogu informatsiooni koos tõendavate dokumentidega.²⁰²

Näiteks 07.01.2014 otsusega tunnistas EIK vastuvõetamatuks kaebuse asjas Puusep vs. Eesti,²⁰³ kuna kaebuse EIK-le esitamise ajal oli kaebajale juba tehtud uus, kaebajale ebasoodne otsus, mille ta oli vaidlustanud halduskohtus. Ühtlasi toodi välja, et EIK saab arutada asja ainult algse kaebuse ulatuses. EIK leidis, et kaebuse läbivaatamiseks niivõrd olulise info edastamata jätmine on vastuolus individuaalkaebuse esitamise õigusega ning

---

¹⁹⁸ RKHKm 3-3-1-68-08, p 7.

¹⁹⁹ *Ibid.*, p 9.

²⁰⁰ RKPJKm, 3-4-1-5-04.

²⁰¹ European Court of Human Rights. Kohtureeglid. – Arvutivõrgus: http://www.echr.coe.int/Documents/Rule_47_of_the_Rules_of_Court_2014_1_EST.pdf (10.04.14).

²⁰² Välisministeerium. – Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/18924> (10.04.14).

²⁰³ EIKo, 03.02.2014, 67648/10, Puusep vs. Eesti.

kaebus tuleb kaebeõiguse kuritarvitamise tõttu tunnistada konventsiooni art 35 lg-te 3 ja 4 alusel vastuvõetamatuks.²⁰⁴

Järelikult on kaebeõigus ja edasikaebeõigus kõigil isikutel ning nii haldusmenetlusse kaasatud kolmandatel isikutel kui ka kannatanutel kriminaalmenetluses. Edasikaebeõigusele võib seada samasuguseid piiranguid, mis kehtivad kaebeõiguse puhul, nt on selliseks piiranguks kaebuse esitamise tähtaeg, edasikaebamisõiguse esitamise õigus ainult advokaadi vahendusel või esindajaks võib olla RK-s ainult vandeadvokaat või vandeadvokaadi vanemabi. Edasikaebeõigus on välistatud, kui esimese kohtuna arutab asja RK.

Nii EIÕK art 6 kui ka PS-i § 15 näevad ette õiguse pöörduda vaidluse lahendamiseks kohtusse. Õigus pöörduda kohtusse laieneb ka kinnipeetavatele. Karistuse saanud isikul peab olema võimalus vaidlustada tema kohta tehtud otsus kohtus.²⁰⁵ Kaebeõigust ei tohi tõkestada liialt praktilist laadi takistused, nagu õigusabi puudumine, liialt suured riigilõivud ja kohtukulud. Seega peab kohtusse pöördumise õigus olema reaalselt tagatud.

Vanglareeglistikus on nimetatud eesmärgid, mida tuleks riikidel kaebeõiguse puhul täita. Riikidel lasub kohustus informeerida kinnipeetavaid kaebeõigusest²⁰⁶, luua tingimused kaebeõiguse realiseerimiseks, kindlustada vajadusel õigusabiga ning teostada järelevalvet kinnipidamisasutuste üle.

---

²⁰⁴ Vt EIKo 4.05.2006, 62393/00, Kadikis vs. Läti.

²⁰⁵ EIKo 09.02.1998, 27061/95, Kadubec vs. Slovakkia.

²⁰⁶ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 236.

3. Inim- ja põhiõiguste kokkupuude RK praktikas ning Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtade võimalik mõju RK otsustele

3.1. RK lahendite analüüsi eesmärk ja kaebuste jagunemine valdkonniti

Käesolev peatükk selgitab RK lahendite analüüsi põhjal välja, kas Eestis on tagatud kinnipeetavate inim- ja põhiõigused. Uurimisprobleemist tulenevalt vaadeldi RK otsuseid ajavahemikul 2009.–2014. aasta algus, kuid on kasutatud ka RK ja EIK varasemate otsuste seisukohti, milles kohtud on jäänud aastate jooksul samale seisukohale. RK otsuste leidmisel tugineti Riigikohtu veebilehe märksõnaotsingule. Haldusasjade märksõnaotsingu kirjete järgi leidis vangistuse erinevas valdkonnas puudutavaid lahendeid kokku 112.

Kõige rohkem on lahendatud kinnipeetavate julgeoleku ja korra tagamise kaebusi, kokku 31, sh distsiplinaarmenetlusi puudutavaid otsuseid kokku 18. Neist kõige rohkem otsuseid on tehtud 2010. aastal ning üks otsus 2013. aastal. Korra tagamise valdkonna alla lisanduvad kaebused keelatud esemete kohta, kokku 6 lahendit. Vaadeldavas perioodis on kahju hüvitamise taotlusi kokku 12, vastavalt 2010. aastal 4 otsust, käesoleval aasta veebruaris 1 otsus²⁰⁷ ning teistel aastatel 2 otsust. Kinnipeetava riigilõivust vabastamise kohta on 8 lahendit, 5 halduskolleeegiumi kohtumäärust on 2010. aastast. Olmetingimusi käsitles 10 lahendit, neist 4 olid kaebused kambrite tingimuste kohta, ainuke toitlustamise kohta tehtud otsus²⁰⁸ on tehtud käesoleval aastal, 6. veebruaril 2014. Kaebusi seoses vanglavälise suhtlemisega on lahendatud 2 korral: 2009.²⁰⁹ ja 2012. aastal²¹⁰, lühiajalise väljasõidu kaebus lahendatud 1 korral²¹¹, kaebusi kinnipeetava ümberpaigutamise kohta 4 korral ning kaebus kinnipeetava ümberpaigutamise kohta²¹² ning ühel korral interneti kasutamise mitteväimaldamise kaebus.²¹³ Ülejäänud kaebused on puudutanud kinnipeetava õigusi hariduse omandamisele²¹⁴; 2 lahendis leidis käsitlemist kaebus töökohustuse täitmise üle²¹⁵, 1

---

²⁰⁷ RKHKo 3-3-1-6-14.

²⁰⁸ RKHKo 3-3-1-66-13.

²⁰⁹ RKHKo 3-3-1-62-09.

²¹⁰ RKHKm 3-3-1-11-12.

²¹¹ RKHKo 3-3-1-78-11.

²¹² RKHKo 3-3-1-62-09; RKHKm 3-3-1-30-10; RKHKo 3-3-1-76-10; RKHKo 3-3-1-10-11.

²¹³ RKHKo 3-3-1-5-09.

²¹⁴ RKHKo 3-3-1-31-12.

kaebus oli tervisekahjustuse tekitamise²¹⁶, isikliku hügieeni mittevõimaldamise²¹⁷ ja kehakultuuriga tegelemise mittevõimaldamise kohta²¹⁸. Üksikud lahendid puudutasid kinnipidamisasutuse vastuvõtmist ja täitmiskava ning isikuarveid jms. Eraldi käsitakse RK poolt kinnipeetavate valimis- ja kandideerimisõiguse kaebuste otsuseid, milliseid tehti uuritava perioodil kokku kuus.

Riigikohtus võetakse menetlusse esimeses astmes lahendatud haldusasjades 3 %, teistes kohtuasjadest alla 1%. Haldusasjadest jõuab tagasi esimesele astmele arutamiseks vaid 0,1–0,4% esimeses astmes varem arutatud asjadest.²¹⁹

Kaebajatest on ülekaalus kinnipeetavad, vaid ligikaudu 4% juhtudest esitavad nii kinnipeetavad kui ka kinnipidamisasutused kaebuse Riigikohtusse.

Järgneb analüüs uuritud RK lahendite kohta, mis käsitlevad kaebusi enam esinenud probleemidest.

3.2. Enam esinenud põhiõiguste riiveid käsitlevate kaebuste lahendid RK praktikas

3.2.1. Piinamise, julma või väarikust alandava kohtlemise ja karistamise keeld

EIÕK art 3 kohaselt ei või kedagi piinata, ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. PS § 18 sätestab, et kedagi ei tohi piinata, julmalt või väarikust alandavalt kohelda ega karistada. Tegemist on absoluutse õiguse ja keeluga, milles ei ole lubatud teha erandeid isegi mitte sõjaolukorras.

EIK on asjas *Labita vs. Itaalia*²²⁰ rõhutanud, et artikilt 3 tuleb pidada demokraatliku ühiskonna kõige põhilisemaks väärtuseks ning see keelab mis tahes tingimusel piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise olenemata asjaoludest ja kannatanu käitumisest.

---

²¹⁵ RKHKo 3-3-1-14-12; RKHKo 3-3-1-44-12.

²¹⁶ RKHKo 3-3-1-57-12.

²¹⁷ RKHKo 3-3-1-6-10.

²¹⁸ RKHKm 3-3-1-95-08; RKHKo 3-3-1-5-10.

²¹⁹ M. Räsk. Ülevaade kohtukorralduse, õigusmõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise üle. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1507/Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20Riigikogus_2013.pdf (24.04.2014).

²²⁰ EIKSo 06.04.2000, 26772/95, *Labita vs. Itaalia*.

Riigikohus on kinnitanud, et inimväärikus on isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk. Ühtlasi laieneb inimväärika kohtlemise nõue ka kinnipeetavatele.²²¹

Inimväärikuse üheks elemendiks on kehaline puutumatus, selle austus ja kaitse. Piinamise, julma ja väarikust alandava kohtlemise keelust normi kaitsealasse kuulub nii vaimne kui ka kehaline väärkohtlemine. Väärkohtlemine, mis seisneb eriti intensiivses ebainimlikus alandamises, teadlikus julmuses, millega kaasneb tugev valu või kannatus, võib kvalifitseeruda piinamisena. Teatud juhtudel on keerukas eristada piinamist julmast ja alandavast kohtlemisest ja karistamisest ning tihti selgub, millega tegelikult tegemist on, iga kaasuse puhul eraldi. EIK praktikas on ebainimlikku ja alandavat kohtlemist käsitlevaid lahendeid äärmiselt palju. Samas ei ole igasugune ebamugavustunne kohe väärkohtlemine, vaid selline kohtlemine peab ületama vältimatu kannatustaseme, mis vangistusega kaasneb.²²²

RK lahendites on enim levinud kaebused, mis puudutavad distsiplinaarkaristuse määramist, kartserisse paigutamist, kinnipidamisasutuse tingimusi, keeldumist töötamisest ja keelatud esemeid.

Kohtuasja nr 3-3-1-32-12²²³ asjaolude kohaselt esitas kaebaja 11. novembril 2010. a Tartu Vanglale taotluse kahju hüvitamiseks süüliselt väarikuse alandamise eest, kuna kaebaja täielikku läbiotsimist ei tehtud selleks mõeldud privaatesetes ruumides, vaid toimus koridoris teise valvuri ja teiste kinnipeetavate nähes. Kaebaja leiab, et vangla alandas sellise tegevusega tema inimväärikust, põhjustades stressi ja masendust. Tartu Vangla jättis kaebuse rahuldamata. Kaebaja esitas Tartu Halduskohtule kaebuse 10. oktoobri 2010. a läbiotsimisega tekitatud mittevaralise kahju, väarikuse alandamise hüvitamiseks. Halduskohtu 21.09.2011. a otsusega leiti, et kaebaja suhtes ei rikutud väarika kohtlemise põhimõtet ja teisi (RVastS-i) § 9 lg-s 1 nimetatud õigushüvesid. Halduskohus kinnitas, et kinnipeetava inimväärikust alandavaks saab pidada üksnes selliseid kannatusi, mis ületavad kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme, mida nimetatud juhul ei toimunud. Tartu Ringkonnakohtu 16. märtsi 2012. a otsusega jäeti apellatsioonkaebus rahuldamata ja halduskohtu otsus muutmata.

VangS-i § 68 lg 1 kohaselt on vanglaametnikul õigus teostada kinnipeetava läbiotsimist, tema isiklike asjade, elu- ja olmeruumide, samuti teiste ruumide ja territooriumi läbiotsimist

---

²²¹ RKHKo 3-3-1-2-06.

²²² M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 146.

²²³ RKHKo 3-3-1-32-12 koos riigikohtuniku T.Antoni eriarvamusega.

keelatud esemete ja ainete avastamiseks. Kinnipeetava läbiotsimist teostavad temaga samast soost isikud. Justiitsministri (edaspidi JM) 01.04.2003. a määruse nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine”²²⁴ § 47 lg 2 järgi tuleb teostada isiku täielik läbiotsimine kohas, kus on tagatud tema privaatsus. Ringkonnakohus märkis, et kuigi isiku täielikul läbiotsimisel on riik juba põhiseadusest tulenevalt kohustatud tagama isikule privaatsuse, sõltub privaatsuse määr ja selle teostamisele esitatavad nõuded konkreetse juhu asjaoludest²²⁵. Käsitletud juhul leidis RK, et piisas kinnipeetava läbiotsimiseks väljaspool selleks ettenähtud ruumi vangla ametnikel olnud kahtlusest, et kinnipeetav võib olla jalutuskäigult tulles peitnud aluspesusse vanglas keelatud sigarette ja see kahtlus tuli operatiivselt kõrvaldada. Tegemist on HKMS-i § 158 lg 3 tuleneva kaalutlusnormiga ning RK leidis, et vangla teostas kaalutlusõigust õiguspäraselt. Kolleegium on seisukohal, et käesoleva juhtumiga Tartu Vangla ei alandanud Tartu Vangla kinnipeetava väärikut, seega puudub kahju hüvitamiseks alus.

Riigikohtunik Tõnu Anton ei nõustunud kolleegiumi otsusega. Nimelt leiab ta, et kolleegium on tõlgendanud väärtalt JM-i 01.04.2003. a määruse²²⁶ nr 23 § 47 lg-t 2, mille kohaselt toimub isiku täielik läbiotsimine kohas, kus on tagatud isiku privaatsus. Privaatsuse tagamine peab välistama läbiotsitava isiku alastioleku pealtnägemise kõrvaliste isikute poolt. Käesolevas asjas ei saa aga välistada, et kaebaja alastioleku koridoris ei näinud pealt kõrvalised isikud. T. Anton on seisukohal, et selline olukord võib kinnipeetavale tuua kaasa ebakindlustunde, rusutuse ja alandatuse, mis omakorda kahjustab läbiotsitava isiku inimväärikut. Selliste negatiivsete tagajärgede saabumist tuleb eeldada, mitte ei pea neid tõendama kinnipeetav. Seejuures luges kolleegium kaebaja alasti läbiotsimise täielikuks läbiotsimiseks (otsuse p 12).

Käesoleva töö autor jagab riigikohtunik T. Antoni eriarvamuse seiskohti. Privaatsuse nõude tagamise eiramist oleksid pidanud õigustama mingid erakordsed asjaolud, mille alusel on oluline vangla julgeoleku ja sisekorra tagamiseks teostada operatiivne läbiotsimine. Fakt, et kaebajat on viimase poole aasta jooksul kolmel korral distsiplinaarkorras karistatud keelatud esemete (tubakatoodete) omamise eest, ei õigusta privaatsuse tagamise nõude eiramist. Võimalik tubakatoote olemasolu ei kujuta endast vanglale sellist ohtu, mille peaks viivitamata kõrvaldama ilma selleks vanglas ettenähtud privaatset ruumi kasutamata. Seda enam, et Tartu

---

²²⁴ JM 01.04.2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine”. – RTL 2003, 45, 658.

²²⁵ RKHKo 3-3-1-32-12, p 6.

²²⁶ JM 01.04.2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine”.

Vanglal on olemas täieliku läbiotsimise teostamiseks vastavad privaatsed ruumid. Sellest hoolimata jättis administratsioon õigustamatult täitmata oma kohustuse valida täielikuks läbiotsimiseks nõuetekohane ruum.

Töö autor leiab, et nimetatud kaasuse puhul on kaebaja kasutanud oma kaebeõigust õiguskaitsevahendina. Kaasuses on tegemist VangS-i § 68 lg-st 1 tuleneva vanglaametniku õigusega teostada kinnipeetava läbiotsimine, tegevus, mille käigus kontrollitakse kinnipidamisasutuses keelatud esemete olemasolu. Käesoleval juhul kahtlustati, et kinnipeetav oli peitnud suitsupaki aluspükstesse, kuid keelatud eset ei leitud. Kaasuse asjaolu leidis aset 10. oktoobril 2010. a. Kaasust arutati VangSi § 1¹ lg-st 5 tuleneva kohustusliku kohtueelse menetluse korras ning esimese ja teise astme kohtus. Riigikohus langetas otsuse 17. oktoobril 2012. a. Autoril tekkis küsimus, kas ei oleks võimalik lahendada tekkinud konflikti lihtsamalt ja kiiremalt ehk selle tekkekohas – Tartu Vanglas. Nii kulutataks vähem ressursse.

Kohtuasja nr 3-3-1-41-10²²⁷ asjaolude kohaselt esitas kinnipeetav 2009. a aprillis Viru Vanglale taotluse, milles palus hüvitada talle seoses katkise aknaga kartserikambris paigutamisega tekitatud mittevaraline kahju. Taotluse kohaselt alandati kinnipeetava nõuetele mittevastavas kambris hoidmisega tema väärikut ja tekitati seeläbi mittevaralist kahju. Vangla jättis taotluse rahuldamata. Peale vanglale esitatud kaebuse taotles kinnipeetav Tartu Halduskohtu kaebuses tervise kahjustamisega tekitatud kahju seoses tema hoidmisega katkise aknaga kartserikambris. Halduskohus jättis kaebuse rahuldamata. Ringkonnakohus rahaldas kinnipeetava apellatsioonkaebuse, tühistas halduskohtu otsuse ja tegi uue otsuse, millega rahaldas kinnipeetava kaebuse osaliselt ning mõistis Viru Vanglalt välja mittevaralise kahju hüvitise. RK jättis kaebaja kassatsioonkaebuse rahuldamata ning ringkonnakohtu otsus tühistati täies ulatuses.

Kolleegium tugines oma otsuses juba varasemale praktikale (määrus haldusasjas Kochetkov vs. Viru Vangla,²²⁸ p 9), kus on rõhutanud, et kaebaja esitatud kahju hüvitamise nõuet saab menetleda vaid ulatuses, milles kaebuse esitaja on läbinud kohustusliku kohtueelse menetluse. Halduskohtul tuleb kaebuse menetlusse võtmisel kontrollida vanglale esitatud kahju hüvitamise taotluse ja kohtule esitatud kahjunõude vastavust.

---

²²⁷ RKHKm 3-3-1-41-10.

²²⁸ RKHKm 3-3-1-68-08.

Kolleegium ei välista olukorda, kus kinnipeetav oleks juba vanglale esitanud taotluse tervise kahjustamisega tekkinud kahju hüvitamiseks, ja vangla võinuks vastavate asjaolude väljaselgitamise tulemusena taotluse juba vaidemenetluses rahuldada ning taotlejal puuduks vajadus kohtusse pöörduda (p 13).

Töö autor jagab kolleegiumi seisukohta ning on veendumusel, et kui kinnipeetav, pigem tema esindaja, oleks vanglale esitanud taotluse tervise kahjustamisega tekkinud kahju hüvitamiseks, oleks olnud võimalus, et taotlus oleks rahuldatud juba vaidemenetluses.

EIK praktika kohaselt võib pidada inimväärikust alandavaks isiku selliseid kannatusi, mis kinnipidamisega ületasid kaasnevate kannatuste vältimatu taseme (p 20). Ühtlasi tuleb kinnipidamistingimuste hindamisel arvesse võtta kinnipidamistingimuste kumulatiivset mõju ja ajavahemikku, mille jooksul isikut konkreetsetes tingimustes kinni peeti (p 20).

Peale eeltoodu arvestatakse isikute kannatuste taseme tuvastamisel kohtlemise kestusele ka füüsilist ja vaimset mõju isikule, isiku sugu, vanust, tervislikku seisundit (p 22).²²⁹

VangS-i § 65¹ lg 1 kohaselt peab kartser vastama VangS-i § 45 lg 1 kinnipeetava kambrile kehtestatud tingimustele, mis peavad tagama kinnipeetavale kambris elutegevuseks vajaliku õhuhulga ja selle ringluse, valguse ja temperatuuri. Kambris peab olema aken ja kunstlik valgustus.

Kolleegiumi hinnangul kujutab normaalsest madalama temperatuuriga kambris viibimine endast vaieldamatult mõnevõrra suurema ebamugavuse talumist, kui vangistusega paratamatult kaasneb. Sellist lähenemist toetab ka kolleegiumi määruses haldusasjas O. P. vs. Viru Vangla²³⁰ väljendatud seisukoht (p 14).

Töö autor nõustub kolleegiumi seisukohaga, et käesoleva kaasuse asjaolude alusel ei ole põhjust järeldada, et kinnipeetava viibimine üheksa päeva jooksul katkise aknaga kartserikambris (ava suurust ei ole kindlaks tehtud) tõi kaasa väärikuse alandamisena käsitatavaid kannatusi.

---

²²⁹ EIKo 18.01.1978, 5310/71, Iirimaa vs. Ühendkuningriik, p 162.

²³⁰ RKHKo 3-3-1-12-10, p 10.

Otsusest ei tulene ka muid juba EIK ja RK praktikast tulenevaid tegureid, olukordi, mida on peetud praktikas väärikuse alandamiseks: nt täielik sotsiaalne isolatsioon²³¹; erivajaduste ignoreerimine²³²; arstiabi andmata jätmine, millega kaasnevad rasked vigastused või surm, ja põhjendamatu jõu kasutamine²³³; sundtoitlustamine ilma meditsiinilise vajaduseta²³⁴; ülerahvastatus kambris²³⁵; alasti kinnipeetava läbiotsimine vastassoost vanglaametniku juuresolekul²³⁶; paigutamine kolmeks kuuks pimedasse väikesesse kambrisse ilma jalutamisevõimaluseta²³⁷ jm. Samuti on leitud, et väärikust alandavaks võivad osutuda halvad sanitaartingimused kogumis.²³⁸

Väärikust alandav ja ebainimlik kohtlemine seondub enamjaolt kinnipidamistingimustega. Kinnipidamiskoha halvad sanitaartingimused, ülerahvastus, arstiabi ebapiisavus, värskes õhus viibimise võimaluste puudumine, ajalehtede ja ajakirjade lugemise ja muu vaimse tegevuse võimatus, üksikvangistus jmt võivad olla hinnatud ebainimliku ja alandava kohtlemisena.²³⁹

Riigikohtu asja nr 3-3-1-95-09²⁴⁰ asjaolude kohaselt kaebas kinnipeetav, et teda hoiti üksikkambris, mis ei vastanud eluruumi nõuetele. Kambris põrand ja seinad olid nagu pesuruumis kaetud kahhelkiviga ning ruumis asus ilma ukseta WC, mis ei taganud privaatsust ning oli ebahügieeniline. Ruumis olev ventilatsioon oli ebapiisav ning kambrisse ehitatud trellsein takistas lähenemast kambris uksele. Kamber asus vangla teises eelvangistustsoonis, mis on Tallinna vangla täiendavate julgeolekuabinõudega osakond. Kaebaja suhtes VangS-i §-s 69 sätestatud erirežiimi kehtestamiseks toodud aluseid ei esinenud. Tuginedes teostatud mõõtmistele, leidsid kohtud, et nii temperatuur kui ka õhuniiskus olid kambris normilähedased. Ringkonnakohus leidis, et kahhelkividest seinakatte tõttu ei ole veel põhjust pidada kambrit elamiseks sobimatuks. Tualettruumi avatust on EIK võtnud arvesse ühe komponendina asjaolude kogumist, mille alusel kohus on hinnanud, kas kinnipidamise tingimused kambris ületavad minimaalse raskusastme, et tegemist oleks isiku väärikust

---

²³¹ EIKo 28.09.2000, 25498/94, Messina vs. Itaalia (nr 2).

²³² EIKo 10.07.2001, 33394/96, Price vs. Ühendkuningriik.

²³³ EIKSo 27.06.2006, 22277/93, Ilhan vs. Türgi.

²³⁴ Nevmerzhitsky vs. Ukraina (viide 59).

²³⁵ EIKo 27.03.2008, 67086/01, Korobov ja teised vs. Venemaa.

²³⁶ EIKo 24.07.2001, 44558/98, Valasinas vs. Leedu.

²³⁷ EIKo 09.06.2005, 44082/98, I.I vs. Bulgaria.

²³⁸ *Ibid.*, Valasinas vs. Leedu.

²³⁹ R. Maruste. Väärkohtlemise käsitus Euroopa Inimõiguste kohtu praktikas, lk 123.

²⁴⁰ RKHKo 3-3-1-89-13.

alandava kohtlemisega (p 36).²⁴¹ RK leidis, et kuna kinnipeetav viibis kambris üksi, ei saa olukorda, et tualettruum on avatud, hinnata inimväärikust alandavaks. Kohus jättis jõusse ringkonnakohtu otsuse, milles kinnipidamistingimuste osas jäeti kinnipeetava kaebus rahuldamata.

Autor on teadlik, et Tallinna Vanglas on kinnipidamistingimused halvad, kuid nõustub, et kinnipeetava olukorda nimetatud kaasuses ei saa hinnata inimväärikust alandavaks.

Korduvalt on juhtinud Tallinna Vangla kinnipidamistingimustele tähelepanu oma raportites Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (*European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*) – CPT. Peale ülerahvastuse probleemi leiti, et paljud kambrid on lagunened seisukorras ja hakkavad silma halva ventilatsiooni ja hügieenilise seisukorra poolest.²⁴² Uue Tallinna vanglakompleksi valmimisel²⁴³ need probleemid kindlasti lahenevad.

Halduskolleegiumi 4. märtsi 2014. a otsuse nr 3-3-1-89-13²⁴⁴ asjaolude kohaselt on kinnipeetav märkinud Viru Vangla 29. juuni 2010. a käskkirjale, millega kinnipeetav määrati majandustööde abitööliseks, et ta ei keeldu küll tööst, kuid ei saa käskkirjaga määratud osakonnas tööle asuda, kuna see ohustab tema elu ja tervist ning seab ohtu tema julgeoleku. Kinnipeetava selgituste järgi ei saa ta teha koristaja tööd, kuna talle pole väljastatud tööriideid ega tutvustatud tööohutusnõudeid ning ta pidas õigusvastaseks tööle kohustamist öörahu ajal. Vangla jättis vaide rahuldamata ning määras kinnipeetavale 30. juuli 2010. a käskkirjaga VangS-i § 37 lg 1 ja § 67 lg 1 rikkumise eest distsiplinaarkaristuse (10 ööpäevaks kartserisse paigutamine). Kartserikaristuse kandmise ajaks piirati lisaks täielikult VangS-i §-de 22, 30–32, 34–38, 41, 43 ja 46 ning osaliselt § 48 kohaldamist. Viru Vangla jättis 17. jaanuari 2011. a vaideotsusega rahuldamata 6. augusti 2010. a vaide distsiplinaarkaristuse määramise käskkirja kehtetuks tunnistamiseks. Kinnipeetav esitas 17. veebruaril 2011. a Tartu Halduskohtule kaebuse, milles palus tühistada Viru Vangla 30. juuli 2010. a käskkiri ja tunnistada

---

²⁴¹ EIKo 19. aprilli 2001, 28524/95 Peers vs. Kreeka.

²⁴² Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee Eesti külastuse kohta, mis toimus 30.05 kuni 06.06.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/est/2014-01-inf-est.pdf> (16.04.2014).

²⁴³ Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/47540> (27.04.2014).

²⁴⁴ RKHKo 3-3-1-89-13.

õigusvastaseks Viru Vangla toiming (vaide lahendamise tähtaja ületamine nelja kuu võrra). Kaebuse vaidlustatud käskkiri oli kaalutlusvigadega ja põhjendamata. Kaebaja leidis, et käskkirjaga määratud karistus on ebaproportsionaalne ning alandab kaebaja väärikust.

Tartu Halduskohus rahuldab kaebuse osaliselt ning tunnistas õigusvastaseks vastustaja poolt vaide tähtjaks lahendamata jätmise. Ringkonnakohus tühistas halduskohtu otsuse selles osas, mis puudutas kaebajale kartserikaristuse kandmise ajaks määratud üleriigiliste päevalehtede ja ajakirjade lugemise keeldu (VangS-i § 30) ning rahuldab kaebuse nimetatud ulatuses, tunnistades käskkirja selle keelu osas õigusvastaseks (p 6). Kolleegium nõustub ringkonnakohtu seisukohtadega. Kolleegium tugines kohtupraktikale asjas 3-3-1-41-11²⁴⁵, milles on peetud võimalikuks käskkirja osalist tühistamist nii distsiplinaarkaristuse kui ka sellega kaasnevate piirangute kohaldamises (p 18).

Autori arvates on halduskohus leidnud õigesti, et vaiete rohkusega ei saa kinnipidamisasutus õigustada VangS-i § 1¹ lg 7 sätestatud vaietele vastamise tähtaja rikkumist. See, et vastustaja tunnistas viivitust ja lubas, et rikkumine edaspidi enam ei kordu, ei muuda viivitust õiguspäraseks. Sellest hoolimata on distsiplinaarkaristus määratud õiguspäraselt ning kaebaja väited teda ähvardanud julgeolekuohu kohta on paljasõnalised. Kaebuse asjaolude aluseks oli Viru Vangla 29. juuni 2010. a käskkiri, kaebuse menetlus, vaidemenetlusest RK otsuseni 4. märtsil 2014. a, kestis seega ligi neli aastat.

Kaasuses kinnipidamisasutuse poolt esitatud väide, et vaideid on väga palju ning seoses sellega ei jõuta neile vastata, kinnitab, et kinnipeetavate poolt on suurenenud kinnipidamisasutuste peale esitatud kaebuste hulk ning kaebused on muutunud ka keerukamaks. Viimastel aastatel on halduskohtutes märgatavalt suurenenud kinnipeetavate poolt esitatud kaebuste arv. Arvestades kinnipidamisasutuste igapäevaelu võimalike konfliktide ohtu ja intensiivset põhiõiguste riivet, on ülimalt oluline tagada vanglateenistujate poolt tehtud otsuste kvaliteetne kohtulik kontroll. Samas moodustavad suure osa kinnipeetavate poolt esitatud kaebustest siiski kaebused seoses õiguste väheolulise rikkumisega. Tuleb tõdeda, et Eesti seadusandluses puudub tõhus õiguskaitsevahend, mis tagab EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õiguse kohtuasja menetlemisele mõistliku aja jooksul.²⁴⁶

---

²⁴⁵ RKHKo 3-3-1-41-11.

²⁴⁶ Halduskohtumenetluse seadustiku eelnõu. 902 SE. Seletuskiri, lk 3. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=997fa4fe-67bd-beab-7916-e6b9747dca8e&> (27.04.2014).

Tulenevalt eeltoodust on autor veendunud, et kohtumenetluse kiirendamine on kindlasti vajalik ja põhjendatud, kuid kiirema kohtumenetluse saavutamise nimel ei tohi kahjustada kohtumenetluse kvaliteeti ning ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet.

Riigikohtu endine esimees M. Rask on rõhutanud, et kohtumenetlus ei tohiks üheski kohtuastmes kesta kauem kui 100 päeva, kuid üheski kohtuastmes ei ole statistiliselt selleni veel jõutud, nt halduskohtus tuleb vaielda keskmiselt 149 päeva, kriminaalasjades jõutakse üldmenetluses lahendini keskmiselt 327 päevaga ning eraõiguslikus vaidluses keskmiselt 156 päevaga.²⁴⁷

3.2.2. Ohjeldusmeetmete kasutamine

Täiendavaid julgeolekuabinõusid kohaldatakse VangS-i § 69 lg 1 kohaselt kinnipeetavale, kes süstemaatiliselt rikub VangS-i või sisekorraeeskirja nõudeid, kahjustab oma tervist või on suitsiidi- või põgenemiskalduvustega, samuti kinnipeetavate suhtes, kes on ohtlikud teistele isikutele või vangla julgeolekule. Täiendavaid julgeolekuabinõusid võib kohaldada ka raske õigusrikkumise ärahoidmiseks. Täiendava julgeolekuabinõuna kasutatakse ohjeldusmeetet, milleks võib VangS-i § 69 lg 2 p-s 5 sätestatud ohjeldusmeetmena VangS-i § 70 lg 1 kohaselt kasutada fikseerimist, käeraudu, jalaraudu või rahustussärki. Lõige 2 täiendab, et ohjeldusmeetmete kasutamine ei tohi kesta üle 12 tunni.²⁴⁸

Täiendavate julgeolekuabinõude näol on tegemist ennetuslike meetmetega, mida kohaldatakse konkreetse aluse ilmnemisel. Julgeolekumeetmeid, mida rakendatakse vangide ohutuse tagamiseks peavad olema minimaalsed (vanglareeglistik p 51.1).

Eesti suhtes ühe mahukama (50 lk) EIK otsusega *Julin vs. Eesti*²⁴⁹ tuvastas kohus EIÕK art-ga 3 piinamise keelu rikkumise, mis seisnes kaebaja suhtes rahustusvoodi kasutamises.

Kinnipeetava kaebus oli seotud EIÕK art-te 3 ja 6 lg-ga 1, mille kohaselt oli rikutud kohtule juurdepääsuõigust riive tuvastamiseks seoses erinevate isikuvabaduste riive episoodiga

---

²⁴⁷ M. Rask. Ülevaade kohtukorralduse, õigumõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta.

²⁴⁸ VanGK § 69/ 1.1

²⁴⁹ EIKo 29.05 2012, (kaebused nr 16563/08, 40841/08, 8192/10 ja 18656/10), *Julin vs. Eesti*.

kinnipidamisasutuses, sh käeraudade paigutamine, rahustusvoodi kasutamine ning keha läbiotsimine, ning nende peale kaebamise võimaluste puudumisega. Avaldaja kaebus sisaldas seoses riigilõivu tasumise nõudega ka juurdepääsuõiguse riivet. Kaasuse asjaolude kohaselt oli kaebaja lukustatud üksikkambris ning EIK-l tekkis kahtlus, kas kinnipeetav kõne all oleval ajal kujutas ohtu iseendale või teistele, mis oleks õigustanud sellise kaaluka meetme kohaldamist ning kas sel juhul oli rahustusvoodisse fikseerimine kõige vähem intensiivsemaks meetmeks. Isegi kui kaebaja fikseerimine rahustusvoodisse oli põhjendatud, siis EIK ei ole veendunud, et olukorra tõsidus kestis 9 tundi. EIK rõhutab, et rahustusvoodi kasutamine, mis ei tulene meditsiinilistest põhjustest, ei tohiks ületada paari tundi. EIK mõistis kaebajale mittevaralise kahju eest 10 000 eurot.

RK õiguskäsitluse kohaselt ei ole vangistusseaduses rahustusvoodi regulatsioon piisavalt detailne, ainsa piiranguna on märgitud rahustusvoodi kasutamise maksimaalseks lubatud ajaks 12 tundi. EIK nõustus RK õiguskäsitlusega ja leidis, et rahustusvoodi kasutamise kord tuleb seaduses sätestada äärmiselt täpselt.

Sarnases kohtuasjas tegi EIK otsuse käesoleva aasta 13. veebruaril asjas Tali vs. Eesti²⁵⁰, milles kinnipeetav kaebas, et tema suhtes Viru Vanglas 3. ja 4. juulil 2009. a füüsilise jõu, erivahendite ja ohjeldusmeetmete kasutamine oli vastuolus EIÕK art-ga 3 (piinamise keeld).

EIK leidis siiski, et kuigi Tali asjas oli kaebaja rahustusvoodis lühemat aega, kokku 3 tundi ja 40 min (Julini asjas 9 tundi), ning igas tunnis kontrolliti tema olukorda, ei olnud käesoleval juhul rahustusvoodi kasutamine õigustatud. EIK viitas Julini kohtuasjale, ning rõhutas, et vastavat ohjeldusmeetet tohib kasutada üksnes isiku poolt endale või teistele kahju tekitamise ärahoidmiseks, mitte kunagi ei tohi meetet kasutada karistuslikul eesmärgil. Nii nagu Julini asjas kahtles EIK, kas nimetatud juhul oleks enne üksinda kartseris viibinud kaebaja olnud pärast endale või teistele ohtlik. EIK arvates ei olnud põhjendatud rahustusvoodisse jätmise aeg. EIK mõistis kaebajale 5000 eurot mittevaralise kahju eest.

Halduskolleegimi 3. oktoobri 2013. a otsuse nr 3-3-1-47-13²⁵¹ asjaolude kohaselt esitas kinnipeetav mittevaralise kahju nõude kaebaja tervise kahjustamises, väärikuse alandamises, piinamises ja hingeliste kannatuste põhjustamises, mis tekitati kaebajale Tartu Vangla poolt

---

²⁵⁰ EIKo 13.02.2014,(kaebus nr 66393/10),Tali vs. Eesti.

²⁵¹ RKHKo 3-3-1-47-13.

perioodil 7. detsember 2008.a kuni 18. november 2009. a seitsmel korral ohjeldusmeetmete õigusvastase kohaldamisega. Tartu Halduskohus jättis kaebuse rahuldamata. Tartu Ringkonnakohus rahaldas apellatsioonkaebuse osaliselt, mõistis kaebaja kasuks välja mittevaralise hüvitise, muus osas jättis halduskohtu otsuse muutmata. Kolleegium nõustus ringkonnakohtuga, et kaebaja rahustusvoodisse paigutamist sai käsitletud juhul pidada vajalikuks ja proportsionaalseks. Kaebaja oli samal päeval põhjustanud kambris põlengu ning lubas ennast vigastada. Tulekahju tekitamine ohustas nii kinnipeetava enda, teiste isikute kui ka kogu vangla julgeolekut. Kinnipeetava enesevigastamise ohtu võis lugeda reaalseks, sest kaebaja oli võtnud endal haavadelt ise niidid ning veritses ja keeldus ravist. Kolleegium on eelnevalt selgitanud²⁵², et ohjeldamismeetmete kestev rakendamine eeldab selle kohaldamise aluste süstemaatilist kontrollimist ja kaalumist. Märkus „rahutu” ohjeldusmeetme kasutamise aktis ei taga mitte ühelgi juhul kaalutusõiguse õiguspärasuse kontrolli. Selgusetuks jääb, milles seisnes kinnipeetava rahutus ligi viie tunni vältel ning milliseid kontrollimehhanisme rakendati selle kindlakstegemiseks, milles seisnes ohjeldusmeetme jätkuval kohaldamisel oht isikule endale või vangla julgeolekule. Kaalutusõiguse teostamise jälgitavuse puudumine teeb võimatuks kohtuliku kontrolli ja tingib käesoleval juhul rakendatava meetme õigusvastasuse.²⁵³ Kolleegium leidis, et ohjeldusmeetme kohaldamise eesmärk ei õigusta ohjeldusmeetme õigusvastast kohaldamist (p 23).

Käesolevas otsuses ei nõustunud kolleegium ringkonnakohtu poolt välja mõistetud hüvitise suurusega. Hüvitise väljamõistmisel ei ole ringkonnakohus arvestanud sellega, et algselt sai pidada kaebaja suhtes kohaldatud ohjeldusmeetet vajalikuks ja proportsionaalseks. Kaebaja suhtes ei kohaldatud ohjeldusmeetet õigusvastaselt kogu rahustusvoodisse paigutamise ajal, st kaebajal ei saanud tekkida hüvitamisele kuuluvat mittevaralist kahju rahustusvoodisse paigutamise alguses, ja kaasuse asjaolude kohaselt viibis kaebaja meditsiini osakonnas. Tulenevalt sellest vähendas kolleegium ringkonnakohtu poolt kaebajale väljamõistetud hüvitist neljandiku võrra, Tartu Vanglalt mõisteti mittevaralise kahju hüvitamiseks välja 1275 eurot.

Autor nõustub eelpool käsitletud RK õiguskäsitlusega, et rahustusvoodi ja teiste ohjeldusmeetmete regulatsioon ei ole kehtivas vangistusseaduses piisavalt detailne. VangS-i kohaselt kasutatakse kinnipidamisasutuses rahustusvoodit mittemeditsiinilisel eesmärgil ja

---

²⁵² RKHKo 3-3-1-80-11, p 16.

²⁵³ RKHKo 3-3-1-18-12, p 15.

selle kui täiendava julgeolekuabinõu kohaldamine on VangS-i § 64 lg 4 alusel vanglateenistuse pädevuses. Seadusega on piiratud ainult ohjeldusmeetme kasutamise aeg. Samuti ei reguleeri rahustusvoodi kohaldamisega seonduvat VangS-i alusel kehtestatud õigusaktid.

Sellele, et kehtiv õiguslik regulatsioon ei näe rahustusvoodi ohjeldusmeetmena kasutamisel ette piisavaid tagatisi inimeste põhiõiguste kaitseks, juhtis tähelepanu juba 2011. a õiguskantsler Indrek Teder.²⁵⁴

Järgneva RK lahendi nr 3-3-1-18-12²⁵⁵ asjaolude kohaselt esitas kinnipeetav kaebused Viru Vanglalt mittevaralise kahju hüvitamiseks, kuna kaebaja kinnitati õigusvastaselt viieks tunniks käeraudadega voodi külge. Käeraudad põhjustasid kinnipeetavale valu, teda ei lubatud tualetti, jäeti ilma lõunasöögist ega kutsutud talle arsti. Kaebaja leiab, et sellise kohtlemisega rikkus vangla EIÕK art-t 3. Teise kaebuse asjaoludel paigutati kaebaja Viru Vanglas kümneks päevaks kambrisse, kust puudusid laud, voodi, peegel ja raadio. Samuti ei antud kaebajale tema isiklikke asju. Kahju hüvitamiste taotlustele Viru Vangla ei vastanud. Halduskohus leidis, et puudus ohjeldusmeetmete kasutamise aluseks olev põhjendatud haldusakt. Halduskohus luges kaebuste asjaolusid süüliseks inimväärikuse alandamiseks ning leidis, et toimus kaebaja õiguste eriti intensiivne riive. TrtRnK tühistas halduskohtu otsuse ning jättis kinnipeetava kaebuse täielikult rahuldamata. Kolleegium on seisukohal, et käeraudade kasutamisele peab eelnema nende kasutamise vajaduse hinnang (p 13). Kohtus ei olnud vaidlust, et ohjeldusmeetmete kohaldamise vajaduse tingis isiku enda käitumine. Kinnipeetav oli enne käeraudade kasutamist käitunud agressiivselt, ähvardades panna põlema temale väljastatud voodivarustuse ning lõhkuda kambri akna klaasi. Kui kinnipeetav oli rahunenud, lõpetati ohjeldusmeetmete kohaldamine. Kolleegium leidis, et kuna kinnipeetav oli ohtlik vangla julgeolekule, kohaldati ohjeldusmeetmeid õiguspäraselt. Kuid meetme põhjendamata pikaajaline kohaldamine oli õigusvastane, kaebajal puudusid kahju ärahoidmiseks kohased õiguskaitsevahendid. Käesolevas asjas oli tekitatud kinnipeetavale alusetuid kannatusi, mis ei olnud kinnipidamisrežiimi järgimiseks otseselt vajalikud. Kinnipeetava pikaajaline käeraudadega fikseerimine, tualeti ja lõunasöögi mitte võimaldamine ning lisaks pärast

---

²⁵⁴ I. Teder. Õiguskantsleri märgukiri. Justiitsministeerium. Minister Kristen Michal. – Arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_ohjeldusmeetmete_ja_rahustusvoodi_kasutamine.pdf (16.04.2014).

²⁵⁵ RKHKo 3-3-1-18-12.

käeraudadega fikseerimist 10 päeva elamistingimustele mittevastavas kambris viibimine on kolleegiumi hinnangul põhjustanud kaebajale mittevaralist kahju.

Lahendis nr 3-3-1-10-12²⁵⁶ esitas kaebaja Tartu Halduskohtule mittevaralise kahju nõude. Kaebuse kohaselt kasutati kinnipeetava suhtes Tartu Vanglas ohjeldusmeetmena õigusvastaselt käeraudu perioodil 22. oktoober 2009. kuni 14. aprill 2010. a, millega alandati ja rikuti kaebaja inimväärikust. Nii halduskohtu kui ka ringkonnakohtu kaebust ei rahuldanud. Kohtud leidsid, et käeraudade kohaldamise tingis kaebaja enda käitumine, kuna kaebaja muutus agressiivseks, lõhkus kambri ust, ähvardas, sõimas ja lõi vanglaametnikku vastu kätt. Käeraudade kasutamine märgitud ajavahemikul oli ennetava abinõuna vajalik ja proportsionaalne. Õigusaktides ei ole sätestatud piirangut, et ühe ja sama intsidendi eest ei tohi kohaldada mitut ohjeldusmeetet. Kinnipidamisasutustel on õigus määratleda, millist julgeoleku tagamiseks kohaldatavat meetet ta kinnipeetava suhtes rakendab, samuti on vanglal õigus otsustada, milline on meetme kasutamise viis ja aeg. Täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamise vajadus sõltub konkreetsest situatsioonist. Käesoleval juhul olid täidetud ohjeldusmeetmete kasutamise lubatavuse eeldused ning meetmed ei olnud vastuolus VangS-i ega vanglareeglistiku ohjeldusmeetmeid käsitlevate punktidega. Seega leidis ringkonnakohus, et apellatsioonkaebus on perspektiivitu (p 4). Vangla on põhjendanud käeraudade kohaldamist ohu tekkimise ennetamisena. Kolleegium märgib, et ohu ennetamise staadiumis peetakse võimalikuks ohtu tulevikus, kui oht ei ole veel tekkinud (p 9). VangS-i § 69 lg 1 ei sätesta ohjeldusmeetme kohaldamist ohu ennetamiseks. Kolleegium leidis, et isegi kui esines alus käeraudade kohaldamiseks, ei ole ringkonnakohus analüüsinud, kas käeraudade kohaldamist ligi kuus kuud saab pidada proportsionaalseks. Samuti märkis kolleegium, et praeguses menetlusetapis ei saa üheselt järeldada, et kinnipeetavast lähtuv oht oleks kestnud kuid. Kolleegium tühistas ringkonnakohtu määruse ja saatis asja ringkonnakohtule menetlusse võtmise otsustamiseks.

Kohtuotsuse nr 3-3-1-19-13²⁵⁷ asjaolude kohaselt lukustati kaebaja ja teine kinnipeetav saatebussis selleks ettenähtud kambritesse ning saatmise ajaks paigutati neile ohjeldusmeetmetena käe- ja jalarauad. Kaebaja esitas mittevaralise kahju hüvitamise nõude. Kolleegiumi hinnangul ei ole ringkonnakohus piisavalt põhjendanud, miks esines nimetatud juhul vajadus kasutada saadetavate suhtes tavapärasest intensiivsemaid meetmeid. Kolleegium juhtis tähelepanu, et lisaks tuleb kahjunõude lahendamisel arvestada, et käe- ja jalaraudade

---

²⁵⁶ RKHKm 3-3-1-10-12.

²⁵⁷ RKHko 3-3-1-19-13.

üheaegne kasutamine ohjeldusmeetmena piirab isiku füüsilist vabadust enam kui üksnes ühe meetme kohaldamine.

Uuritud RK otsused, mis käsitlesid VangS-i § 69 lg 2 p 5 ja § 70 lg 1 kontekstis täiendavate julgestusabinõudena ohjeldusmeetmete kohaldamist, olid tehtud ajavahemikus 2009–2013.

Asjaolud leidsid aset aastatel 2007–2010. Seega võib järeldada, et RK-ni jõuavad asjad alles teisel aastal alates kaebuste aluseks olevate asjaolude toimumisest. Riigikohtu veebilehe märksõnaotsingu tulemusena leiti kokku kuus lahendit. Halduskolleegium oli teinud kolm otsust 2012. a, kaks otsust 2013. a, ning üks otsus oli 2009. aastast. Ohjeldusmeetmetest kohaldati ainult rahustusvoodisse fikseerimist mittemeditšiinilisel eesmärgil ühel korral. Peale rahustusvoodisse fikseerimise kasutati samade kinnipeetavate suhtes käeraudasid kolmes kaasuses.

VangS-i § 70 lg 1 alusel võib kohaldada ohjeldusmeetmeid ka kinnipeetava saatmisel. Vaadeldud lahendites oli esitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõue käeraudade kasutamise eest saatmisel ühel korral ning ühel korral käe- ja jalaraudade kasutamise eest. Kahes kaasuses palusid kaebajad tunnistada käeraudade kasutamise õigusvastaseks, ühel juhul soovis kaebaja nõuda välja ka kahju. Rahustusvoodi ohjeldusmeetme kasutamine õigusvastaseks tunnistamise taotlus sisaldus lahendis nr 3-3-1-80-11.²⁵⁸ Ülejäänud otsustes on kaebajad soovinud mittevaralise kahju hüvitamist, mis ka vastavalt otsustele rahuldati.

Nii EIK kui ka kolleegiumi otsuste põhjal võib esmalt teha järelduse, et kohtutel ei ole ohjeldusmeetmete õiguspärasust võimalik tõhusalt hinnata eelkõige põhjendamispuuduste tõttu. Kinnipidamisasutused ei põhjenda piisavalt täiendavate julgeolekuabinõude (sh käeraudade kasutamine, eraldi lukustatud kambritesse paigutamine, rahustusvoodi kohaldamine jne) kohaldamist. Kinnipeetavatele ei ole tagatud ärakuulamisõigus.

Teiseks on kolleegium juba varasemates lahendites osutanud, et ohjeldamismeetmete kohaldamise kord on puudulik, mistõttu ei pruugi olla õigusriikliku seadusereservatsiooni nõue tagatud.²⁵⁹ Haldusorgan peab ohjeldusmeetme kohaldamiseks tuvastama selle meetme kohaldamise hädavajalikkuse ja proportsionaalsuse. Menetluslikud puudused, kaalutlusõiguse

---

²⁵⁸ RKHKo 3-3-1-80-11.

²⁵⁹ RKHKo 3-3-1-63-09, p 14.

teostamata jätmine, aga ka kaalutusõiguse teostamise jälgitavuse puudumine on vead, mis tingivad rakendatava meetme õigusvastasuse.²⁶⁰

Tuginedes käesoleva töös uuritud kaasuste asjaoludele, arvab autor, et täiendavate julgeolekuabinõude kasutamine nii kinnipeatavate endi kui vangla üldise julgeoleku tagamiseks on vajalikud. Nii vangla vara lõhkumine kui ka tulekahju tekitamine on rikkumised, mis ohustavad vangla julgeolekut. Kuna rahustusvoodisse paigutamine piirab kinnipeatavate põhiõigusi intensiivselt ning võib põhjustada valu, siis meetme kasutamine peab olema põhjendatud ja proportsionaalne. Ohjeldusmeetme kestev rakendamine vajab kontrolli ning meetme kohaldamise õiguspäraseid põhjendusi. Ohjeldamismeetmete kohaldamise üldise õiguspärasuse tagamiseks võiks olla kõigi vanglate jaoks ühtne juhend ning ohjeldusmeetmete kasutamiseks vanglaametnikele väljaõpe.

3.2.3. Kinnipeatavate distsiplinaarkorras karistamine

Kinnipeatavatele võib kohaldada distsiplinaarkaristusi vangistusseaduse, vangla sisekorraeeskirjade või muude õigusaktide süülise rikkumise eest (VangS-i § 63 lg 1), milleks on noomitus, ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine, töölt eemaldamine kuni üheks kuuks, kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks. Ühe ja sama distsiplinaarrikkumise eest võib kohaldada ainult üht distsiplinaarkaristust ning karistuse valikul tuleb võtta arvesse vangistuse täideviimise eesmärki. (VangS-i § 63 lg 3). Raske distsipliinirikumise korral on õigus distsipliinirikkuja paigutada eraldi kambrisse enne distsiplinaarmenetluse lõpetamist. Distsiplinaarmenetluse viib läbi (VangS § 64 lg 1) ja distsiplinaarkaristuse määrab vangla direktor (VangS-i § 64 lg 4). VangS-i §-s 63 nimetatata, kuid olemuslikult distsiplinaarkaristusi on VangS-i teistes sätetes, nt § 43 lg-s 3 jt.²⁶¹ EIK on asunud seisukohale, et iseenesest ei ole distsiplinaarkaristustel alandavat iseloomu.²⁶²

Kohtuasja nr 3-3-1-100-09²⁶³ asjaolude kohaselt karistas Viru Vangla direktor kaebajat 24. oktoobri 2008. a käskkirjaga VangS-i § 67 p-de 1 ja 4 ning Viru Vangla kodukorra²⁶⁴ p-de

---

²⁶⁰ RKHKo 3-3-1-80-11, p 20.

²⁶¹ VangS § 63/10.

²⁶² M. Olesk. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 136.

²⁶³ RKHKo 3-3-1-100-09.

²⁶⁴ Viru Vangla kodukord. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus:
http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59222/Viru_Vangla_kodukord.pdf (19.04.2014).

8.1.1 ja 8.1.6 nõuete rikkumise eest 20 ööpäevaks kartserisse paigutamise eest. Distiplinaarkaristus määrati selle eest, et kinnipeetav süütas 9. oktoobril 2008. a oma voodivarustuse. 27. jaanuaril 2009. a esitas kaebaja Tartu Halduskohtule kaebuse, milles palus tühistada käskkirja ning ühtlasi tunnistada õigusvastaseks Justiitsministeeriumi tegevuse õigeaks tähtajaks vaidele vastamata jätmisel. Justiitsministeerium sai kaebaja vaide kätte 16. jaanuaril 2009 ja vaideotsus tehti alles 9. märtsil 2009 (p 17). Justiitsministeerium kinnitas, et ületas õigusvastaselt vaide lahendamiseks kehtestatud tähtaega. Kolleegiumi hinnangul on halduskohus ekslikul seisukohal, kuna kaebaja põhjendus, et ta soovib tulevikus välistada ministeeriumi samasugust käitumist, ei ole küllaldane alus kaebuse rahuldamiseks. HKMS-i § 7 lg 1 teise lause kohaselt võib kaebuse avalik-õigusliku suhte olemasolu või selle puudumise või haldusakti või toiminguga õigusvastasuse kindlakstegemiseks esitada isik, kellel on selleks põhjendatud huvi. Riigikohus on varasemas praktikas põhjendatud huvina tunnustanud ka preventiivset huvi.²⁶⁵ Kolleegium leidis, et kaebaja on välja toonud asjakohase põhjendatud huvi. Haldusorganitel, sh Justiitsministeeriumil on kohustus järgida seadusi ning kohustamiskaebuse rahuldamisel kohustatakse haldusorganit tegevuseks, mis tuleneb õigusaktidest (p 18).

Justiitsministeerium viivitas kaebaja vaide lahendamisel õigusvastaselt – selles osas rahuldab kolleegium kaebuse. Muus osas jätab RK kassatsioonkaebuse Viru Vangla direktori käskkirja tühistamise taotluse osas rahuldamata ning halduskohtu ja ringkonnakohtu otsused vastavas osas jõusse.

Lahendi nr 3-3-1-44-12²⁶⁶ asjaolude kohaselt määrati Viru Vangla 2. märtsi 2010. a ja 6. augusti 2010. a käskkirjaga kaebaja finants- ja majandusosakonda tööle abitoölisena. Kaebajat karistati Viru Vangla 5. aprilli 2010. a käskkirjaga distiplinaarkorras noomitusega ja 13. septembri 2010. a käskkirjaga 10 päevaks kartserisse paigutamise eest, et kaebaja ei allunud vanglaametniku korraldusele asuda tööle. Kaebaja eiras vanglaametniku korraldust asuda tööle, sellega rikkus kaebaja VangS-i § 67 p-st 1 ja § 37 lg-st 1 tulenevaid kohustusi ja pani toime distiplinaarsüüteo. Käskkirja kehtetuks tunnistamise 2. märtsi 2010. a vaie jäeti Viru Vangla 4. oktoobri 2010. a vaideotsusega rahuldamata.

---

²⁶⁵ RKHKo 3-3-1-11-02 , p 15; 3-3-1-88-08 , p 13.

²⁶⁶ RKHKo 3-3-1-44-12.

Riigikohtu hinnangul oli 5. aprilli 2010. a käskkiri õiguspärane ega kuulu tühistamisele. Nii nagu eelmise kaasuse puhul on tunnistatud kohtute poolt kinnipidamisasutuse vaide mittetähtaegne läbivaatamine õigusvastaseks. HMS-i § 80 kohaselt edastab haldusorgan nõuetele vastava vaide koos vajalike dokumentidega vaide saamisest alates 7 päeva jooksul haldusorganile, kes teostab haldusakti andnud või toimingut sooritanud haldusorgani üle teenistuslikku järelevalvet. VangS §1¹ lg 7 kohaselt lahendatakse vaide 30 päeva jooksul, arvates vaide edastamisest valet läbivaatavale haldusorganile. Justiitsministeerium esindab riigivõimu, mida teostatakse üksnes PS-i ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. (PS-i § 3 lg 1). Nimetatud õigusnorm on kooskõlas Vabariigi Valitsuse 23. detsembri 1996. a määrusega nr 319 „Justiitsministeeriumi põhimääruse kinnitamine”²⁶⁷, mis kohustab Justiitsministeeriumil järgida seadusi.

Autor nõustub, et vaidemenetlusega viivitamine oli õigusvastane. Vaidemenetluse viivitamisega rikuti kaebaja õigusi ning kaebajal ei olnud võimalik lahendada vaidlus soodsamalt ja kiiremini – seega jäi saavutamata vaidemenetluse eesmärk.

Uuritud lahenditest on kõige drastilisema see, kui kaebuse aluseks olev toiming tehti 28. juulil 2008. a, kuid kohtumäärus nr 3-3-1-8-12²⁶⁸ on kuupäevaga 19. aprill 2012. a. Kohtumääruse asjaolude kohaselt paigutati kaebaja Tartu Vangla direktori 28. juuli 2008. a käskkirja alusel raske distsiplinaarrikkumise (VangS-i § 63 lg 4) eest eraldi kambrisse. Kinnipeetava raske distsiplinaarrikkumine seisnes asjaolus, et ta hävitas katkirebimise ja WC-potist veega allalaskmise teel talle tutvumiseks toodud distsiplinaarmenetluse materjalid. Käskkirjas oli märgitud, et eraldi kambrisse paigutamisel arvestatakse distsipliinirikkumise iseloomu. Kaebaja ei eita oma tegu. Nii halduskohus kui ka ringkonnakohus on veenvalt põhjendanud, miks kaebaja tegu saab hinnata kui rasket distsipliinirikkumist ning seega oli olemas piisav alus VangS-i § 63 lg 4 kohaldamiseks. Kaebaja esitas Tartu Halduskohtule mitu kaebust, milles palus tunnistada käskkirja ja selle alusel tema eraldi kambrisse paigutamise õigusvastaseks. Kaebaja viitas halduskohtu menetluslikele rikkumistele, mis seisnesid selles, et asi oli vahepeal arhiivis. Kohus on küll kaebajale selgitanud, et on kahetsusväärne, et menetlus seisis kuni septembrini 2011, kuid ilmselgelt ei olnud tegemist kohtu pahatahtlikkusega. Ringkonnakohtu hinnangul ei olnud viivitus haldusasja menetlemisel nii pikk, et oleks sellega rikutud kaebaja õigust menetlusele mõistliku aja jooksul (p 5.5).

---

²⁶⁷ VV 23. detsembri 1996. a määruse nr 319 „Justiitsministeeriumi põhimääruse kinnitamine.” – RT I 1997, 1, 7... RT I, 25.03.2013, 2.

²⁶⁸ RKHKm 3-3-1-8-12.

Töö autor arvab, et see, et halduskohus kaebajale selgitas, miks asi seisis 14. aprillist 2009. a kuni septembrini 2011. a ning ringkonnakohtu väide, et asja lahendamise viivitamine ei ole põhjendanud kaebajale ühtegi tagajärge, ei ole siiski piisav põhjendus. Autor leiab, et käesoleval juhul ajavahemik (ligi 4 aastat), mis kulus distsiplinaarkaristuse õigusvastasuse tunnistamise kohtuotsuse tegemiseks, on rikutud kaebaja õigust menetlusele mõistliku aja jooksul (EIÕK art 6).

Ringkonnakohus nõustus halduskohtuga ja pidas apellatsioonkaebust ilmselgelt perspektiivituks. Siiski, kas lugeda apellatsioonkaebus perspektiivituks, kuna kaebaja paigutati kambrisse õigusvastaselt?

Kolleegium andis hinnangu, et ajal, mil vangla direktor andis välja käskkirja, kehtis VangS-i § 63 lg 4, millest praegune säte erineb toonasest vaid selle poolest, et nimetatud meedet kohaldab vanglateenistus (p 8). Vangistusseadus ei mõtesta lahti, mida kujutab täpsemalt eraldi kamber. VangS-i § 63 lg 4 seostab eraldi kambrisse paigutamise raske distsipliinirikumisega enne distsiplinaarmenetlust, kuid ei selgita eraldi kambrisse paigutamise eesmärki.

VangS-i § 63 lg 1 nimetatud distsiplinaarkaristuste hulgas eraldi kambrisse paigutamise meedet ei nimetata, järelikult ei tohi see meede olla karistusliku iseloomuga. VangS-i § 69 lg 2 p-s 4 täiendava julgeoleku abinõuna nimetatud eraldi lukustatud kambrisse paigutamise eesmärk erineb VangS-i § 63 lg 4 meetmest. Kolleegium leiab, et eraldi kambrisse paigutamise aluseks ei saa olla üksnes raske distsipliinirikumine ning see peab seonduma distsiplinaarmenetluse huvidega. Kolleegium on seisukohal, et ringkonnakohtul puudus alus pidada kaebaja apellatsioonkaebust ilmselgelt perspektiivituks ning rahuldada määruskaebuse. Lisaks ei olnud nimetatud kaasuse puhul vangla direktori poolt välja antud käskkiri piisavalt põhjendatud ning põhjendusi ei esitatud ka kohtumenetluses.

Kohtuasjas nr 3-3-1-51-11²⁶⁹ rahuldab kolleegium kaebaja kaebuse ja tühistas Viru Vangla direktori käskkirja, millega karistati kinnipeetavat VangS-i § 67 p-de 1 ja 2 nõuete raske rikkumise eest kartserisse paigutamisega kolmeks ööpäevaks kuuekuulise katseajaga ning piirati karistuse kandmise ajal täielikult VangS-i §-de 22, 30–32, 34–38, 41, 43 ja 46 ning

---

²⁶⁹ RKHKo 3-3-1-51-11.

osaliselt § 48 kohaldamist vangistuse eesmärkide paremaks saavutamiseks. Kaasuse asjaolude kohaselt seisnes distsiplinaarsüütegu selles, et kinnipeetav esitas vanglale korduvalt teabenõudeid, takistades vanglateenistujal täitmast tema teisi teenistusülesandeid. Teabenõuetele vastamine on teabe valdajale, käesoleval juhul vangla avaliku teabe seadusest²⁷⁰ tulenev kohutus ning kuulub vanglaametniku põhitööülesannete hulka. Kui vanglal nõutavat teavet ei olnud, oleks võinud selle täitmisest keelduda. Tegemist ei ole kinnipeetava poolt vangla töö takistamisega. Distsiplinaarsüüteo algatamiseks on vaja esmalt tuvastada distsiplinaarsüüteo toimepanemine ja vastava teokoosseisu täitmine, alles siis saab määrata distsiplinaarkaristuse.

Kolleegium leiab, et käesoleval juhul ei ole VangS-i § 67 p-s 2 sätestatud teokoosseis täidetud (p 13), seega ei ole kaebaja distsiplinaarsüütegu toime pannud ja tema karistamine oli õigusvastane.

Töö autor nõustub kolleegiumi seisukohaga ja leiab, et nimetatud juhul on tegemist probleemiga haldusmenetluse läbiviimises, distsiplinaarkaristuse määramise eelduseks oleva kinnipeetava süü tõendamisega. Uuritud distsiplinaarmenetlust käsitlevates RK lahendites olid kassatsioonikaebuse esitanud kinnipeetavad, kusjuures vajab märkimist, et korduvad ühed ja samad kinnipeetavate isikute nimed. Ainult kahel korral oli kassatsioonikaebus²⁷¹ esitatud Tallinna Vangla poolt. Autor peab vajalikuks märkida, et distsiplinaarmenetluse märksõnaotsingut kasutades ei liigitu sinna alla kõik distsiplinaarkaristusi käsitlevad otsused. Uuritud lahenditest enamuses rahuldab kolleegium kaebused osaliselt. Kolleegium jättis kaebuse rahuldamata 2 juhul²⁷², rahuldab kinnipeetavate kaebusi 3 korral ning rahuldati 5 kinnipidamisasutuse kaebust²⁷³. Seega, on kinnipeetavatele tagatud kaebeõigus ja õigus tõhusale kohtumenetlusele. Vajaka jätab haldusorganite aktide põhjendamine ja asja arutamine mõistliku aja jooksul.

---

²⁷⁰ Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597... RT I, 19.12.2012, 5.

²⁷¹ RKHKo 3-3-1-91-11; 3-3-1-3-10.

²⁷² RKHKo 3-3-1-3-10; 3-3-1-44-12;

²⁷³ RKHKo 3-3-1-51-11; RKHKo 3-3-1-80-11; RKHKo 3-3-1-61-10; RKHKo 3-3-1-76-10; RKHKo 3-3-31-10-11; RKHKo 3-3-1-41-10; RKHKo 3-3-1-64-10; RKHKo 3-3-1-62-09.

3.2.4. Valimisõigus

Käesoleva töö peatükis 1.3.2.1²⁷⁴ selgus, Eesti siseriiklikes õigusaktides kehtib absoluutne piirang hääletamisõigusele kohtus süüdi mõistetud ja kinnipidamisasutuses karistust kandvatele isikutele. EIK praktikas on hääleõiguse absoluutne keeld vastuolus konventsiooniga.

Kohtuasjas nr 3-4-1-26-12²⁷⁵ esitas kinnipeetav vanglale taotluse osaleda 2011. a Riigikogu valimistel. Vangla jättis kinnipeetava taotluse läbi vaatamata, tuginedes RKVS²⁷⁶ § 4 lg-le 3, mille kohaselt ei saa hääletamisest osa võtta isik, kelle on kohus kuriteos süüdi mõistnud ja kes kannab vanglakaristust. Kinnipeetav vangla otsuse peale kaebust ei esitanud, kuid esitas hiljem RK-le taotluse tuvastada, et RKVS-i § 4 lg 3 ja § 22 lg 3 koostoimes PS-i §-ga 58 on vastuolus EIÕK protokolli nr 1 art-ga 3 ning seda täpsustavate EIK lahenditega, ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti art-ga 25 ning Euroopa Nõukogu Veneetsia Komisjoni poolt vastu võetud valimiste hea tava koodeksis²⁷⁷ sätestatuga.

Kaebuse esitaja väidab, et ta ei saanud oma hääletamisõigust Viru Vanglale 15. veebruaril 2011. a esitatud taotluses kaitsta, kuna vangidel ei ole võimalik tutvuda EIK lahenditega ega viidatud asjakohaste rahvusvahelise õiguse aktidega (eelkõige Veneetsia Komisjoni valimiste hea tava koodeksiga) ja et need dokumendid on kättesaadavad üksnes inglise ja prantsuse keeles.

Õiguskantsler leidis, et kaebus ei ole lubatav, kuna kinnipeetaval oli võimalik tagada väidetavalt rikutud põhiõiguste kaitse individuaalkaebuse esitamise asemel muus õiglates ja tõhusas kohtumenetluses. Kaebuse sisulise küsimuse osas on RKVS § 4 lg-st 3 ja § 22 lg-st 3 tulenev piirang, mille kohaselt ükski süüdimõistetud ja kinnipidamiskohas karistust kandev isik ei saa osa võtta hääletamisest Riigikogu valimistel, vastuolus PS-i §-dega 11 ja 58 nende koostoimes. Kinnipeetava hääletamisõiguse tagamise tõhusaks õiguskaitsevahendiks on

---

²⁷⁴ *Supra.*, lk 22.

²⁷⁵ RKPJK 3-4-1-26-12.

²⁷⁶ Riigikogu valimise seadus. – RT I 2002, 57, 355... RT I, 05.02.2014, 4.

²⁷⁷ Euroopa Nõukogu. Veneetsia komisjon. Valimiste hea tava koodeks (CDL-AD(2002)023rev). – Arvutivõrgus: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev-e.aspx) (13.04.2014).

võimalus vaidlustada isiku valijate nimekirja kandmata jätmist. Kuigi RKVS-i § 22 lg 3 järgi ei kanta valijate nimekirja isikut, kelle kohus on karistusregistri andmetel süüdi mõistnud kuriteos ja kes valimispäevale eelneva 30 päeva seisuga kannab valimispäevani vanglakaristust, saab kinnipeetav valla- või linnasekretäri poolt avalduse rahuldamata jätmise peale esitada kaebuse oma elukohajärgsele halduskohtule koos taotlusega jätta kohaldamata RKVS-i § 4 lg 3 ja § 22 lg 3 nende vastuolu tõttu põhiseadusega.

Eelnevast tulenevalt leidis RK, et nimetatud vaidluses oli kinnipeetavale tagatud tõhus võimalus oma hääletamisõiguse kaitseks. RK otsus kinnitas, et RKVS-i § 4 lg 3 ja § 22 lg 3 sätted, mille kohaselt ei saa hääletamisest osa võtta isik, kelle kohus on kuriteos süüdi mõistnud ja kes kannab vanglakaristust, võivad olla vastuolus PS-i § 57 koostoimes PS-i §-ga 11, nii nagu neid tuleb tõlgendada lähtuvalt EIÕK protokoll nr 1 art-st 3.²⁷⁸

Eelnevast tulenevalt leidis nii õiguskantsler kui ka RK, et kinnipeetavatele on tagatud õiguskaitsevahendina võimalus vaidlustada isiku valijate nimekirja kandmata jätmist, vaidlustades RKVS-i §-s 25 sätestatud kaebekorda või PSJKS-i § 37 lg 1 alusel valimiskomisjoni koostatud hääletamistulemuste protokoll. Käesolevas kaasuses oleks kaebaja võinud lisaks pöörduda halduskohtusse siis, kui kinnipidamisasutus jättis kaebaja taotluse Riigikogu valimistel osalemiseks läbivaatamata.

Autor leiab, et olenemata võimalusest kasutada eelnimetatud õiguskaitsevahendeid on vastus tulenevalt meie praegu kehtivast õiguskorrast ühene. Tulenevalt RKVS-i § 4 lg 3 ja § 22 lg 3 kohaselt ei saa ükski süüdimõistetu ja kinnipidamiskohas karistust kandev isik osa võtta hääletamisest ja teda ei kanta valijate nimekirja.

Vanglakaristust kandava isiku õiguse kohta kandideerida on käesolevas töös käsitletud ajavahemikul RK teinud neli otsust²⁷⁹. Kolleegiumi seisukoha järgi ei ole kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus (edaspidi KOVVS)²⁸⁰ § 5 lg 6, mis näeb ette piirangu kinnipeetavatele kohalikel valimistel kandideerida, PS-i, Euroopa Liidu ega rahvusvahelise õigusega vastuolus. Kandideerimisõigus KOV volikogu valimistel on KOVVS-i § 5 lg-s 5

---

²⁷⁸ RKPKm 3-4-1-26-12.

²⁷⁹ RKPKo 3-4-1-44-13; 3-4-1-46-13; 3-4-1-50-13; 3-4-1-49-13.

²⁸⁰ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – RT I 2002, 36, 220... RT I, 01.11.2012, 7

määratletud ka hääletamisõiguse kaudu ning KOVVS-i § 5 lg 4 järgi ei võta hääletamisest osa isik, kelle kohus on süüdi mõistnud ja kes kannab karistust kinnipidamiskohas.²⁸¹

Haldusorgan peab rakendama kehtivat seadust ega saa jätta normi kohaldamata isegi siis, kui leiab, et norm on põhiseadusega vastuolus.²⁸² Riigikohus jättis kaebajate kaebused rahuldamata.

Autor nõustub kolleegiumi seisukohaga²⁸³, et KOV volikogu liikme töö eeldab volikogu istungitel, muudel koosolekutel ja kokkusaamistel osalemist, milleks on isikul vaja vabalt ringiliikumise võimalust. Kuna vabaduskaotusliku karistuse kandmisel kinnipidamisasutuses on vabaduses liikumine automaatselt piiratud, siis lähtuvalt sellest ei ole põhjendamatu kinnipeetavate KOV valimistel kandideerimise välistamine.

Üleriigiliste valimistulemuste tühistamise nõude asjas nr 3-4-1-58-13²⁸⁴ esitasid kinnipeetavad kohtule taotluse tunnistada KOV volikogu valimiste hääletustulemused kehtetuks ja KOV volikogu valimised õigustühiseks. Kaebuse lisas esitati nimekiri 92 isiku nimede ja põhjendustega. Kohus leidis, et KOVVS-i § 66 lg-st 1 ja põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS)²⁸⁵ § 37 lg-st 1 tuleneb, et kaebuse VVK otsuse või toiminguga saab RK-le esitada isik, kes leiab, et sellise otsuse või toiminguga on rikutud tema õigusi. Kuna nimetatud kaasuses ei esitanud osa RK-le kaebuse esitanud isikutest VVK-le kaebust, siis ei saanud VVK otsus nende õigusi rikkuda, mistõttu tuli nende kaebus RK-le jätta läbi vaatamata. Vaidlustada hääletamistulemused kogu riigis, mis on nimetatud PSJKS-i § 37 lg-s 1, ning RK pädevus tunnistada kehtetuks hääletamistulemus kogu riigis, mis on nimetatud § 46 lg-s 2, puudutab Riigikogu valimisi, Euroopa Parlamendi valimisi ja rahvahääletust, mitte aga KOV volikogu valimisi. Riigikohus on KOV volikogu valimiste puhul pädev tunnistama hääletamistulemused kehtetuks üksnes selles valimisjaoskonnas, valimisringkonnas, vallas või linnas, mille valimiskomisjoni otsust on vaidlustatud. KOVVS-i § 17 lg 2 p 7 annab VVK-le pädevuse tunnistada hääletamistulemus kehtetuks ka kogu riigis, kui seadusrikkumine mõjutab või võis hääletamistulemusi oluliselt mõjutada. Seda sätet tuleb kohaldada olukorras, kus põhiseadusvastasuse tõttu kehtetuks tunnistatud sätte kohaldamine võis oluliselt mõjutada või mõjutas valimistulemusi. Seega,

---

²⁸¹ RKPJKo 3-4-1-49-13, p 16.

²⁸² RKPJKo 3-4-1-49-13, p 22.

²⁸³ RKPJKo 3-4-1-44-13, p 13.

²⁸⁴ RKPJKo 3-4-1-58-13.

²⁸⁵ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. – RT I 2002, 29, 174... RT I, 23.12.2013, 57.

olukorras, kus valimised on toimunud põhiseadusevastaseks tunnistatud sätte alusel, on VVK tulenevalt PS-i §-st 14 kohustatud kaaluma KOVVS-i § 17 lg 2 p-s 7 sätestatud pädevuse kasutamist (p 27).

Valimisõigus on üks põhiõigustest, mille riive ei saa olla automaatne ning peaks olema proportsionaalne. Piirangute seadmise ajal ei olnud Eesti veel ratifitseerinud paljusi rahvusvahelisi lepinguid. EIK praktikas aga muutus vangide valimisõiguse probleem aktuaalseks.

Autor nõustub, et käesoleval ajal ei ole piirangu olemasolu enam põhjendatud, ega ole PS-i mõtte kohaselt praktilises mõttes vajalik²⁸⁶. Samuti ei ole käesoleval ajal, kui on võimalused hääletada interneti kaudu, Eestis valimisõiguse realiseerimine vanglas sugugi komplitseeritud. Eespool käsitletud RK otsused kinnitavad, et kinnipeetavate valimisõiguse piirang ei vasta EIÕK nõuetele ja EIK-st tulenevale praktikale. Kuigi seaduse muutmise vajadusele on korduvalt tähelepanu juhitud, arvab autor, et seda muudatust ei peeta poliitilistes arengusuundades prioriteetseks.

Kinnipeetavaid oli 14. aprilli 2014. a²⁸⁷ seisuga Eesti kinnipidamisasutustes kokku 2991, neist 561 vahistatud ja 2430 süüdimõistetud, kellest alaealistel (35) ja kodakondsuseta isikutel ei ole hääleõigust. Järgnevad valimised toimuvad 25. mail 2014. a²⁸⁸ aga Eestis valimisõigust reguleeriv regulatsioon ei ole kooskõlas EIÕK-ga. Nii vanglateenistujatel, valimiskomisjonil kui ka kohtul tuleb lähtuda seni kehtivast siseriiklikust õiguskorrast. Juba 2006. a kerkinud probleem ei ole jätkuvalt seadusandja poolt leidnud lahendust ning kinnipeetavatel kehtib hääletamisõiguse piirang.

---

²⁸⁶ M. Oleks. Inim- ja põhiõigused vanglas, lk 244.

²⁸⁷ Vanglateenistus. Vangide ja kriminaalhoolduslaste arv. – Arvutivõrgus: [http://www.vangla.ee/41291\(14.04.2014\)](http://www.vangla.ee/41291(14.04.2014)).

²⁸⁸ Vabariigi Valimiskomisjon. Korralised Euroopa Parlamendi valimised. – Arvutivõrgus: [http://www.vvk.ee/arhiiv/euroopa-parlamendi-valmised-2/\(13.04.2014\)](http://www.vvk.ee/arhiiv/euroopa-parlamendi-valmised-2/(13.04.2014)).

3.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu seisukohtade võimalik mõju RK otsustele

Eesti siseriiklikus menetlusõiguses on RK seisukohad siduvad asja uuesti läbivaatavale kohtule. Kuna EIÕK on Eesti õigussüsteemi osa, siis on Eestile siduvaks ka EIK kohtupraktika.²⁸⁹ Kuigi EIK täiendab siseriiklike kohtuid ja *de iure* pretsedendiõigus EIK-s puudub, on kohtutele lisakohustus arvestada EIÕK kohaldamisel EIK seisukohtadega.²⁹⁰ EIK haldusajjade praktikast on kõige rohkem mõjutatud vangistusõigus. EIK on kõige enam selles valdkonnas käsitletud inimväärikuse alandamist, sh kinnipidamistingimusi ja kartserisse paigutamist.²⁹¹

Uuritud RK lahenditest on RK tuginenud EIK seisukohtadele ja viidanud selle otsustele keskmiselt 27,27% juhtudest. Eesti suhtes tehtud otsustele on viidatud nii mõnelgi korral ning nendes toodud seisukohti on arvestatud. Sageli korduvad viited lahendist lahendisse, kord juba viidatud EIK lahendile viidatakse oma lahendites ka edaspidi.²⁹²

Piinamise keeld tuleneb PS-i §-st 18 ja EIÕK art-st 3, kuid piinamise legaalseaduse definitsiooni neis lahti mõtestatud ei ole. Nimetatud mõiste sisustamisel lähtub kolleegium otsuse nr 3-3-1-63-09²⁹³ p-s 21 ÜRO piinamisvastase konventsiooni²⁹⁴ art-s 1 sätestatud definitsioonist ning EIK praktikast, viidates lahendile *Selmoni vs. Prantsusmaa*²⁹⁵ Samas lahendi p-s 22 käeraudade kasutamise õiguspärasusele tuginedes viidatakse kohtuasjale *Kucheruk vs. Ukraina*²⁹⁶

Halduskolleegium on 15. märtsi 2010. a lahendi nr 3-3-1-93-09²⁹⁷ p-s 11 toonud välja EIK seisukoha, et kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb arvesse võtta kinnipidamistingimuste

---

²⁸⁹ R. Maruste. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – *Juridica*, 1996/9, lk 478.

²⁹⁰ J. Laffranque. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? – *Juridica* 2013/1, lk 32.

²⁹¹ E. Rohtmets. Euroopa inimõiguste kohtu praktika RK lahendites. Kohtupraktika analüüs. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1285/EIK%20praktika%20RK%20lahendites_analuus_jaan2012_E_Rohtmets.pdf, lk 24.

²⁹² *Ibid.*, lk 7.

²⁹³ RKHKo 3-3-1-63-09.

²⁹⁴ ÜRO 09.12.1984. a vastu võetud „Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon”. – RT II 2006, 26.

²⁹⁵ EIK 28.06 1999, 25803/94, *Selmouni vs. Prantsusmaa*, p 21.

²⁹⁶ EIK 6.09. 2007, 2570/04, *Kucheruk vs. Ukraina*, p 139.

²⁹⁷ RKHKo 3-3-1-93-09.

kumulatiivset mõju ja ajavahemikku, mille jooksul isikut konkreetsetes tingimustes kinni peeti. RK on viidanud neljale EIK otsusele: Kochetkov vs. Eesti²⁹⁸, p-d 39 ja 47; Dougoz vs. Kreeka²⁹⁹, p 46; Kalashnikov vs. Venemaa³⁰⁰, p 102; Kehayov vs. Bulgaaria³⁰¹, p 64. Kolleegium märgib siinjuures, et EIK seisukohtadest saab lähtuda inimväärikuse alandamise mõiste sisustamisel ka RVastS-i § 9 lg 1 tähenduses. Samast seisukohast lähtub kolleegium lahendis nr 3-3-1-3-10³⁰².

Halduskolleegium on kasutanud sama EIK seisukohta ja otsuste viiteid kohtuasjas nr 3-3-1-41-10³⁰³ ja kohtuasjas nr 3-3-1-18-12,³⁰⁴. Viimase p-s 25 on toodud välja veel EIK seisukoht, mille kohaselt saab pidada inimväärikust alandavaks isiku selliseid kannatusi, mis ületasid kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme.

Kohtuasjas nr 3-3-1-47-13³⁰⁵ arvestas kolleegium EIK seisukohaga otsuses Julin vs. Eesti³⁰⁶ (p 127), mille kohaselt peaks rahustusvoodisse paigutamise vajadus ilma meditsiiniliste näidustusteta kauemaks kui kaks tundi esinema harva. Samale otsusele viitas ringkonnakohus rahustusvoodisse õigusvastase fikseerimise eest mittevavalise hüvitise suuruse määramisel. Kohtuasjas nr 3-3-1-18-12³⁰⁷ viitab kolleegium EIK otsuse E. Imanov ja A. Imanov vs. Venemaa³⁰⁸ seisukohale, et ohjeldusmeetmete kohaldamiseks peab tõendama meetmete kohaldamise hädavajalikkust ja proportsionaalsust. Samale seisukohale viitab kolleegium lahendis 3-3-1-80-11.

Lahendis nr 3-3-1-95-09³⁰⁹ viidatud asjade, nt Ramirez Sanchez vs. Prantsusmaa³¹⁰ ja Peers v. Kreeka³¹¹ seisukoha järgi on korduvalt leitud, et ilma vaheseinata tualeti kasutamine ei ole

---

²⁹⁸ Kochetkov vs. Eesti (viide 159).

²⁹⁹ EIKo 20.09.2010, 40907/98, Dougoz vs. Kreeka.

³⁰⁰ EIKo 15.07.2002, 47095/99, Kalashnikov vs. Venemaa

³⁰¹ EIKo 18.01.2005, 41035/98, Kehayov vs. Bulgaaria, 41035/98

³⁰² RKHKo 3-3-1-3-10, p 9.

³⁰³ RKHKo 3-3-1-41-10, p 22.

³⁰⁴ RKHKo 3-3-1-18-12, p 25.

³⁰⁵ RKHKo 3-3-1-47-13.

³⁰⁶ Julin vs. Eesti (viide 249).

³⁰⁷ RKHKo 3-3-1-18-12.

³⁰⁸ EIKo 16.12.2010, 6887/02, E. Imanov ja A. Imanov vs. Venemaa.

³⁰⁹ RKHKo 3-3-1-95-09.

³¹⁰ EIKSo 04.07.2006, 59450/00, Ramirez Sanchez vs. Prantsusmaa.

iseenesest kinnipeetava inimväärikust alandav, kuna kinnipidamise tingimused ei ületa minimaalset raskusastet. Nii nagu lahendis nr 3-3-1-41-10³¹² kasutatakse EIK seisukohta, mille kohaselt saab inimväärikust alandavaks pidada isiku selliseid kannatusi, mis ületavad kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme.

Kohtuasjas 3-4-1-26-12³¹³ peab kolleegium vajalikuks märkida, et hääletamisest ei saa osa võtta isik, kes on kuriteos süüdi mõistetud ja kannab vanglakaristust RKVS-i § 4 lg 3 ja § 22 lg 3 alusel. Sätted võivad olla vastuolus PS-i § 57 koostoimes PS- §-ga 11 ning neid tuleb tõlgendada EIÕK protokoll nr 1 art 3 järgi, mille sisu täpsustavad asjad *Hirst (2) vs. Ühendkuningriik*³¹⁴, *Frodl vs. Austria*³¹⁵, *Greens ja M.T. vs. Ühendkuningriik*³¹⁶ ja *Scoppola vs. Itaalia (nr 3)*³¹⁷.

Kohtuasjas 3-4-1-58-13³¹⁸ märgib kolleegium asja *McLean ja Cole vs. Ühendkuningriik*³¹⁹ ning asja *Mólka vs. Poola*³²⁰.

Lahendis nr 3-3-1-44-12³²¹ lähtub kolleegium EIK praktikas üldisest järeldusest, et EIÕK kohaselt peaks distsiplinaarkaristuse vaidlustamisel haldusakti täitmine automaatselt peatuma.

Lahendis nr 3-3-1-6-14³²² käsitleb kolleegium seisukohta asjast *Toma Barbu vs. Rumeenia*³²³, olukorda, kus isik peab viibima vastu tahtmist kambris, kus suitsetatakse EIÕK art 3 rikkumisena.

Kohtuasja nr 3-3-1-78-11³²⁴ p-s 11 viitab kolleegium *Giszcak vs. Poola*³²⁵ seisukohale, mille kohaselt on EIK tunnistanud kinnipeetava õigust külastada raskes tervises seisundis lähedast.

---

³¹¹ *Peers vs. Kreeka* (viide 241).

³¹² RKHko 3-3-1-41-10.

³¹³ RKPSJK 3-4-1-26-12.

³¹⁴ *Hirst (2) vs. Ühendkuningriik* (viide 112).

³¹⁵ *Frodl vs. Austria* (viide 116).

³¹⁶ *Greens ja M.T. vs. Ühendkuningriik* (viide 114).

³¹⁷ EIKo 18.01.2011, 126/05, *Scoppola vs. Itaalia* (nr 3).

³¹⁸ RKPSJKo 3-4-1-58-13.

³¹⁹ EIKo 11.06.2013, 12626/13 ja 2522/12, *McLean ja Cole vs. Ühendkuningriik*.

³²⁰ EIKo 11.04.2006, 56550/00, *Mólka vs. Poola*.

³²¹ RKHko 3-3-1-44-12.

³²² RKHko 3-3-1-6-14, p 13.

³²³ EIKo 30.07.2013, 19730/10, *Toma Barbu vs. Rumeenia*.

Lahendi nr 3-3-1-57-12³²⁶ p-s 10 tugineb kolleegium EIK järeldusele asjade Kudla vs. Poola³²⁷ p-dele 92–94; Enea vs. Itaalia³²⁸ p-dele 57–59 ja Naomenko vs. Ukraina,³²⁹ p-le 112 jt neis lahendites viidatud lahenditele, et riik võtab endale vastutuse tagada piisav tervisekaitse isikule, kellelt riik on võtnud vabaduse.

Autor võib analüüsitud materjali põhjal tõdeda, et EIK otsused on RK praktikas olulised ning leiavad üha laialdasemalt riigisiseses õigusmõistmises kasutust. Eeltoodud kaasused näitavad, et RK lahendada on jõudnud Eesti kinnipidamisasutuste tüüpilised probleemid, mis on EIK-s aga igapäevaseks arutelukohaks. EIÕK-d kohaldatakse sageli kaalukate vaidluste lahendamisel. Võrreldes rahvusvahelise kohtuga, on riigisestel kohtutel võimalik paremini hinnata kohalikke vajadusi – sellele on korduvalt viidanud ka EIK.³³⁰

Autor leiab, et koostöös EIK-ga on võimalik anda panus tõhusale inim- ja põhiõiguste kaitsele. Õigust tõhusale õiguskaitsevahendile on pidevalt laiendatud, nt järjest varasemates menetlusstaadiumides kaitseõiguse tagamisega. Kuid peab arvestama, et iga kaebuse korral ei pruugi see tähendada veel kaebajale võitu. EIÕK praktika kasutamine on saanud RK praktika loomulikuks osaks, see aitab märgata ja selgemini välja tuua riigisisese õigusliku regulatsiooni puudusi. Teisalt võivad EIK seisukohad viia erinevate tõlgendusteni, kas või seetõttu, et kõik EIK lahendid ei ole eesti keelde tõlgitud.

Tanel Kerikmäe on kirja pannud olulised sõnad: „Kokkuvõtteks ei tohiks unustada, et Strasbourgi kontrollmehhanismil on ikkagi vaid subsidiaarne roll ja et konventsioonis sisalduvad õigused peaksid sisalduma iga lepinguosalise riigi seadusandluses, et isik, kelle inimõigusi on rikutud, saaks eelkõige kaitset oma riigi kohtusüsteemilt.”³³¹

---

³²⁴ RKHKo 3-3-1-78-11, p 11.

³²⁵ EIKo 29.11. 2011, 40195/08, Giszczak vs. Poola.

³²⁶ RKHKo 3-3-1-57-12.

³²⁷ Kudla vs. Poola (viide 57).

³²⁸ EIKo 17.09. 2009, Enea vs. Itaalia.

³²⁹ EIKo 10.02 2004, 42023/98, Naoumenko vs. Ukraina.

³³⁰ E. Rohtmets. Euroopa Inimõiguste kohtu praktika Riigikohtu lahendites, lk 24.

³³¹ T. Kerikmäe. Muudatusi Euroopa inimõiguste kaitse süsteemis. – Juridica 1994/ IX, lk 224.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärk oli RK praktika analüüsimisega uurida, kas Eestis on tagatud kinnipeetavate inim- ja põhiõigused, milline on kaitsvate õiguste sisu ning millised peaksid olema kinnipeetavate õiguste tagamise viisid.

Inimväärikus on põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta. Õigus inimväärikale kohtlemisele laieneb igapähele, sh kinnipeetavatele.

VangS-i § 4¹ lg 1 näeb ette, et kinnipeetavat, arestialust või vahistatut koheldaks viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine või vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega. Vanglareeglistiku kohaselt peaksid vanglas viibivatele isikutele kehtestatud piirangud olema minimaalsed ning proportsionaalsed õiguspärase eesmärgiga ning vanglaelu peab olema viidud võimalikult lähedaseks ühiskonna positiivsele elumudelile.

Inim- ja põhiõiguste olemus tugineb rahvusvahelisele ja siseriiklikule õigusele ning inimeste teadlikkusele oma õigustest ja nende kaitsest. Inimõigustena mõistetakse neid õigusi, mis kuuluvad igale üksikisikule pelgalt tänu inimeseks olemisele. Inim- ja põhiõigused on teineteisega vahetult seotud, olenemata sellest, et kuigi põhiõigused tulenevad otseselt põhiseadusest, on nende aluseks inimõigused. Inimõigused sisaldavad alati põhiõigusi. Igapähel, sh kinnipeetaval, on õigus nõuda, et riik ei sekkuks tema põhiõigustesse.

Inimesed on need, kel on õigused ja kes on õigustatud nõudma, ning riik on see, kes on kohustatud täitma ja looma sellised tingimused, et inimeste õigused oleks järgitud. Tavapäraselt on inimõigusi liigitatud kahte põhirühma: kodaniku- ja poliitilised õigused ning majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused.

PS-i §-s 9 loetletud kõigi ja igapähe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikele kui ka Eestis viibivatele välisriigi kodanikele ja kodakondsuseta isikutel. Põhiõiguste peamine traditsiooniline funktsioon on tagada igapähe kaitse riigi tegevuse eest.

Vanglasüsteemi eraldatus ja riigi sundsekkumine võivad tekitada selles süsteemis viibivate isikute, kellelt on võetud vabadus, õiguste üleliigse rikkumise riski.

Kinnipeetavatele inimõiguste tagamine iseloomustab nii demokraatliku õigusriigi karistusõiguse kui ka kogu ühiskonna arengut. Vaja on hinnata, kuidas kaitsta inimõigusi ja meie põhiseadusest tulenevaid põhiõigusi. Riigikohtul ja seadusandjal tuleb tugevdada inimeste õiguste kaitset.

Inimõiguste põhimõtted on küllaltki laialivalguva abstraktse iseloomuga, see tekitab komplitseeritust mõista konkreetselt mingi õiguse sisu. Probleeme tekitavad olukorrad, milles ei saa lähtuda konkreetsest inimõiguse kaitsmisest, vaid teatud juhtudel tuleb teha valik, millist vastanduvatest õigustest konkreetset juhul esiplaanile seada.

Teatud inim- ja põhiõigused võivad olla absoluutsed, kuid üldjuhul allub enamik neist mingisugustele piirangutele. Vangistusega kaasneb paratamatult erinevaid õiguste piiranguid. Kuid kinnipeetava õigusi tohib piirata niivõrd, kui see on vajalik vangistuse täideviimiseks. Nende piirangute lubatava piiri ja intensiivsuse äratundmine on üks kesksemaid ja keerulisemaid küsimusi. Põhimõtete äratundmine võimaldab saada informatsiooni, millisel viisil ja ulatuses on riigil õigus sekkuda üksikisiku õigustesse, aitab tagada kinnipeetavate õigusi ja vabadusi ning kaitseb riiki.

Kinnipeetavatele säilivad kõik inim- ja põhiõigused ning vabadused, mis kuuluvad nende põhiõiguste kataloogi, arvestades vangistuse täideviimiseks vajalikke piiranguid. VangS sisaldab küll üksikasjades kõiki karistuse täideviimiseks vajalikke põhiõiguste piiranguid, kuid ei nimeta, milliste konkreetsete põhiõiguste teostamist nende kaudu takistatakse.

Kinnipeetava üksikute õiguste piiramise aluste kataloogi koostamine ei oleks seaduse tasandil võimalik ning oleks samas ka tarbetu. Ei ole võimalik ette näha kõiki kinnipidamiskohas probleeme tekitavaid julgeolekualaseid ohusituatsioone, mille lahendamine võib eeldada kinnipeetava õiguste piiramist. Inim- ja põhiõiguste põhimõtetega kooskõlas ammendava õiguste ja vabaduste kataloogi loomine võib samuti tekitada olukorra, kus mingi oluline valdkond jääb üldse kaitseta.

PS-i § 15 tagab igaühe, sh kinnipeetavate õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Enamiku osa halduskohtumenetluse asjadest on läbi aastate

moodustanud vangide kaebused. Kinnipeetavate kaebusi on nimetatud massnähtuseks, millele kulub ebaproportsionaalselt palju halduskohtupidamise ressursi. Kuigi enamjaolt ei ole nende kaebuste puhul tegu õiguste intensiivse riivega, on siiski oluline tagada kinnipeetavate kaebuste kvaliteetne kohtulik kontroll.

Haldusmenetluses on õiguse tõhususe üheks aluseks vaidemenetlus. VangS-i § 1¹ lg 5 sätestab kinnipeetava ja vahistatu poolt vangla haldusakti või toimingu peale halduskohtusse pöördumise eeltingimuseks vaidemenetluse läbimise. Kohustusliku kohtueelse menetluse eesmärgiks on halduskohtute koormuse vähendamine. EIK praktikas on Eestis ette heidetud mõistliku menetlusaja nõude rikkumiste arvu. Nii kohtueelse vaidemenetluse kehtestamine kui ka kohtus lihtmenetluse võimaldamine on suunatud kaebuste lahendamise protseduuri lihtsustamisele ning tõhusamaks muutmisele, kuid autor on veendunud, et need abinõud ei kõrvalda probleemide tegelikke põhjuseid, millest vaidlused tekivad.

RK praktika analüüs näitas, et kinnipidamisasutused on põhjendanud vaiete lahendamise tähtaegade ületamist seoses kinnipeetavate vaiete rohkuse ja keerukusega. Enim kaebusi oli esitatud Tartu Vangla kinnipeetavate poolt. Autori hinnangul ei saa kinnipidamisasutus kaebuste rohkusega õigustada vaietele vastamise tähtaja rikkumist. Arvestades kinnipidamisasutuste igapäevaelu võimalike konfliktide ohtu ja intensiivset põhiõiguste riivet, on ülimalt oluline tagada otsuste kvaliteetne kohtulik kontroll. Riigikohtu menetlusse jõuab kaebus enamjaolt paari aasta pärast. Vaidemenetluse viivitamisega on rikutud kaebajate õigusi, kaebajatel ei olnud võimalik lahendada vaidlusi soodsamalt ja kiiremini – seega jäi saavutamata vaidemenetluse eesmärk.

Tõhusa õiguskaitse tagamiseks on vajalik kiirendada kohtumenetlust, kuid selle saavutamise nimel ei tohi kahjustada kohtumenetluse kvaliteeti ning ausa ja õiglase kohtumenetluse põhimõtet.

EiÕK-st tuleneb põhimõte, mille järgi on sarnastes olukordades olevate isikute erinev kohtlemine diskrimineeriv, kui sellel puudub legitiimne eesmärk, ei ole objektiivset või mõistlikku põhjendust ja see ei ole eesmärgi suhtes proportsionaalne. Eestis on diskrimineerimine keelatud põhiseadusega, kuid võrdse kohtlemise küsimused on tihti kinnipeetavate kaebuse esemeks. Erinevalt vabaduses viibivatest isikutest lubab VangS-i § 31¹ kinnipeetavatel kasutada interneti selleks kohandatud arvutites vangla järelevalve all juurdepääsuga ainult teatud kindlatele õigusaktide andmebaasidele ja kohtulahendite

registrile. Autor on nõustunud üldkogu eriarvamusega, et riive toimub isikute jaoks olulises valdkonnas ja on tugevatoimeline. VangS-i §-s 31¹ määratletud veebilehtede piirang on põhiseadusevastane, sest selles ulatuses on piirang eesmärgipäratu ja sobimatu. Kehtivas VangS-i §-s 31¹ sätestatud piirang seab isikule olulises valdkonnas absoluutse keelu ning vajab seaduseandja poolt muutmist kooskõlas PS-i § 44 lg-tega 1 ja 2. Autori hinnangul on vajalik laiendada kinnipeetavate ligipääsu ÜRO konventsioonidele, Euroopa Kohtu lahenditele, Euroopa Nõukogu Infobüroo, Riigikogu ja õiguskantsleri veebilehtedele jms andmebaasidele.

VangS-i § 69 lg 1 kohaselt kohaldatakse kinnipeetavale täiendavaid julgeolekuabinõusid. Tegemist on ennetuslike meetmetega, mida kohaldatakse konkreetse aluse ilmnemisel. Julgeoleku meetmed, mida rakendatakse vangide ohutuse tagamiseks, peavad olema minimaalsed. EIK on tuvastanud otsustega *Julin vs. Eesti*, *EIOK art 3*, piinamise keelu rikkumise, mis seisnes kaebaja suhtes rahustusvoodi kasutamises. Sarnase otsuse on EIK teinud asjas *Tali vs. Eesti*.

Analüüsitud RK otsustest (112), on RK-s enim lahendatud kinnipeetava julgeoleku ja korra tagamise kaebusi, kokku 31. EIK on nõustunud RK õiguskäsitlusega, et rahustusvoodi kasutamise kord tuleb seaduses sätestada äärmiselt täpselt. Uuritud kohtulahendite alusel teeb autor järelduse, et kohtutel ei ole ohjeldusmeetmete õiguspärasust võimalik tõhusalt hinnata eelkõige põhjendamispuuduste tõttu. Kinnipidamisasutused ei põhjenda piisavalt täiendavate julgeolekuabinõude kohaldamist. Autor nõustub RK õiguskäsitlusega, et rahustusvoodi ja teiste ohjeldusmeetmete regulatsioon ei ole kehtivas vangistusseaduses piisavalt detailne; ainus regulatsioon määrab piirangu maksimaalseks lubatavaks kestuseks 12 tundi.

Ohjeldamismeetmete kestev rakendamine eeldab omakorda selle kohaldamise aluste süstemaatilist kontrollimist ja kaalumist. Kehtiv õiguslik regulatsioon ei näe rahustusvoodi ohjeldusmeetmena kasutamisel ette piisavaid tagatisi inimeste põhiõiguste kaitseks. Ohjeldamismeetmete kohaldamise üldise õiguspärasuse tagamiseks võiks olla kõigi vanglate jaoks ühtne juhend ning ohjeldusmeetmete kasutamiseks vanglaametnikele väljaõpe.

Haldusorgan peab ohjeldusmeetme kohaldamiseks tuvastama selle meetme kohaldamise hädavajalikkuse ja proportsionaalsuse. Menetluslikud puudused, kaalutlusõiguse teostamata jätmine, aga ka kaalutlusõiguse teostamise jälgitavuse puudumine on vead, mis tingivad rakendatava meetme õigusvastasuse.

Uuritud lahendite analüüs kinnitas, et VangS ei selgita täpsemalt eraldi kambri mõistet. VangS-i § 69 lg 2 p-s 4 on täiendava julgeoleku abinõuna nimetatud eraldi lukustatud kambrisse paigutamist, kuid selle eesmärk erineb VangS-i § 63 lg 4 meetmest. VangS-i § 63 lg-s 1 nimetatud distsiplinaarkaristuste hulgas eraldi kambrisse paigutamise meedet ei nimetata. VangS-i § 63 lg 4 seostab eraldi kambrisse paigutamise raske distsipliinirikumisega enne distsiplinaarmenetlust, kuid ei selgita eraldi kambrisse paigutamise eesmärki. Autor leiab, et VangS-i sätted on vaja muuta õigusselgemaks ning mõtestada lahti eraldi kambri mõiste.

Uuritud kohtulahendite analüüsi tulemusel leiab autor, et kinnipidamisasutuste poolt välja antud haldusaktid ei ole piisavalt põhjendatud. Esineb probleeme haldusmenetluse läbiviimises. Distsiplinaarsüüteo algatamiseks on vaja esmalt tuvastada distsiplinaarsüüteo toimepanemine ja vastava teokoosseisu täitmine, alles seejärel saab määrata distsiplinaarkaristuse.

Kinnipidamisasutusel lasub kohustus informeerida kinnipeetavaid kaabeõigusest, luua tingimused kaabeõiguse realiseerimiseks, kindlustada vajadusel õigusabi ning teostada järelvalvet kinnipidamisasutuste üle.

Inimväärikust alandavaks võib pidada isiku selliseid kannatusi, mis kinnipidamisega ületavad kaasnevate kannatuste vältimatu taseme. Kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb arvesse võtta kinnipidamistingimuste kumulatiivset mõju ja ajavahemikku, mille jooksul isikut konkreetsetes tingimustes kinni peeti. Riigikohus on leidnud, et kindlasti peab vangla tagama kõigi kinnipeetavate subjektiivsete õiguste kaitse võrdses mahus, kuid seadusest ei tulene vangla kohustust tagada kõigile kinnipeetavatele täiesti ühesugused kinnipidamistingimused.

Korduvalt on juhtinud tähelepanu Tallinna Vangla kinnipidamistingimustele oma raportites CPT. Peale ülerahvastuse probleemi on leitud, et paljud kambrid on lagunened seisukorras, halva ventilatsiooni ja hügieenilise seisukorraga.

Tuginedes analüüsitud kohtulahenditele, leiab autor, et kuigi teatud kinnipidamisasutustes on tingimused halvad, ei saa olukordi siiski hinnata inimväärikust alandavaks. Uue Tallinna vanglakompleksi valmimisel need probleemid kindlasti lahenevad.

Inimväärikuse üheks elemendiks on kehaline puutumatus, selle austus ja kaitse.

Uuritud kohtuotsustest esitati Riigikohtusse inimväärikuse alandamisega seotud kaebusi kõige rohkem distsiplinaarkaristuse määramise, kartserisse paigutamise, kinnipidamisasutuse tingimuste, töötamisest keeldumise ja keelatud esemete kohta. Uuritud kohtulahendite kaebuste asjaolud on toimunud mitmeid aastaid (2–4 aastat) tagasi, kaebused on läbinud kohustusliku kohtueelse menetluse, esimese ja teise astme kohtumenetluse ning jõudnud Riigikohtusse. Autor leiab, et ajavahemikuga ligi 4 aastat, mis on kulunud alates ajast, mil kinnipeetavale määrati distsiplinaarkaristus kuni distsiplinaarkaristuse õigusvastaseks tunnistava kohtuotsuse tegemiseni, on rikutud kaebaja õigust menetlusele mõistliku aja jooksul (EIÕK art 69). Autori hinnangul oleks olnud võimalik tekkinud konfliktid lahendada lihtsamalt ja kiiremalt ehk selle tekkekohas. Nii kulutataks vähem ressursse.

RVastS-i § 7 lg 1 kohaselt võib isik, kelle õigusi on avaliku võimu kandja õigusvastase tegevusega avalik-õiguslikus suhtes rikkunud, võib nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist. Käesoleval ajal reguleerib süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamist ainult üks õigusnorm –riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus. Õigusemõistmisel tekitatud kahju hüvitamise regulatsioon on sätestatud RVastS-is. Riigikogu menetluses olev uue RVastS-i eelnõu eesmärgiks on ühendada seni eri seadustega reguleeritu ning viia riigivastutuse seaduse alused kooskõlla Riigikohtu praktikaga.

VangS-i § 1¹ lg 8 sätestab kohustusliku kohtueelse menetluse, mille kohaselt on kinnipeetaval ja vahistatul õigus vangla poolt tekitatud kahju hüvitamise nõudega halduskohtu poole pöörduda üksnes tingimusel, et eelnevalt on esitatud kahju hüvitamise taotlus vanglale ning vangla on taotluse tagastanud või rahuldamata või õigeks tähtajaks läbi vaatamata jätnud. RVastS-i § 18 lg-st 2 tulenevalt on vahistatul ja kinnipeetaval õigus pöörduda kohtusse, kui ta ei nõustu vangla pakutud hüvitise suuruse või viisiga.

Analüüsitud kohtulahendites on RK tuginenud varasemale praktikale, kus on rõhutatud, et kaebaja esitatud kahju hüvitamise nõuet saab menetleda vaid ulatuses, milles kaebuse esitaja on läbinud kohustusliku kohtueelse menetluse. Autor on arvamusel, et kinnipeetavate teadlikkuse tõstmine oma kaebeõigustes võimaldab kaebused edaspidi lahendada lihtsamalt ja odavamalt vaidemenetluses või kiiremas ja tõhusamas kohtumenetluses.

PS-i § 58 kohaselt on piiratud nende Eesti kodanike osavõtt valimistel hääletamisest, kes on kohtu poolt süüdi mõistetud ja kannavad karistust kinnipidamiskohtades. EIK on jõudnud järeldusele, et kinnipeetavate valimisõiguse täielik piiramine on ebaproportsionaalne ega ole

kooskõlas EIÕKi lisaprotokolli nr 1 art-ga 3. Riigikohtu hinnangul võivad olla sätted, mille kohaselt ei saa hääletamisest osa võtta isik, kelle kohus on kuriteos süüdi mõistnud ja kes kannab vanglakaristust, vastuolus PS-i §-ga 57. Eesti regulatsiooni problemaatilisusele on endine õiguskantsler Allar Jõks juhtinud tähelepanu juba 2006. a. Valimisõigus on üks põhiõigustest, mille riive ei saa olla automaatne ning peaks olema proportsionaalne. Piirangute seadmise ajal ei olnud Eesti veel ratifitseerinud paljusid rahvusvahelisi lepinguid. Autor nõustub, et käesoleval ajal ei ole piirangu olemasolu enam põhjendatud, ega ole PS-i mõtte kohaselt praktilises mõttes vajalik. Eestis valimisõigust reguleeriv regulatsioon ei ole siiani kooskõlas EIÕK-ga ning vajab muutmist. Vabariigi Valimiskomisjon on kinnitanud, et ei näe ette korralduslikke probleeme ega võimalikke ohtusid, kui otsustatakse laiendada kinnipidamiskohtades viibivate isikute õigust osaleda valimistel. Autor on arvamusel, et kuigi seaduse muutmise vajadusele on korduvalt tähelepanu juhitud, ei peeta seda poliitilistes arengusuundades prioriteetseks.

On hea tõdeda, et koos ühiskonna arenguga on arenenud ka vanglasüsteem, kuid inimeste õiguste kaitset on vaja veelgi tugevdada ning kinnipeetavate õigusi võiks laiendada seal, kus see on õigustatud ja eesmärgipärane. Põhiseaduses põhiõiguste, vabaduste ja kohustuste niivõrd põhjalik sätestamine annab tunnistust kindlast sihist tagada Eesti Vabariigis võimalikult ulatuslik üksikisiku õiguste kaitse.

Kohtupraktika analüüsi tulemusel saab järeldada, et Eesti kinnipidamisasutustes on kinnipeetavate inim- ja põhiõigused kaitstud. Analüüsis käsitletud RK lahendite õiguste sisuks on vangistusõiguse seisukohalt olulisemad kodaniku- ja poliitilised õigused: õigus elule, õigus kaitsele julma ja alandava ebainimliku kohtlemise ja karistamise eest, õigus kaitsele diskrimineerimise eest, võrdusõigus, õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumisel korral kohtusse, õigus õiglasele ja tõhusale kohtumenetlusele enda kaitseks, õigus vabalt saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni, õigus õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamisele.

Autor on arvamusel, et Eesti õiguskorras ei ole vaja piirata kinnipeetavate kaebamise õigust. Vajakajäämisi on õigusaktides ja vanglate halduskorralduses. Kinnipeetavate inim- ja põhiõigusi aitavad tagada vajalikud seadusemuudatused, investeeringud kinnipidamiskohtadesse ning sealsete tegelike olude ja kinnipidamisasutustesse üldise suhtumise muutmine. Suure panuse annab kinnipeetavate õiguste tagamisel uue Tallinna vanglakompleksi valmimine.

Eesti siseriiklikus menetlusõiguses on Riigikohtu seisukohad siduvad asja uuesti läbivaatavale kohtule. Kuna EIÕK on Eesti õigussüsteemi osa, on Eestile siduvaks ka EIK kohtupraktika. EIK haldusasjade praktikast on kõige rohkem mõjutatud vangistusõigus. Uuritud RK lahenditest on RK tuginenud EIK seisukohtadele ja viidanud otsustele keskmiselt 27,27% juhtudest. Autor on uuritud materjali põhjal veendunud, et EIK otsused on Riigikohtu praktikas olulised, need aitavad märgata riigisisese õigusliku regulatsiooni puudusi ning leiavad üha laialdasemalt riigisiseses õigumõistmises kasutust. Koostöös EIK-ga on võimalik anda panus tõhusale inim- ja põhiõiguste kaitsesele.

Human and fundamental rights of prisoners within the rulings of the Supreme Court of Estonia

SUMMARY

The rights, freedoms and duties of all persons and of everyone, cited in § 9 in The Constitution of the Republic of Estonia, apply equally to citizens of Estonia and to citizens of foreign states and stateless persons in Estonia.

By joining the international contracts on human rights, Estonia has taken up a responsibility to ensure all persons and everyone the rights and freedoms according to the contracts and to abide by the final judgement of the European Court of Human Rights (*hereby ECrHR*) in any case to which they are parties.

The Supreme Court of Estonia has emphasized that human dignity is the basis of fundamental rights and the purpose of the protection of freedoms and fundamental rights. Human dignity must be protected and respected. The right for respectful treatment applies to everyone, including prisoners.

The purpose of this research was to investigate, on the basis of analysis of the practice of the Supreme Court of Estonia, if the fundamental and human rights of the prisoners have been secured, which is the context of the protective rights and which should be the methods of ensuring the rights of prisoners. The research is focused on the analysis of the rights of prisoners deriving from selected rulings of the Supreme Court from the year 2009 to the beginning of 2014.

In this research the terms prisoner, person in custody, detained person and a convicted offender are distinguished. On the basis of the Imprisonment Act, a prisoner means a convicted offender who is serving a sentence of imprisonment in a prison. A person in custody means a person who is taken into custody as a preventive measure and who is serving custody pending trial in a ward prescribed for custody pending trial such as a closed prison or a house of detention. A detained person hereby means a person who is serving detention in a house of detention. A person in custody has some privileges over the convicted offender, but the regiment of detention regarding significant fundamental rights, is more rigorous compared to the ones applied to convicted offenders.

The Supreme Court of Estonia has taken a position that keeping a prisoner in conditions prescribed for a person in custody violates the principle of equal treatment of prisoners.

According to the European Prison Rules, the restrictions placed on persons deprived of their liberty shall be the minimum necessary and proportionate to the legitimate objective for which they are imposed. Imprisonment is by the deprivation of liberty a punishment in itself and therefore the regime for sentenced prisoners shall not aggravate the suffering inherent in imprisonment.

In the recent years the questions related to the rights of the prisoners have been increasingly topical. The timeliness is enhanced by the rulings of Supreme Court of Estonia and the ECtHR, which indicate deficiencies of the methods of restraint and the necessity to alter the regulations regarding the prisoners' right to vote.

Throughout the years, the majority of the cases of the administrative courts have been those of prisoners' complaints. Even though, in most cases, the complaints do not hold intensive conflicts of rights, it is of essential importance to ensure a judicial inspection of them. Nevertheless, these inspections consume an unproportionate amount of the resources of the administrative court procedures.

The legislation concerning imprisonment has been updated significantly. The setting of the pre-action challenge proceedings as well as enabling simplified proceedings in courts are directed at simplifying and improving the efficiency of the procedure of resolving complaints, but these measures do not eliminate the real causes of the issues, the reasons for their emergence.

Human rights are considered to be the rights, which belong to each and every person simply by being human. International fundamental rights by the generally recognised rules of international law and norms are an unseparable part of Estonian legal system. Fundamental rights are derived directly from the Constitution and even though the human and fundamental rights are directly related to each other, they are based on human rights, which always contain fundamental rights. Each and everyone, including a prisoner, has a right to demand that the state would not intervene in the pursuit of their rights.

Human rights have customarily been divided into the following main groups: citizenship and political rights, economical, social and cultural rights. People are the ones owning the rights

and the state is the one obligated to create and execute the conditions complying for the rights of people.

The Constitution has been created to regulate the relationship between a person and the power and to protect a person from the potential wilfulness of public authority. According to the Constitutions' article 15 the prisoner whose rights and freedoms have been violated has the right to turn to court. Article 25 entitles the prisoners for a compensation for any wrongful moral or material damage caused by anyone. Article 13 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (*hereby ECHR*) emphasizes that everyone whose rights and freedoms as set forth in the Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority, notwithstanding if the violation has been committed by persons acting in an official capacity.

The isolation of the prison system and the forced intervention of the state may cause the habitants of this system, who have been deprived of freedom, have redundant risk for the violations of their rights. Ensuring human rights to the prisoners characterizes the development of the penal law of a democratic lawful state as well as the development of the society as a whole. The way human and fundamental right, deriving from the Constitution, are protected must be evaluated. The protection of the rights of people must be enforced by the Supreme Court and the legislator.

The principals of human rights are of a rather vague abstract nature and this causes complications in the concrete understanding of a specific right. In addition to the complexity, human rights set two sets of responsibilities upon the state, firstly the negative obligation of refraining from acting in a certain manner and secondly the positive responsibility of ensuring the implementation of the human and fundamental rights of prisoners. Issues proceed from situations, where the protection of a specific human right is not obvious and a choice must be made which of the contradicting rights shall be accounted to be the uppermost in a certain case.

Some human and fundamental rights might be absolute, but generally there are restrictions to most of them. Constraints of different rights are an unavoidable facet of imprisonment and one of the centric and most complex questions here is the admissible boundary and intensity of these constraints. Recognition of principles enables to obtain information about in which manner and to what extent the state has a right to intervene with the rights of an individual, helps in ensuring the rights and freedoms of prisoners and protects the state.

The author is convinced that the prison system has improved parallel to the development of the society, but the protection of human rights need to be enforced further and the rights of prisoners should be expanded where justified and purposeful.

According to article 11 of the Constitution rights and freedoms may be restricted when in conformity with the Constitution, whereby the restriction must be necessary within the society and the deformation of the nature of the restrictive rights and freedoms is forbidden. Restrictions on the exercising of these rights may be placed on the simultaneous occurrence of the following circumstances: restrictions must be in accordance with the law; they must be necessary in a democratic society and they must be justified.

The life of a prisoner is associated with the prison, his or her freedom is subject to the restrictions provided by the law which are proportionate to the objective of imprisonment as an execution of punishment. The Supreme Court has introduced the term “purposefulness of prohibition”, which from the perspective of imprisonment means that the restriction is purposeful when it includes at least one purpose of execution of imprisonment named in the Imprisonment Act.

Article 69 of the Imprisonment Act provides an option to impose additional security measures with regard to a prisoner who, among other acts, damages his or her health or is likely to attempt suicide or escape, and to a prisoner who poses threat to other persons or security in the prison. The Imprisonment Act names in detail all the restrictions of fundamental rights necessary for the execution of punishment, but does not appoint which concrete fundamental rights are being hindered through them. Creating a directory of the foundations of prohibition of all individual rights of prisoners would not be possible at law level and would also be unnecessary. It is not feasible to foresee all possible issues rising in a custodial institution related to security, the relevance of which may presume the restriction the prisoners’ rights.

According to article 14 of the Constitution, it is the duty of the legislature, the executive, the judiciary and of the local authorities to guarantee the rights and freedoms provided in the Constitution. Article 15 states, that everyone, including the prisoners, whose rights and freedoms have been violated have the right to recourse to the courts. As mentioned before, throughout the years, the majority of the cases received by the administrative courts have been the complaints of prisoners and these complaints have therefore been called a mass phenomenon, which uses up an unproportionate amount of the resources of the administrative courts.

Challenge proceedings are the basis of the effectiveness of justice within the administrative procedures. Article 1¹ section 5 of the Imprisonment Act states that prisoners and persons in custody have the right to file actions against administrative acts issued or measures taken by prison with an administrative court, provided they have already covered challenge proceedings. The purpose of the pre-action proceedings is to reduce the workload of the administrative courts.

The analysis of the practice of the Supreme Court has shown that the custodial institutions have justified the exceedings of terms of adjudications of challenges by the number and complexity of challenges. According to the author the custodial institution shall not justify the breaching of time-limits by the amount of challenges. Taking into account the threat and intensity of the possible conflicts in the everyday lives of custodial institutes, it is of foremost importance to ensure a high-quality judicial control of rulings. At the same time, a large proportion of the prisoners' complaints include only minor infringements of rights. The matters mostly reach a ruling of the Supreme Court after two to three years. In order to ensure effective legal protection, acceleration of the court proceedings is necessary, but to achieve the previous, the quality of the proceeding and the principle of fair proceeding must not be jepordized.

Article 14 of the ECHR stipulates the prohibition of discrimination and protects persons from inequality. The ECHR ensues a principle according to which the different treatment of persons in similar situations is discriminating if it lacks of a legitimate purpose, if it has no objective or reasonable explanation and it is not proportionate to the legitimate objective for which it is imposed. In Estonia dicrimination is prohibited by the Constitution, but the issues of equal treatment are often the objects of prisoners' complaints.

According to article § 31¹ the prisoners are only allowed to use the Internet in the computers specially adapted for such purpose by the prison service which enable access under the supervision of the prison service to public legislation databases and register of judicial decision.

The author consents with the the dissenting opinion of the Supreme Court *en banc* that this is an infringement occuring in an important field for the prioners and is highly potent. It is an absolute prohibition. Article § 31¹ of the Imprisonment Act is contradicting the Constitution in the regard of the specified web sites, because a prohibition of this size is unporposeful and unsuitable. In the authors' opinion it is necessary to expand the prisoners' access to databases

such as the UN conventions, rulings of The European Court of Justice, the information office of The Council of Europe, the websites of the Supreme Court and Chancellor of Justice and other such databases.

Accountable for degrading human dignity are only the sufferings which exceed the unavoidable level of suffering inherent in detention. Conjointly, when evaluating the conditions of detention, the cumulative impact and the period of time during which a person was detained in certain conditions, must be taken into account.

Supreme Court has found that it is certain that the prison must ensure the protection of the subjective rights of prisoners in equal volume, but the law does not state the prisons responsibility to ensure equal conditions of detention for all prisoners.

European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (*CPT*) in their reports have repeatedly drawn attention to the detention conditions of Tallinn Prison. Besides the issue of overpopulation it has also been found that many cells are in a decayed condition, poorly ventilated and have a low standards of hygiene. Relying on the analyzed rulings, the author finds that even though the conditions within the custodial institutions are poor, the conditions could not be evaluated as degrading to human dignity. Surely upon the completion of the new prion complex in Tallinn these issues will be resolved.

One element of human dignity is physical immunity, its respect and protection. From the investigated rulings the majority of complaints associated with the degrading of human dignity had to do with the imposition of disciplinary penalty, commission to punishment cell, the conditions in the custodial institution, refusal of working and prohibited items. The circumstances of the investigated rulings have taken place several years ago (two to four years), they have completed the mandatory pre-action proceeding, proceedings in the first and second instance and have reached the Supreme Court. The author argues that with the nearly four years it has taken to find a disciplinary penalty unlawful, the applicants right for a proceeding during a reasonable length of time has been breached (ECHR article 6 section 1). The author is convinced that the encountered issues could have been perhaps resolved at the source in a more simple and quick manner by using up less resources.

According the article 69 section 1 of the Imprisonment Act, additional security measures may be imposed on prisoners. These are preventive measure, which are applied at the occurrence of a concrete basis. Security measures which are imposed to ensure the safety of prisoner must

be minimal. In the ruling of *Julin vs. Estonia*, the ECrHR has identified an infringement of article 3 of the ECHR, the prohibition of torture, which consisted of the usage of a restraint bed on the applicant.

Most (31) of all analyzed resolved rulings of the Supreme Court (112) were of ensuring order and the security of the prisoner. Based on the investigated rulings, the author has made a conclusion that it is complicated for courts to evaluate the legality of the restraint methods mainly due to the justification deficiencies. Custodial institutes have not been able to sufficiently justify the applying of additional security measures. The author agrees with the approach of the Supreme Court that the regulation of the usage of restraint beds and other means of restraint in the current imprisonment act is not detailed enough, since the only limitation is the maximum time veniality of 12 hours. Continuous usage of restraint methods assumes a systematic control and poise of the imposing of the methods. The current judicial regulation does not make provision of sufficient warranty of the protection of prisoners' fundamental rights while using restraint beds as a mean of restraint. The order of the usage of the bed must be precisely set in the law. The imposing and using of restraint methods should be regulated by a universal manual/handbook for all prisons and strategically planned training should be provided for all officers.

Based on the analysis of the investigated rulings, the author finds that the administrative acts issued by custodial institutes are not sufficiently justified. There are issues in conducting administrative proceedings and the clarity of the used terms. The author thinks that the provisions of the Imprisonment Act must be judicially clarified.

According to article 7 section 1 of the State Liability Act, a person whose rights have been violated by the unlawful activities of a public authority in a public law relationship may claim compensation for damage caused.

Currently there is only one rule of law which regulates the compensation of damages in proceedings concerning an offence and that relates to the damages caused by unjust deprivation of liberty. The regulation of the damage caused upon administration of justice is specified in the State Liability Act. The purpose of the new Bill of the State Liability Act pending in proceeding at The Parliament of Estonia is to unite what so far is regulated by different laws and bring the state liability laws to accordance with the practice of the Supreme Court.

Article 1¹ section 8 of the Imprisonment Act states a mandatory pre-action proceeding according to which a prisoner and a person in custody has the right to recourse to an administrative court for compensation for damage caused by prison provided that the prisoner or person in custody has previously submitted an application to the prison for compensation and the prison has rejected the application or refused to satisfy it or failed to review the application during the term. According to article 18 section 2 of the State Liability Act, the injured party has the right to file an action with an administrative court if he or she does not agree to the amount or manner of compensation.

In the analyzed rulings the Supreme Court has relied on previous practice which emphasizes that the claims requiring compensation for damage caused can be proceeded only up to the extent to which the applicant has completed the mandatory pre-action proceedings. The author is of the opinion that rising the awareness among the prisoners of their rights of action enables to solve complaints in a more simple and economical manner in the future or brings about a quicker and more efficient proceeding at least.

According to article 58 of the Constitution of Estonia, the participation in elections may be circumstanced by law in case of the citizens of Estonia who have been convicted by court or are serving a sentence in a penal institution. The restriction applies to all prisoners, irrespective of the nature of the offence or the duration of the sentence. The ECtHR has reached the conclusion that a full restriction of suffrage is unproportionate and is not in compliance with article 3 of the supplementary protocol of the ECHR.

According to the judgement of the Supreme Court, the provision according to which a convicted offender serving a sentence may not participate elections, is contrary to article 57 of the Constitution.

Already in 2006 the former Chancellor of Justice Allar Jõks drew attention to the problematics of Estonian regulations. The right to vote is one the fundamental rights and its offence must not be automatic and should be proportionate. While setting the restrictions, Estonia had not yet ratified several international contracts. The Government of the Republic has confirmed that it does not see any organisational issues or potential threats in expanding the prisoners' or persons' in custody right to participate in elections. The author agrees that presently the restrictions are no longer justified neither necessary in accordance with the Constitution. The regulation of the handling of the right to vote in Estonia is still not in conformity with the ECHR and needs to be adjusted.

Deriving from the analysis of the court practice it may be concluded that the human and fundamental rights of prisoners are protected in Estonian custodial institutions, first and foremost being the right to live but also the right to protection from inhuman or degrading treatment or punishment, right to protection from discrimination, right to recourse to court in case of violation of his or her rights or freedoms, right to be compensated for caused damages etc.

The author is of the opinion that limiting the prisoners' right to complain is not necessary for the judicial system of Estonia. The shortcomings are in the legislation and administrative managements of the prisons. Needful changes in the law and in the actual conditions and attitudes of custodial institutions as well as targeted investment help to ensure the human and fundamental rights of prisoners.

Since the ECHR is a part of the judicial system of Estonia then also the court practice of the ECrHR is binding for Estonia. From the investigated rulings of Supreme Court, the legal body has relied on and indicated the standpoints of the ECrHR in 27,27% of the cases on average. Based on the analyzed materials, the author is convinced that the rulings of the ECrHR are important in the practice of the Supreme Court, helping in noticing the deficiencies of the national judicial regulation and being increasingly used in the national administration of justice.

Kasutatud lühendid

CPT	Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (eestikeelne lühend on PTK, kuid üldjuhul kasutatakse ametlikku ingliskeelset lühendit
EIK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EIKo	Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus
EIKSo	Euroopa Inimõiguste Kohtu Suurkoja otsus
EIÕK	Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
JM	Justiitsminister
OSCE	Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon
PõhiSK	Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne
RKEKo	Riigikohtu erikogu otsus
RKHKm	Riigikohtu halduskolleegiumi määrus
RKHKo	Riigikohtu halduskolleegiumi otsus
RKPJKo	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus
RKPJK	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus
TlnHK	Tallinna Halduskohus
TrtRnk	Tartu Ringkonnakohus
Vanglareeglistik	Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee poolt liikmesriikidele välja antud soovitus Rec(2006)2 Euroopa vanglareeglistiku kohta (<i>Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to Member States on the European Prison Rules</i>)
VangSK	Vangla sisekorraeeskiri
VV	Vabariigi Valitsus
VVK	Vabariigi Valimiskomisjon

m määrus

o otsus

Kasutatud kirjandus

1. Agarwal, M. H. O. Internation Law and Human Rights. Central law publications, 2005.
2. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001 eriväljaanne.
3. Annus, T. Riigiõigus. Tallinn: Juura 2006.
4. Borowski, M. Ernits, M (tõlk). Ad rem ja ad acta. Põhiõigused ja inimõigused. – Juridica, 2001/I.
5. Ernits, M. Põhiõiguste mõiste ja tähendus õigussüsteemis. – Juridica 1996,/IX.
6. Hanski, R., Suksi, M (toimet), Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Sissejuhatav käsiraamat. Turku 2001.
7. Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. Sotsioloogia. Tallinn, Külim 2000.
8. Kerikmäe, T. Muudatusi Euroopa inimõiguste kaitse süsteemis. – Juridica 1994/ IX.
9. Kiviorg, M., Land, K., Miil, K., Vallikivi, H. Rahvusvaheline õigus, Tallinn: Juura 2004.
10. Kołakowski, L. Miniloengud maksiprobleemidest. – Laiuse, Hendrik Lindepuu Kirjastus 2007.
11. Kolk, T. Tõhus ja õiglane menetlus õigusakti põhiseadusvastase nõude lahendamisel. – Juridica 2012/X.
12. Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? – Juridica 2013/I.
13. Lumiste, E. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Inimõigused Eestis 2011. Eesti Inimõiguste Keskuse aastaruanne. Ecoprint, SA Eesti Inimõiguste Keskus, 2012.
14. Lõhmus, U (koost) Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu, SA Juridicum 2003
15. Madise, L., Pikamäe, P., Sootak, J. Vangistusseadus. Komm vlj., Kirjastus Juura 2009.
16. Madise, Ü., Aaviksoo, B., Kalmo, H. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3.vlj. Tallinn: Juura 2012.
17. Maruste, R. Inimõigused ja ausa õigusmõistmise põhimõtted. Õigusteabe AS, Tallinn:

Juura 1993.

18. Maruste, R. EIÕK staatus Eesti õigussüsteemis. – Juridica, 1996/IX.
19. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn, Juura 2004.
20. Maruste, R. Väärkohtlemise käsitus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. – Juridica 2003/II.
21. Olesk, M. Inim- ja põhiõigused vanglas. Euroopa vangistusõiguse põhimõtted. Vanglaamatniku baasõppe õpik III osa. Justiitsministeerium 2010, Tallinna Raamatutrükikoda.
22. Ovey, C., White, R. Jacobs and White: The European Convention on Human Rights. 4 th edition. Oxford University Press, 2006.
23. Pilv, A. Õigusmõistmine milliste eesmärkide nimel. – Juridica, 2011/IV.
24. Reiman, K. Kognitiivne privaatsus. Magistritöö. Tallinn 2009, lk 10. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=48200/Kognitiivne+privaatsus.pdf> (29.03.2014).
25. Sootak, J., Pikamäe, P (koost), Karistusseadustik. Komm vlj. 2. vlj. Tallinn: Juura 2004.
26. Truuväli, E-J. jt (toim), Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 2.vlj. Tallinn: Juura 2008.
27. Turbo, K. Vangide valimisõigusest. Riigikogu Toimetised, 2013/ 28. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14443> (11.04.2014).
28. Vallikivi, H. Põhiõiguste ja –vabaduste piiramise alused seadusliku aluse põhimõttest. – Juridica 1997/ V.

Muu kirjandus

29. Alliksaar, K (toim), Paet, U. Vangide valimisõiguse osas tuleb viivitamatult seadust muuta. Delfi.ee, 15.01.2014. – <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/urmas-paet-vangide-valimisoiguse-osas-tuleb-viivitamatult-seadust-muuta.d?id=67609316> (11.04.2014).

30. European Court of Human Rights. Kohtureeglid. – Arvutivõrgus: http://www.echr.coe.int/Documents/Rule_47_of_the_Rules_of_Court_2014_1_EST.pdf HYPERLINK (10.04.2014).
31. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus liikmesriikidele Rec(2006)2 Euroopa vanglareeglistiku kohta. – Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=955747> (24.02.2014).
32. Euroopa Nõukogu. Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee Eesti külastuse kohta, mis toimus 30.05 kuni 06.06.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.cpt.coe.int/documents/est/2014-01-inf-est.pdf> (16.04.2014).
33. Euroopa Nõukogu. Veneetsia komisjon. Valimiste hea tava koodeks (CDL-AD(2002)023rev). – Arvutivõrgus: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2002\)023rev-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2002)023rev-e.aspx) (13.04.2014).
34. Euroopa Nõukogu Veneetsia Komisjon (CDL-AD(2006)018). – Arvutivõrgus: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2006\)018.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2006)018.aspx) (11.04.2014).
35. Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon 14.12.2007. a (2007/C303/01). ELT. – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1396517282253&uri=CELEX:12007P> (03.04.2014)
36. Eesti Vabariigi Põhiseaduse Ekspertiiskomisjoni lõpparuanne. Justiitsministeerium. – Arvutivõrgus <http://www.vm.ee/?q=node/18924> (27.03.2014).
37. Halduskohtumenetluse seadustiku eelnõu. 902 SE. Seletuskiri, lk 3. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=997fa4fe-67bd-beab-7916-e6b9747dca8e&> (27.04.2014).
38. Justiitsministri 13.11.2008. a käskkiri nr 176, muudetud ja täiendatud 30. märtsi 2011. a käskkirjaga nr 38. Vanglateenistuja eetikakoodeks. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41403> (23.03.2014).
39. Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi haldusala. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/haldusala> (23.02.2014).
40. Justiitsministeerium I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2011. a kokkuvõte. Tallinn 2012. – Arvutivõrgus:

- <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika2011.akkuvf5te.pdf> (24.02.2014).
41. Justiitsministeerium. I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed 2012. a kokkuvõte. Tallinn 2013. – Arvutivõrgus: <http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/kohtutemenetlusstatistika.2012.a.pdf>, (24.02.2014).
42. Justiitsministri 13.11.2008. a käskkiri nr 176, muudetud ja täiendatud 30. märtsi 2011. a käskkirjaga nr 38 Vanglateenistuja eetikakoodeks. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41403> (23.03.2014).
43. Jõks, A. Õiguskantsleri 2006. a tegevuse ülevaade. Õiguskantsler. – Arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/6iguskantsleri_2006._aasta_tegevuse_ylevaa_de.pdf (14.04.2014).
44. Kaebajad peavad menetluse pikkusega seotud kahjunõudega pöörduma esmalt Eesti halduskohtutesse: Treial vs. Eesti. – Arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/9240 (26.04.2014).
45. Kangro, K. Rask: Vangide kaebustele kuulub liiga palju kohturessurssi. Postimees, 07.06.2012. – Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/868612/rask-vangide-kaebustele-kulub-liiga-palju-kohturessurssi> (23.02.2014).
46. Kõiv, S. Intervjuu Riigikohtu esimehe Märt Raskiga. Õigus on headuse kunst. Postimees 23.01.2010. Arvutivõrgus: <http://www.postimees.ee/?id=215401> (25.04.2014).
47. Muuk, A. Tartu vangid alustavad oma õiguste nimel näljastreiki. Seitsmesed uudised 18.03.2014. – Arvutivõrgus: <http://www.seitsmesed.ee/eesti/uudis/2014/03/18/tartu-vangid-alustavad-oma-oiguste-nimel-naljastreiki/> (23.03.2014).
48. The PEW Charitable Trust Stateline. – Arvutivõrgus: <http://www.pewstates.org/projects/stateline/headlines/groups-push-to-expand-ex-felon-voting-85899387074> (11.04.2014).
49. Pikamäe, P. Õigus- ja kohtusüsteemi areng. Ettekanne kohtunike täiskogul 14.02.2014. a. Tartus. Riigikohus. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1664/Lisa_nr_3_Priit%20Pikamae.pdf (06.04.2014).
50. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduste ühetaolise kohaldamise kohta. Ettekanne Riigikogu 2012. aasta kevadistungjärgul 07.06.2012. –

Arvutivõrgus:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1354/Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20parlamenti_07%2006.pdf (24.02.2014).

51. Rask, M. Ülevaade kohtukorralduse, õigusemõistmise ja seaduse ühetaolise kohaldamise kohta. Riigikohtu esimehe ettekanne Riigikogu 2013. a kevadistungjärgul, 06.06.2013. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1507/Riigikohtu%20esimehe%20ettekanne%20Riigikogus_2013.pdf (24.04.2014).
52. Riigivastutuse seaduse eelnõu. 7SE I. – Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/Dokumendiosakond/menetluses.pdf>
53. Rohtmets, E. Euroopa inimõiguste kohtu praktika RK lahendites. Kohtupraktika analüüs. – Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1285/EIK%20praktika%20RK%20lahendites_analuus_jaan2012_E_Rohtmets.pdf
54. Saar, T. Tartu Halduskohtu esimehe aruanne õigusemõistmise korra kohase toimimise kohta Tartu Halduskohtus 2012. a. Eesti kohtud. Kohtute haldamise nõukoda. Istungite protokollid. Kohtute haldamise nõukoda seitsmekümenda istungi protokoll. – Arvutivõrgus: http://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/dokumendid/70_protokoll_23_-24_05_2013.pdf (01.03.2014).
55. Süüteomenetluses tekitatud kahju hüvitamise seaduse eelnõu. 635 SE. – Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/index.php?page=en_vaade&op=ems&enr=635SE&koosseis=12 (07.04.2014).
56. Talv, P. Uus halduskohtumenetluse kord kiirendab kohtupidamist. Justiitsministeerium. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/56067> (23.02.2014).
57. Teder, I. Õiguskantsleri märgukiri. Justiitsministeerium. Minister Kristen Michal. – Arvutivõrgus: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_o_hjeldusmeetmete_ja_rahustusvoodi_kasutamine.pdf (16.04.2014).
58. Uks e-riiki. Inimõiguste kaitse. Eesti. ee – Arvutivõrgus: https://www.eesti.ee/est/teemad/kodakondsus/inimoiguste_kaitse/inimoiguste_kaitse_

alused (21.03.2014).

59. Vabariigi Valimiskomisjon. Korralised Euroopa Parlamendi valimised. – Arvutivõrgus: [http://www.vvk.ee/arhiiv/euroopa-parlamendi-valimised-2/\(13.04.2014\)](http://www.vvk.ee/arhiiv/euroopa-parlamendi-valimised-2/(13.04.2014)).
60. Vangide kaebused ja võimalused. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/49628> (10.04.2014).
61. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/47540> (27.04.2014).
62. Vanglateenistus. Vangide ja kriminaalhooldusaluste arv. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41291> (14.04.2014).
63. Viru Vangla kodukord. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: http://www.vangla.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59222/Viru_Vangla_kodukord.pdf (19.04.2014).
64. ÜRO Peaassamblee 10.12.1948. a resolutsioon A/RES/217 inimõiguste ülddeklaratsioon. – Arvutivõrgus: <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=est> (25.04.2014).
65. Välisministeerium. – Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/18924> (10.04.14)

Kasutatud normatiivaktid

66. Avaliku teabe seadus. – RT I 2000, 92, 597...RT I, 19.12.2012, 5.
67. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349...RT I, 27.04.2011, 1
68. Euroopa Parlamendi valimise seadus. – RT I 2003, 4, 22...RT I, 10.01.2014, 5.
69. Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni 30.03.2010 . a ELT C83/389, Euroopa Liidu Põhiõiguste Harta – Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:et:PDF>.
70. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354...RT I, 23.02.2011, 8.
71. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3...RT I, 23.12.2013, 38.
72. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2000, 11, 57... RT II 2010, 14, 5.

73. Justiitsministri 13.11.2008. a käskkiri nr 176, muudetud ja täiendatud 30. märtsi 2011. a käskkirjaga nr 38 Vanglateenistuja eetikakoodeks. Vanglateenistus. – Arvutivõrgus: <http://www.vangla.ee/41403> (23.03.2014).
74. Justiitsministri 01.04.2003. a määrus nr 23 „Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine”. – RTL 2003, 45, 658.
75. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – RT I 2002, 36, 220... RT I, 01.11.2012, 7
76. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. – RT I 2002, 29, 174... RT I, 23.12.2013, 57.
77. Rahvahääletuse seadus – RT I 2002, 30, 176... RT I, 01.11.2012, 8.
78. Riigikogu valimise seadus – RT I 2002, 57, 355... RT I, 05.02.2014, 4.
79. Riigivara seadus. RT I 2009, 57, 381... RT I, 21.03.2014, 30.
80. Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260...RT I, 13.09.2011, 11.
81. Riigi poolt isikule alusetult vabaduse võtmisega tekitatud kahju hüvitamise seadus. – RT I 1997, 48, 775...RT I, 10.06.2011, 4.
82. Vabariigi Valitsuse seadus. – RT I 1995, 94, 1628...RT I, 27.12.2013, 33.
83. Vangistusseadus. – RT I 2000, 58, 376...RT I, 05.07.2013, 22
84. Vangla sisekorraeeskiri. – RTL 2000, 134, 2139...RT I, 12.02.2014, 18.
85. Vabariigi Valitsuse 23. detsembri 1996. a määruse nr 319 „Justiitsministeeriumi põhimääruse kinnitamine.“ – RT I 1997, 1, 7... RT I, 25.03.2013, 2.
86. ÜRO Peaassamblee 16.11.1966. a ÜRO kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakt. – RT II 1994, 10, 11.
87. ÜRO 09.12.1984. a vastu võetud „Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsioon“. – RT II 2006, 26.

Kasutatud kohtupraktika

88. TrtHK 30.11.2007, 3-07-1426.

Riigikohtu praktika

- 89. RKKKo 3-1-1-80-97.
- 90. RKÜKo 3-1-3-10-02.
- 91. RKÜKo 3-1-3-13-03.
- 92. RKTko 3-2-1-67-11.
- 93. RKHKm 3-3-1-38-00.
- 94. RKHKo 3-3-1-11-02.
- 95. RKHKm 3-3-1-68-03.
- 96. RKHKo 3-3-1-2-06.
- 97. RKHKo 3-3-1-91-06.
- 98. RKHKo 3-3-1-20-08.
- 99. RKHKm 3-3-1-68-08.
- 100. RKHKo 3-3-1-88-08.
- 101. RKHKm 3-3-1-95-08 .
- 102. RKÜKo 3-3-1-5-09.
- 103. RKHKo 3-3-1-62-09.
- 104. RKHKo 3-3-1-63-09.
- 105. RKÜKo 3-3-1-69-09.
- 106. RKÜKo 3-3-1-85-09.
- 107. RKHKo 3-3-1-93-09.
- 108. RKHKo 3-3-1-95-09.
- 109. RKHKo 3-3-1-100-09.
- 110. RKHKo 3-3-1-3-10.
- 111. RKHKo 3-3-1-5-10.
- 112. RKHKo 3-3-1-6-10.
- 113. RKHKm 3-3-1-8-10.
- 114. RKHKo 3-3-1-12-10.

115. RKÜKo 3-3-1-15-10.
116. RKHKo 3-3-1-24-10.
117. RKHKm 3-3-1-30-10.
118. RKHKo 3-3-1-32-10.
119. RKÜKo 3-3-1-35-10.
120. RKHKm 3-3-1-40-10.
121. RKHKo 3-3-1-41-10.
122. RKHKo 3-3-1-49-10.
123. RKHKo 3-3-1-56-10.
124. RHHKo 3-3-1-61-10.
125. RKHKo 3-3-1-64-10.
126. RKHKo 3-3-1-76-10.
127. RKHKo 3-3-1-84-10.
128. RKHKm 3-3-1-95-10.
129. RKHKo 3-3-1-10-11.
130. RKHKo 3-3-1-41-11.
131. RKHKo 3-3-1-51-11.
132. RKHKm 3-3-1-57-11.
133. RKHKo 3-3-1-78-11.
134. RKHKo 3-3-1-80-11.
135. RKHKo 3-3-1-91-11.
136. RKHKm 3-3-1-8-12.
137. RKHKm 3-3-1-10-12.
138. RKHKm 3-3-1-11-12.
139. RKHKo 3-3-1-14-12.
140. RKHKo 3-3-1-18-12.
141. RKHKo 3-3-1-31-12.
142. RKHKo 3-3-1-32-12.
143. RKHKo 3-3-1-44-12.
144. RKHKo 3-3-1-57-12.
145. RKHKo 3-3-1-19-13.
146. RKHK3-3-1-47-13.
147. RKHKo 3-3-1-66-13.
148. RKHKo 3-3-1-69-13.
149. RKHKo 3-3-1-89-13.

- 150. RKHKo 3-3-1-6-14.
- 151. RKPJKo 3-4-1-6-00.
- 152. RKPJK 3-4-1-4-03.
- 153. RKPJKm 3-4-1-5-04.
- 154. RKPJK 3-4-1-20-07.
- 155. RKPJKm 3-4-1-12-08.
- 156. RKPJKm 3-4-1-26-12.
- 157. RKPJKo 3-4-1-44-13.
- 158. RKPJKo 3-4-1-46-13.
- 159. RKPJKo 3-4-1-49-13.
- 160. RKPJKo 3-4-1-50-13.
- 161. RKPSJKo 3-4-1-58-13.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

- 162. EIKo 18.01.1978, 5310/71, Iirimaa *vs.* Ühendkuningriik.
- 163. EIKo 09.02.1998, 27061/95, Kadubec *vs.* Slovakkia.
- 164. EIKo 28.06.1999, 25803/94, Selmouni *vs.* Prantsusmaa.
- 165. EIKS 06.04.2000, 26772/95, Labita *vs.* Itaalia.
- 166. EIKo 28.09.2000, 25498/94, Messina *vs.* Itaalia (nr 2).
- 167. EIKSo 26.10.2000, 30210/96, Kudla *vs.* Poola.
- 168. EIKo 19. 04. 2001, 28524/95 Peers *vs.* Kreeka.
- 169. EIKo 10.07.2001, 33394/96, Price *vs.* Ühendkuningriik.
- 170. EIKo 24.07.2001, 44558/98, Valasinas *vs.* Leedu.
- 171. EIKo 15.07.2002, 47095/99, Kalashnikov *vs.* Venemaa.
- 172. EIKo 29.07.2003, 50390/99, McGlinchey jt *vs.* Ühendkuningriik.
- 173. EIKo 02.12.2003, 32897/12 Treial *vs.* Eesti.
- 174. EIK 10.02.2004, 42023/98, Naoumenko *vs.* Ukraina.
- 175. EIKo 11.03.2004, 39084/97, Yankov *vs.* Bulgaaria.
- 176. EIK 18.01.2005, 41035/98, Kehayov *vs.* Bulgaaria.
- 177. EIKo 05.04.2005, 54825/00, Nevmerzhitsky *vs.* Ukraina.
- 178. EIKo 09.06.2005, 44082/98, I.I *vs.* Bulgaria.
- 179. EIKo 5.07.2005, 49790/99, Trubnikov *vs.* Venemaa.
- 180. EIK 06.10.2005, 74025/01, Hirst *vs.* Ühendkuningriik (nr 2).

181. EIK 11.04.2006, 56550/00, Mólka vs. Poola.
182. EIKo 4.05.2006, 62393/00, Kadikis vs. Läti.
183. EIKo 27.06.2006, 22277/93, Ilhan vs. Türgi.
184. EIKSo 04.07.2006, 59450/00, Ramirez Sanchez vs. Prantsusmaa.
185. EIKo 18.02.2007, 35062/03, Shchiglitsov vs. Eesti.
186. EIK 6.09. 2007, 2570/04, Kucheruk vs. Ukraina.
187. EIKo 8.11.2007, 11548/04 Saarekallas vs. Eesti.
188. EIKo 27.03.2008, 67086/01, Korobov ja teised vs. Venemaa.
189. EIKo 10.10.2008, 5608/05, Renolde vs. Prantsusmaa.
190. EIKo 29.01.2009, 43276/06, Missenjov vs. Eesti.
191. EIKo 02.07.2009, 41653/05, Kochetkov vs. Eesti.
192. EIK 17.09. 2009, Enea vs. Itaalia.
193. EIKo 02.09.2010, 46344/06, Rumpf vs. Saksamaa.
194. EIK 20.09.2010, 40907/98, Dougoz vs. Kreeka.
195. EIK 04.10.2010, 20201/04, Frodl vs. Austria.
196. EIK 16.12.2010, 6887/02, E. Imanov ja A. Imanov vs. Venemaa.
197. EIK 18.01.2011, 126/05, Scoppola vs. Itaalia (nr 3).
198. EIK 11.04.2011, 60041/08 ja 60054/08, Greens & MT vs. Ühendkuningriik.
199. EIKo 07.07.2011, 37452/02, Stummer vs. Austria.
200. EIKo 08.11.2011, 54191/07, Raudsepp vs. Eesti.
201. EIK 29.11. 2011, 40195/08, Giszczak vs. Poola.
202. EIK, 29.05.2012, 16563/08, 40841/08, 8192/10 ja 18656/10), Julin vs. Eesti.
203. EIKo 07.05.2013, 38967/10, Mets vs. Eesti.
204. EIK 11.06.2013, 12626/13 ja 2522/12, McLean ja Cole vs. Ühendkuningriik.
205. EIK 30.07.2013, 19730/10, Toma Barbu vs. Rumeenia.
206. EIKo, 03.02.2014, 67648/10, Puusep vs. Eesti.
207. EIKo 13.02.2014, 66393/10, Tali vs. Eesti.
208. EIKo 20.02.2014, 1346/12, Ovsjannikov vs. Eesti.

Kanada Riigikohtu otsus

209. *Sauve v Canada (Attorney General)*, 27.05.1993. 2 SCR 438. – Arvutivõrgus:
<http://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1009/index.do> (11.04.2014).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ulvi Rahe

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Kinnipeetavate inim- ja põhiõigused Eesti Riigikohtu lahendites ”,

mille juhendaja on Silvia Kaugia,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas Dspace'i digitaalarhiivi lisamise eesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas DSpace'i digitaalarhiivi kaudu, kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 5. mail 2014. a